

Közéleti kritika és társadalmi kohézió

- A Közzolgálati Műsorkészítési Szabályzatnak a közzolgálati műsorstruktúra szempontjából történő véleményezése
- A Kossuth rádió egyes közéleti műsorainak tartalomelemzéses vizsgálata
- A BBC rádiós szekciójának fontosabb jellemzői

Kvalitatív és kvantitatív elemzések

A Magyar Rádió Közalapítvány megbízásából

készítette az

ANOVA Szolgáltató és Oktatási Betéti Társaság

2009. október

TARTALOMJEGYZÉK

<u>1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÁS.....</u>	<u>4</u>
<u>2. I. MODUL: A BBC RADIO4 LEÍRÓ ELEMZÉSE.....</u>	<u>19</u>
<u>3. BBC BOTRÁNYOK: A KELLY-ÜGY.....</u>	<u>20</u>
<u>4. BBC BOTRÁNYOK: A KÉPVISELŐI KÖLTSÉGTÉRÍTÉSEK ÜGYE.....</u>	<u>23</u>
<u>5. MŰSORSTRUKTÚRA.....</u>	<u>25</u>
<u>6. TARTALOMSZOLGÁLTATÁS.....</u>	<u>32</u>
<u>7. A BBC RÁDIÓS SZEKCIÓJÁNAK FONTOSABB JELLEMZŐI.....</u>	<u>38</u>
<u>8. AZ OSZTRÁK KÖZSZOLGÁLATI RÁDIÓ - Ö1.....</u>	<u>45</u>
<u>9. A LENGYEL KÖZSZOLGÁLATI RÁDIÓ PR1.....</u>	<u>55</u>
<u>10. II. MODUL: A KMSZ ELVÁRÁSAINAK TELJESÜLÉSE AZ MR1- KOSSUTH KÉT TÉMÁVAL FOGLALKOZÓ MŰSORAIBAN.....</u>	<u>61</u>
<u>11. AZ ETNIKAI VONATKOZÁS KEZELÉSE A COZMA GYILKOSSÁGRÓL SZÓLÓ BESZÁMOLÓKBAN.....</u>	<u>63</u>
<u>12. A BKV-S VÉGKIELÉGÍTÉSI ÜGY VIZSGÁLATA.....</u>	<u>77</u>
<u>13. III. MODUL: A MAGYAR RÁDIÓ ZRT. KÖZSZOLGÁLATI MŰSORSZOLGÁLTATÁSI SZABÁLYZATÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL, EGYES TÉMAKÖRÖK KIEMELÉSÉNEK FONTOSSÁGÁRÓL.....</u>	<u>89</u>

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÁS

Az elemzés során olyan kommunikációs helyzeteket vizsgáltunk, amelyek kétségtelenül jelentős társadalmi vonatkozással bírnak, a társadalom fejlődése szempontjából lényeges kérdéseket érintenek, felvetik államigazgatási, állami, önkormányzati szervezetek tevékenységét továbbá kiemelt közfigyelem irányul rájuk, ebből következően azok kommunikálása különösen fontos feladatot jelent a közmédia számára. A kutatás egyik alapkérdése a hírszolgáltatás-tájékoztatás alapvető funkciójának, a *közéleti kritikának* teljesülése volt, a másik elemzési szempont a *társadalmi kohéziót* veszélyeztető etnikai vonatkozással bíró krízishelyzetek kezelése volt. Ezért egyrészt *BKV-s végkielégítések* körül kirobbant botrányt vizsgáltuk, amelyek egy jelentős (kb. három milliárd Forintos) pénzügyi visszaélésre, gondatlan gazdálkodásra irányította a közfigyelmet. Másrészt a *Cosma gyilkosság* prezentációját elemeztük, amely konfliktus etnikai vonatkozásának kezelését vetette fel. A csatorna hírszerkesztési gyakorlatának jellemzőit egyik legfontosabb konkurensének, az InfoRádióknak a jellemzőihez hasonlítjuk.

Kommunikációs szempontból a közmédiumok *közéleti funkciója az, hogy a közfigyelmet* egy szervezet, alrendszer *diszfunkcióira*, más társadalmi mechanizmusok, intézmények működését gátló hatására *összpontosítja*. E tevékenység végeredménye a közéleti botrány, amit hiba lenne kizárólag káros jelenségként értékelni, ugyanis ha a médium a közfigyelmet a kritizált diszfunkciókra koncentrálja, akkor a közéleti botrány betölti kommunikációs

funkcióját. Ennek a folyamatnak az első lépése, a tematizáció, azaz a médiaprezentációban pontosan definiálnia kell a felháborodásra okot adó jelenséget. A tematizáció megvalósulása nélkül a botrány nem képes betölteni társadalmi funkcióját, mivel a diskurzus nem koncentrálna egy konkrét témára. Így a közvélemény értelmezhető információk és mértékadó iránymutatás hiányában, pusztán parttalan vitát, politikai acsarkodást érzékelhet.

Ezek az elvárások megjelennek a Magyar Rádió Rt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata Bevezetőjében is:

„A Magyar Rádió Rt. valamennyi közérdeklődésre számot tartó kérdésben rendszeresen, hitelesen, pontosan, tárgyilagosan és sokoldalúan tájékoztatja a hallgatókat. Gondoskodik a vélemények, nézetek, eszmei irányzatok sokféleségének kiegyensúlyozott, pártatlan bemutatásáról. (...)

A társadalom fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges vitáknak, nézetütközéseknek helyet adva segíti a hallgatók véleményalkotását; az információk szabad áramlását. Műsorai nem szolgálnak sem hatalmi, sem pártpolitikai érdekeket, fellép minden kizárólagosságra törekvő szándék ellen.”

A közmédiának a cigányság integrációját elősegítő együttműködés tudatosításában lehetne kiemelt szerepe. A jelenlegi közbeszédben sajnálatos módon az együttműködésnek nincs jele.

A tragédia feszült kommunikációs helyzetben következett be, illetve az egyik legérzékenyebb területen, biztonságérzetében érintette az országot,

illetve a hallgatók jelentős részét. Utalunk arra a közvélemény-kutatások¹ által is rendszeresen jelzett evidenciára, hogy a *közbiztonság a megkérdezettek számára a legfontosabb tényező*, (illetve azok egyike) létezését természetesnek, egyfajta „alapjognak” tekinti a közvélemény. Ez az oka annak, hogy *a közbiztonságérzet jelentős sérülését a közvélemény traumaként éli meg, így az erre adott reakciója általában erőteljes.*

A kisebbségek tömegkommunikációs ábrázolásával kapcsolatban mindenekelőtt a sztereotípiákⁱ kialakulásának, erősítésének lehetőségére kell figyelmeztetni. A többségi társadalom egy jelentős része a cigány kisebbség irányában meglehetősen ritkán alakít ki személyes interakciót, ez pedig felértékelheti a médiaüzenetek véleményformáló hatását. A hallgatók egy része hajlamos – személyes tapasztalatok hiányába – médiaüzenetekben megfogalmazott sztereotípiákat véleményének kiindulópontjává tenni. A sztereotípiák kialakulását a rendszeresen megjelenő hasonló tartalmú üzenetek, viselkedési minták bemutatása erősítheti. Ezért lényeges, hogy a kisebbségek médiaképe heterogén legyen, ne egy téma uralja médiabemutatásukat. Ezt a célt a BBC úgy éri el, hogy a közösség tagjait nem elkülönült csoportként, hanem a többség tagjaival együtt jeleníti meg, különféle műfajú produkciókban, például magazinműsorokban, szolgáltató műsorokban (televízió esetében show jellegű műsorok, sorozatok). Megjegyezzük, hogy a magyar közmédiák gyakorlatában önálló nemzetiségi műsorok készítse a jellemző, más műfajokban, magazinműsorokban, szolgáltató műsorokban, ritkábban jelennek meg a cigány szereplők.

---

¹ http://www.ortt.hu/elemzesek/21/1224082937napirendek_a_hirmusorokban.pdf

A Magyar Rádió Zrt. Közzolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzatának vonatkozó iránymutatását úgy kell értelmezni, és az elemzés tapasztalatai szerint a hírszerkesztésben is ez a gyakorlat, hogy a közmédium minden esetben tartózkodik az etnikai vonatkozás vizsgálatától.

„a műsorszámok egyike sem részesíthet hátrányos megkülönböztetésben embereket vagy csoportjaikat fajuk, színük, nemük, nyelvük, vallásuk, politikai vagy más véleményük, nemzeti vagy társadalmi származásuk, vagyoni vagy születési helyzetük alapján.”

A téma kommunikációjának mennyiségi mutatói nem kifogásolhatóak. Az MR1-Kossuth kifejezetten nagy terjedelmet biztosított az esetnek. Az első tíz nap 196 (6,4 óra terjedelemben), a témával foglalkozó műsoregységet regisztráltunk. A konkurens csatorna hasonló publicitást adott az esetnek.

A gyorsaság tekintetében nincs jelentős különbség a két csatorna között. A Cozma gyilkosságáról az MTI kb. 9:40-kor közölt hírt, ami az MR1-Kossuth délelőtti 10 órás híreiben már szerepelt. A konkurens csatorna éppen a soron következő hírekben, 15 perccel az MR1-Kossuth előtt számolt be az esetről.

Nem találtunk lényeges hiányosságokat a hírszerkesztési gyakorlat vonatkozásában sem. A tudósítások minden esetben követték a KMSZ-ben leírt kritériumokat. A lényegi információkat - pl. színhely, időpont, konkrét cselekmények - a csatorna hosszabb hírműsorai interjúrészletekkel támasztották alá. Az interjúalanyokat pedig minden esetben konkrétan megnevezték a műsorok. Az „utca emberével” készített riportok, illetve név nélküli, hangulatleírás jellegű bejátszások csak esetlegesen fordultak elő. Az interjúalanyok kiválasztása is a Magyar Rádió standardjait követte. Az első

nap nyilatkozott az MKB Veszprém társadalmi elnöke, a csapat edzője, és a város polgármestere.

Az MR1-Kossuth prezentációjának legfontosabb jellegzetessége, a téma politikai megközelítése. A politikai diskurzusnak az MR1-Kossuth hagyományosan nagy terjedelmet biztosít. Az országos politikusok, így az igazságügyi miniszter, miniszterelnök, a Honvédelmi és rendészeti bizottság kormánypárti, illetve ellenzéki tagjai a közérdeklődés legintenzívebb szakaszában, (2009. február 8-9.) az elsők között szerepeltek a műsorokban. A Déli krónika és az esti kiadások néhány órával az első híradás után idézték a belügyminisztert, aki bejelentette, hogy két milliárd forint „plusz pénzt” kap a rendőrség, valamint azt, hogy ez nincs összefüggésben a bűncselekménnyel.

Miközben az MR1-Kossuth a politikai megközelítésnek nagy teret adott, mellőzte a téma szakértői elemzésen alapuló bemutatását. *Hangsúlyozzuk, hogy ez nem azt jelenti, hogy az etnikai vonatkozásokról ne esett volna szó az MR1-Kossuth műsoraiban.* A bűncselekmény által kiváltott bosszú kapcsán előkerült határon túli magyar újságírókkal készített riportokban (180 perc, 2009. február 9). Az erdélyi tudósító a cigányság ellenes érzelmek fokozódásáról számolt be, míg a Szerbiából adott elemzés cáfolta, hogy cigányok elleni a bosszúra készülne az áldozat családja.

MR1-Kossuth prezentációjának legnagyobb hiányosságának azt tartjuk, hogy háttérműsorai mellőzték a szaktudományi elemzést, a témát inkább „átpolitizáláva” jelenítették meg. Ez lényeges különbség az InfoRádióhoz képest. Az InfoRádió és az MTI is – román televízióra hivatkozva – már ez

első nap kora délutánján is közölte a gyanúsítottak roma származását. Ennél lényegesebb különbség, hogy interjúkat is készített neves kriminológusokkal. Véleményünk szerint ezek a nyilatkozatok hasznosak lehetnek az eset által kiváltott feszültség oldásában, mivel ismert előítéleteket cáfoltak. Felhívjuk arra is a figyelmet, hogy a riporter nyíltan felvetette a cigányok által elkövetett bűncselekmények kérdését, és idézte a társadalomban élő egyik előítéletet is.

A KMSZ által említett *hátrányos megkülönböztetés* kizárása véleményünk szerint az előítéletes (rasszista) bemutatásra vonatkozik, aminek lényege egy csoport egészének, összes tagjának minősítése. Ezzel szemben adott csoport szociológiai jellemzőinek bemutatása más kategóriába tartozik, hiszen ez esetben a – standardok alapján végzett adatgyűjtésre alapozott – megállapítások nem vonatkoznak a csoport valamennyi tagjára, csak a megnevezettekre.

A szaktudományi eredményeken alapuló helyzetleírás, az események jelentőségének értelmezése azért fontos, mert alapvető tévkövetkeztetésektől, ez esetben mindenekelőtt a redukcionizmus következtetési hibájától (egy jelenség magyarázatánál túl szűkre vesszük az okként szóba jöhető fogalmak körét) óvhatja meg a közvéleményt. A konkrét esetben ez azt jelenti, hogy következtetési hiba a bűnözés okaként a „származást” megjelölni, mivel a származás valójában több más hátrányos pozíció együttjárásának a szimbóluma. A problémát a bűnözésre hajlamosító szociológiai okokban (pl. egyéni élettörténeket, szociális helyzet,

családi minták, képzetlenség, munkanélküliség, mobilitási képtelenség) kell látni és keresni, nem pedig a közösség létezésében.

Véleményünk szerint a krízishelyzet szaktudományi megközelítésen alapuló értelmezése, a konklúziók megfogalmazása a társadalmi kohéziót szolgáló közszolgálati feladat. Mérlegelésre érdemes, hogy az MR1-Kossuth tartózkodásával egyúttal kizárja az etnikai kapcsolódású konfliktusok területén a mértékadó iránymutatás, mintaadás lehetőségét is. Miközben a téma, az etnikai vonatkozás, hamar megjelent a közbeszédben, főként a politikai közbeszédben. Ezért javasoljuk a KMSZ olyan jellegű bővítését, amely különbséget tesz a faji alapú bemutatás, illetve a társadalmi krízishelyzetek bemutatása között. Megjegyezzük, hogy a BBC szabályzata nem zárja eleve ki az *„előítéletek és hátrányok”* bemutatását. *„A BBC célja, hogy teljes és korrekt képet nyújtson az Egyesült Királyság lakosságáról és kultúrájáról. A tartalom esetleg utal azokra az előítéletekre és hátrányokra, melyek a társadalmukban fennáll, de amelyeket mégsem tekinthetünk általánosnakⁱⁱ.* Hasonló értelmű iránymutatást a Magyar Rádió Zrt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata nem tartalmaz.

A BKV-s végkielégítési ügy vizsgálata során a közszolgálati média kritikai, ellenőrző funkciójának megvalósulását teszteljük. A sajtónak az ellenőrzést és kritikát elsősorban a mindenkori kormányzattal, az államigazgatással és a szélesebb értelemben vett politikai szférával szemben kell gyakorolnia.

Ezen funkció a hiteles, tényszerű és objektív tájékoztatás kívánalma mellett az egyik legfontosabb kritérium lett a közszolgálati médiumok feladatrendszerében az utóbbi évtizedekben. Mint azt a Radió4 esetében idéztük a BBC esetében nem ritka, hogy akár nemzetközi következményeket kiváltó konfliktust is felvállal (Kelly ügy).

A BKV-és pénzügyi visszaéléseket kirobbantó ügygel elsőként nem közmédiium, hanem egy politikai napilap számolt be. Az MR1-Kossuth Rádió hírszerkesztésének gyors reakciója mindenképpen kiemelendő, hiszen lényegében késlekedés nélkül közölte a Magyar Nemzet által nyilvánosságra hozott ügyet. Ugyanakkor egyértelműen a Kossuth Rádió hírszerkesztési hiányosságának tartjuk, hogy a hír nyilvánosságra kerülésének napján az eredeti hír folyamatos megisméltésén túl nem tett egyebet, az ügyben saját, önálló tudósítással nem jelentkezett. Ezt azért is tartjuk aggályosnak, mert az MR1-Kossuth Rádió tudósítói, újságírói hálózata, belpolitikai eseményeket feldolgozó szerkesztőségei birtokában vannak a gyors reagálást, igényes tényfeltáró újságírást is lehetővé tévő emberi erőforrásoknak és infrastrukturális háttérnek. Megítélésünk szerint ilyen ügyekben a közszolgálati rádió hírszolgáltató apparátusának haladéktalanul, az ügy esetleges súlyát sem mérlegelve kell működésbe lépnie.

Az ügy kipattanásának másnapján a csatorna aktuális háttérműsorában beszélgetést sugároz az ügy kapcsán két munkajogással az ügy munkajogi összefüggéseiről. A beszélgetés ugyanakkor azt is illusztrálja, hogy bár a műsorvezető felteszi azokat a kérdéseket, amelyekre a szakemberek válaszolni tudnak, de a hallgatók a botrány alapkérdéseire nem kapnak,

nem kaphatnak választ. Az idézett beszélgetésből nem derülhet ki a hallgató számára, hogy ki a felelős a kialakult helyzetért, mik az ügyben a legfontosabb megteendő intézkedések, hogyan lehet elkerülni hasonló szituáció kialakulását, stb., ugyanis a szereplők nem rendelkezhetnek a kérdés tisztázásához szükséges információkkal.

Úgy ítéljük meg, hogy az idő előrehaladtával egyre nagyobb sajtóvisszhangot kiváltó ügynek már a kezdeti szakaszában is az ügyben érintett felelős vezetőkkel kellett volna interjúkat, riportokat készíteni. Kézenfekvőnek tűnik a BKV Zrt., az ügyben kompetens vezetőinek megszólaltatása, de akár a fővárosi közlekedési vállalat tulajdonosi jogait gyakorló városvezetés illetékeseit is meg lehetett volna keresni az ügyben. Emlékeztetünk arra is, hogy a Cozma gyilkosság kapcsán szakértők helyett éppen a politikusok kaptak szereplési lehetőséget. Azokban az esetekben, amikor a politikától független szakértők megjelenését várnánk országos politikusok szerepeltek, azokban az esetekben, amikor politikusok felelőssége vetődik fel politikától független munkajogászok nyilatkoztak.

A MR1-Kossuth Rádió csak majdnem két héttel később, augusztus 18-án foglalkozott ismét hosszabban, közéleti háttérműsorban az üggyel. Ekkor már politikusok is megjelentek. Az eredetileg Szalayné Szilágyi Eleonóra 100 milliós végkielégítésével kirobbanó „BKV- ügy” augusztus közepére jóval túlnőtt egy szabálytalan végkielégítéssel kapcsolatos problémán. Erre az időpontra már kiderült, hogy a humánpolitikai igazgató végkielégítése korántsem egyedülálló a cégnél, egymás után jelentek meg a tudósítások a cég gazdálkodását érintő további szabálytalanságokról. Az interjú világosan

bemutatja az MR1-Kossuth Rádiónál tipikusnak tekinthető műsorszerkesztési gyakorlatot. A meghívott vendégek igen bő keretek között fejthetik ki a véleményüket. A politikus vendégek ismertetik álláspontjukat az ügyvel kapcsolatban, reflektálnak az egymás által elmondottakra, de a konkrét ügy által felvetett kérdések megválaszolásához érdemben nem jutnak közelebb. Külön figyelmet érdemel a műsorvezető szerepe, aki inkább moderálja a beszélgetést, mintsem kérdez. Egy-két mondatos kérdéseire percekig válaszolnak a beszélgetőpartnerek, közbekérdezés jóformán nincs. Teljesen hiányzik például az olyan típusú konfrontatív interjútechnika alkalmazása, ami a Radio4 politikai műsoraiban mindennapos gyakorlatnak tekinthető.

Így a rádióhallgatók látszólag tartalmas, információkban gazdag tájékoztatást kapnak, de az ilyen jellegű háttérműsorok, ahol a meghívott vendégek csak áttételesen tekinthetők kompetensnek az adott ügy megítélésében, óhatatlanul bekövetkezik az, hogy a közszolgálati médium alapfeladatának tekinthető kritikai attitűd nem tud érvényesülni.

A KMSZ nem tartalmaz az Amerikai Újságszerkesztők Társasága által lefektetett elvhez hasonló iránymutatást.

„Az amerikai sajtót nem azért tették szabaddá, hogy éppen csak informáljon vagy éppen csak vitafórum legyen, hanem hogy részletekbe menő vizsgálatnak vesse alá a társadalom hatalmi szerveit, beleértve a hivatalnoki hatalmat a kormányzás minden szintjén.” Célszerű lehet a KMSZ-et a *társadalom hatalmi szerveire vonatkozó rendszeres kritika* célkitűzéseivel bővíteni. Tapasztalataink szerint a kritikai funkció gyengesége azonban kevésbé függ össze a KMSZ ajánlásaival, annak

szervezeti vagy a vállalati kultúrára visszavezethető okai vannak. A magyar közmédiá egészétől távol áll az idézetnek megfelelő és a BBC gyakorlatára jellemző kritikai attitűd.

A Magyar Rádió Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata (MR-KMSZ) lényegében több mint 10 éve változatlan. Az eltelt időszakban több széles nyilvánosságot érintő esemény történt, mindehhez a MR-KMSZ-ének is szükséges alkalmazkodnia. Fontosabb megállapítások.

I. Népeségfogyás, család, gyerekvállalás - Az MR és az MTV KMSZ logikája hasonló: jellemző a gyermekeknek szóló műsorok szocializációs szerepének hangsúlyozása, a gyermekeknek szóló műsorok szerkesztési elveinek meghatározása, a fiatalok számára nem szóló tartalmak elkülönítése. A társadalom alapegységéről, a családról, annak értékeiről, a népeségszám alakulásáról, a gyerekvállalási kedvről, az ehhez kapcsolódó információk fontosságáról nem esik szó.

A családi intézmény fontosságát több társadalmi funkciója adja: reprodukciós funkció, gazdasági és fogyasztási funkció, szocializációs funkció, érték- és normaközvetítés, védelmi funkciók felnőtt korban is. Jól működő családszerkezetek összességében csökkenthetik a társadalmi feszültségeket.

Magyarország népessége a 70-es évek vége, a 80-s évek eleje óta csökken, az elmúlt 20 évben drasztikusan lecsökkent a születések száma. A házasságkötések számának csökkenése is a 80-es évek eleje óta tart. A válások száma a 80-as évek közepe óta keveset változott, az utóbbi években még növekedett is. Számtalan a kapcsolódó krízispont: az adózó népesség számának csökkenése, a társadalom elöregedése, fiatalok bűnözés terjedése stb.

II. A hazai cégek helyzete, a piaci folyamatok, a foglalkoztatás, a munkaerőpiac - Az MR-KMSZ a hazai tulajdonú cégekkel kapcsolatos

tájékoztatás fontosságát kevésbé hangsúlyozza, csak közvetve utal rá. Az MTV-KMSZ nagyobb figyelemmel tárgyalja a hazai tulajdonú cégek, a hazai gazdasági élet, a piac eseményeivel kapcsolatos információk közlésének fontosságát. Külön említi a fontos a világesemények között a gazdasági folyamatokat, a kelet-közép-európai térséggel kapcsolatos információk tárgyalását, önálló pontban rendelkezik arról, hogy a körzeti műsoroknak be kell mutatniuk a helyi gazdasági történéseket, jellegzetességeket, illetve a gazdasági élet szereplőivel kapcsolatban is hangsúlyozza a nyilvánosság előtti véleménynyilvánítás fontosságát.

A KKV szektor nagyobb gazdasági aktivitásától egy ország teljes gazdasága kap kedvező impulzusokat: több munkahely, több innováció várható, nagyobb lehet a versenyképesség, felgyorsulhat a gazdasági növekedés. A hazai tulajdonú gazdasági szervezetek hangsúlyosságát, támogatásuk kiemelt fontosságát az Európa Unió többféle hivatalos fórumon is kifejezte.

A magyarországi működőnek minősített vállalkozások száma az elmúlt 7-8 évben folyamatosan növekedett. A kis- és középvállalkozói szektor szerepet játszik abban, hogy az egy lakosra és az egy foglalkoztatottra jutó GDP aránymutatók egészen 2005-2006-ig érezhetően javultak.

A foglalkoztatottság terén Magyarország az EU sereghajtói között található, az elmúlt 7-8 évben csökken a foglalkoztatási arány, a munkanélküliségi ráta romlott, ezalatt viszont tovább nőtt a versenyszférában foglalkoztatottak aránya.

A KKV szektor gazdasági válság általi érintettsége nyilvánvaló: az utóbbi időszakban 30 százalékkal nőtt a cégfelszámolási eljárások száma, egyre több nagyobb cég érintett ezekben a folyamatokban.

III. Környezetvédelem és fenntartható fejlődés - A Magyar Rádió és az MTV KMSZ-e is kevés figyelmet szentel a környezetvédelemnek, a környezeti értékekkel kapcsolatos információk fontosságának.

A témakör visszafogott hangsúlyozása a közszolgálati célok és feladok között feltűnő, hiszen a környezetszennyezés, környezetkárosítás emberiség

jövőjét érintő rendkívül súlyos probléma, az utóbbi időszakban sokszor nyilvánosság érdeklődésének középpontjába került.

A környezetszennyezés eleve károsítja a szervezet védekezőképességét, így felelős a tüdő- és szívrendszeri megbetegedések, daganatos betegségek, a fokozott fertőzéssel, immungyengeséggel, illetve allergiával kapcsolatos betegségek terjedéséért. A környezetszennyezés globális hatásai Magyarország számára egyre fenyegetőbbé válnak: különösen hangsúlyos lehet a jövőben a szárazság problémája, az édesvízkészletek csökkenése.

Egy felmérés szerint, a magyar felnőtt népesség több mint fele, részben, vagy egyáltalán nem érti a globális felmelegedés problémáját, esetleg nem is hallott még róla.

Miközben Magyarország népessége csökkent, az összes energiafogyasztás 16 százalékkal nőtt 1990-2007 között. 1995-2005 között 25 százalékkal nőtt a Magyarország közútjain közlekedő személyautók száma, a járművek átlagéletkora továbbra is 10 év felett maradt. A megújuló energiaforrásokból megtermelt villamos energia részaránya Magyarországon az EU átlagának felét sem éri el.

IV. Társadalmi, nemzeti összetartozás, kohézió: A Magyar Rádió KMSZ-e kevés pontban érinti a nemzeti önazonossággal kapcsolatos információk fontosságát, az MTV szabályzata részletesebben és konkrétabban fogalmaz. Említésre méltó, hogy az MTV-KMSZ egyik pontja a határon túl élő magyar népesség vonatkozásában is felvállalja a nemzeti önazonosság erősítésének feladatait, az MR-KMSZ szabályai között erről nem esik szó.

A határon túli területek magyar népességéről folytatott kommunikáció szerepe felértékelődhet a gazdasági világválság körülményei között: gazdasági szakemberek szerint a magyar gazdaság számára értékes többlet piaci lehetőségeket is jelent a határon túli magyar népesség. A határon túli magyarság identitásával kapcsolatban jelentős tömegek közvetlen érintettségéről van szó, a mai határokon belüli népesség legalább negyedére tehető a határon túli népesség száma.

Magyarország lakossága nemzeti identitással kapcsolatos jellemzői alapján sok szempontból egyáltalán nem különbözik az EU régebbi tagállamaitól: a magukat kizárólag nemzeti identitásuk alapján meghatározó magyar népesség aránya megfelel az uniós átlagnak.

Az EU lisszaboni folyamatának célkitűzései között a tagországok társadalmi kohéziós állapotainak javítása is szerepel. Ezzel kapcsolatban a magyar célkitűzések között a következő fontosabb területek szerepelnek:

- a magyar gazdaság versenyképességének javítása, a foglalkoztatás bővítése, a versenyképes tudás, a műveltség növelése, a népegészségügyi állapotok javítása, a társadalmi összetartozás érzetének erősítése, az ország területi elérhetőségeinek javítása, az információs társadalom fejlesztése, a környezeti szempontokat szem előtt tartó, fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése az oktatásban és a kultúrában, a társadalmi aktivitás erősítése a leszakadó régiókban.

V. A roma integráció A roma integráció ügye napjainkra az egyik legégetőbb társadalmi kérdéssé vált Magyarországon. A kérdés lényegében az 1990-es rendszerváltás óta vissza-visszatérő problémát jelent a többségi és kisebbségi társadalom számára is. Bár a Magyar Rádió KMSZ-e kiemelt területként kezeli a nemzeti és etnikai kisebbségek kultúrájának bemutatását, ápolását, megítélésünk szerint ezek a keretek és a mai gyakorlat nem megfelelőek a roma kisebbség integrációs problémájának és az ebből következő társadalmi feszültségekkel terhes ügyek (foglalkoztatás, oktatás, szegregáció, szociális feszültségek, stb.) megfelelő prezentációjára. Megítélésünk szerint ennek a problémakörnek a jelenleginél lényegesebben nagyobb teret kell szentelni a közszolgálati rádióban.

Különösen fontosnak tartjuk, hogy a roma integrációval kapcsolatos társadalmi jelenségek konkrét ügyek, problémák bemutatásán keresztül is megjelenjenek a közszolgálati rádióban. Erre most is vannak példák a rádió műsorszerkesztésében, de úgy véljük, hogy ennek határozottabb megjelenítése elengedhetetlen a roma integráció problémájának bemutatásához.

2. I. MODUL: A BBC RADIO4 LEÍRÓ ELEMZÉSE

Az első kutatási modulban a brit BBC közszolgálati műsorszolgáltató rádiócsatornáinak, fókuszban a Radio 4 közszolgálati csatorna leíró elemzését végezzük el. A Radio 4 a brit BBC égisze alatt működik, a BBC-t pedig a közszolgálati műsorszolgáltatás megteremtőjének, illetve jelenleg is színvonalas, innovatív műhelyének szokás tekinteni. A BBC irányítása alatt összesen 6 közszolgálati rádióadó működik eltérő feladatkörrel és műsorstruktúrával. Műsorstruktúrája és a KMSZ-ben megfogalmazott feladatkörei alapján az MR1-Kossuth Rádiónak leginkább megfelelő brit csatorna a Radio 4.

Az elemzés alapkonceptiója az volt, hogy a közszolgálati rádiózás etalonjának tekintett BBC és a hozzá tartozó Radio 4 működésének áttekintése esetleg felvethet olyan szempontokat, amelyek segíthetik az MR1-Kossuth rádiót műsorszolgáltatásának fejlesztésében, a közszolgálati funkciók kiteljesítésében.

Egy konkrét eset kapcsán bemutatjuk, hogy a BBC irányelveiben is kiemelten hangsúlyozott, a társadalom politikai alrendszerével és az államigazgatással szembeni ellenőrző, kritikai funkció hogyan működik a gyakorlatban.

Leírjuk a Radio 4 által alkalmazott műsorstruktúrát is. A műsorstruktúra elemzésekor az alábbi kategorizációt alkalmazzuk: hírműsorok és időjárásjelentések szórakoztatóműsorok, drámai műsorok, sportműsorok, aktuális eseményekkel foglalkozó programok, dokumentumműsorok, gyerekműsorok, a vallási műsorok, művészeti műsorok, egyéb kategóriába be nem sorolt műsorok.

A műsorstruktúra leírása mellett ismertetjük a műsorkészítés intézményes alapelveit.

Ismertetjük a BBC rádiócsatornáinak működésére vonatkozó fontosabb adatokat, ahol arra lehetőség van, ott a Radio 4 adatait külön kezeljük.

3. BBC BOTRÁNYOK: A KELLY-ÜGY

A BBC történetének legnagyobb botránya annak kapcsán robbant ki, hogy a Radio 4 egyik oknyomozó riportere, Andrew Gilligan 2003 májusában, a *Today* című programban, egy meg nem nevezett forrásra hivatkozva azt állította: Tony Blair hivatala "kiszínezte" az iraki tömegpusztító fegyverekről szóló titkosszolgálati jelentést. Gilligan szerint az iraki fegyverek negyvenöt perces bevetési készülségéről szóló állításról a kormány "valószínűleg tudta", hogy nem igaz, és az állítást a titkosszolgálat fenntartásai ellenére vette bele a jelentésbe. Bár a kormány a hír elhangzása után hevesen tiltakozott e vádak ellen, a BBC vezetősége nem foglalkozott a panaszokkal, és Gilligan jegyzeteit és háttéranyagait sem ellenőrizte. Ehelyett inkább az egész ügyet a médium függetlenségét érő támadásként állította be.²

A forrásként később megnevezett Dr. Kelly 2003 júliusi öngyilkosságával azonban a történet mindkét fél számára tragikus fordulatot vett, és a kormány független vizsgálatot rendelt el annak érdekében, hogy a tudós halálának körülményeit és okát feltárja. A vizsgálattal 2003 augusztusában a tekintélyes Lord Huttont bízták meg, aki két hónapon keresztül hetvennégy tanút hallgatott meg, köztük magát a miniszterelnököt is, és több ezer oldalnyi bizalmas dokumentumot tett nyilvánossá. A jelentés végső megállapításai azonban sokakat megleptek: a lordbíró viszonylag enyhe bírálattal illette – sőt a kritikusok szerint egyenesen tisztára mosta – a brit kormányt, a BBC-vel szemben viszont igen súlyos kifogásokat fogalmazott meg. Lord Hutton szerint ugyanis a BBC szerkesztői folyamatai hiányosak, hiszen Gilligan anyagát anélkül adták le, hogy azt a szerkesztők előzetesen ellenőrizték volna. A BBC vezetősége emellett nem fordított figyelmet arra sem, hogy a kormány által megfogalmazott panaszokat kivizsgálja. A riporter állításai pedig a lordbíró szerint megalapozatlannak bizonyultak.³ A jelentés nyomán 2004 januárjában lemondott Gavyn Davies,

² Harrison, Jackie: *News*, Routledge, 2006, 202.old

³ <http://www.the-hutton-inquiry.org.uk/content/transcripts/hearing-trans17.htm>

a BBC elnöke, Greg Dyke, az intézmény főigazgatója, és távozott posztjáról maga Gilligan is. Davies és Dyke továbbra is ragaszkodtak ahhoz, hogy a rádión leadott anyag nagy része igaz volt, és mindketten megkérdőjelezték a Hutton-jelentés pártatlanságát, mivel szerintük az szigorúbb mércét alkalmazott az újságírókkal szemben, mint a politikusokat illetően. Az új megbízott elnök, Richard Ryder viszont mérsékeltebb hangnemet ütött meg: egy nyilatkozatban elismerte, hogy az intézmény folyamataiban és eljárásaiban súlyos hiányosságok vannak, és jelentős reformokat helyezett kilátásba.⁴ Emellett a BBC nevében bocsánatot kért a médium által elkövetett hibákért azoktól a személyektől, akiknek a hírnevét az ügy csorbította. Blair, aki így mind a jelentésből, mind a BBC-től elégtételt kapott, üdvözölte a lépéseket: "Most már pontot tehetünk az ügy végére, és így lehetővé válik a BBC számára, hogy tovább tegye a maga dolgát, és mi is foglalkozhatunk a saját feladatainkkal."⁵

A sajtó egy része, valamint az ellenzék azonban továbbra is hevesen támadta a Hutton-jelentést, és sokan a BBC-t a sajtószabadságért küzdő "mártír" pozíciójába akarták beállítani. Ezek közé tartozik például maga Gilligan is, aki drámai hangvétellű nyilatkozatában⁶ azt állította: a BBC egy súlyos igazságtalanság áldozata lett. Ugyanakkor elismerte: az általa leközölt híryanag egy része nem volt helytálló, és ezért bocsánatot is kért. Azt is hozzátette: az az állítás, amit David Kelly-nek tulajdonított, valójában a saját véleménye volt. A BBC azzal védi Gilligan-t, hogy feladata más hasonló riporterekéhez képest nehezebb volt, hiszen míg mások hetekig vagy akár hónapokig is dolgozhatnak egy-egy ügyön, neki mindennap valami újjal kellett előhozakodnia, s ilyenkor legtöbbször nincs elég idő és erőforrás a szükséges ellenőrzések elvégzéséhez. Ugyanakkor szakmai körök szerint Gilligan stílusa inkább a bulvársajtó számára lett volna megfelelő, és nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy ebben az esetben mindössze egyetlen névtelen forrásra hivatkozva fogalmazott meg súlyos

---

⁴ http://www.bbc.co.uk/pressoffice/pressreleases/stories/2004/03_march/3/ryder.shtml

⁵ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3186981.stm

⁶ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3446443.stm

állításokat, sőt magát a forrást is először a titkosszolgálat egyik vezetőjeként állította be, holott ez nem volt igaz.⁷

Az ügy kétségkívül története egyik legnagyobb krízisébe sodorta a BBC-t, amelyet az utóbbi időben több kritika is ért amiatt, hogy bizonyos kérdésekben nem nyújt kiegyensúlyozott, pártatlan tájékoztatást. A BBC egyik egykori, magát megnevezni nem kívánó munkatársa szerint a botránynak és a médium irányváltásának a hátterében nem csupán az iraki háború szerteágazó és bonyolult kérdésköre, valamint a brit politikai elit Tony Blair-ellenes átrendeződése állt, hanem a brit médiapiac átalakulása is. A verseny kiéleződött, s a BBC nézettsége érezhetően visszaesett más csatornákkal szemben. Bár a médium gazdasági helyzete ettől nem került veszélybe, a vezetőség valószínűleg mégis megijedt a tendencia láttán, és megpróbált olyan eszközökhöz nyúlni, amelyekkel kicsit nagyobb népszerűséget remélhetett. Így jutott el arra a szintre, hogy bizonyos kérdésekben nem őrizte meg pártatlanságát: az iraki konfliktus kirobbanásakor és azt követően erőteljesen kampányt folytatott a háború ellen. Többen rámutattak arra is, hogy a csatorna érezhetően Amerika-ellenes hangnemet üt meg, továbbá nem tekinthető elfogulatlanoknak a közéleti vagy akár bizonyos környezetvédelmi kérdések tekintetében sem.

Több lap mérsékelt hangvételi reakciójából azonban az is kiderül: a lord bíró megállapításai a brit sajtó egésze számára üzenetet hordoztak. A Financial Times egyik vezércikke⁸ például arra mutat rá, hogy az eset kapcsán a brit újságíróknak rá kell ébredniük arra: itt az ideje, hogy újra felfedezzék a pontosság, a szövegkörnyezet és a hitelesség fontosságát, és ellen kell állniuk a könnyű, felszínes tudósítások által okozott kísértéseknek. Az Economist vezércikke⁹ pedig arra figyelmeztetett: Gilligan tudósítása a modern brit zsurnalizmus klasszikus példája, amely egy feltételes hírt addig csűr-csavar, míg az megfelel az újságíró saját elképzelésének. "A brit média egy része az ilyen fajta újságírást a „bátor” jelzővel illeti. Pedig a „felületes”

⁷ Harrison, Jackie: News, Routledge, 2006, 213-215.old

⁸http://search.ft.com/ftArticle?queryText=hutton+gilligan&ftsearchType=type_news&id=040129000977&ct=0&nclick_check=1

⁹ http://www.economist.com/world/britain/displaystory.cfm?story_id=E1_NPRRVSJ

vagy „elfogult” szavak jobban illenének rá” – szögezte le a cikk. A baloldali Guardian egyik állandó cikkírója, Martin Kettle szerint a brit újságírás valóban veszélyben van, de ez a veszély nem a kormány részéről fenyegeti¹⁰. A probléma szerinte belülről fakad: a gúnnyal, előítélettel és ingerültséggel átítatott hozzáállásban gyökeredzik. Szerinte már a botrány kezdetekor több újság erőteljesen dolgozott azon, hogy a publikumnak határozott elvárásai legyenek a jelentés tartalmát illetően, így a többség azt várta, hogy a kormányt „bűnösnek találják”. Amikor azonban a lordbíró ezzel ellentétes megállapításai nyilvánosságra kerültek, azt sokan azonnal elfogultnak és hiteltelennek titulálták. Mindenesetre úgy tűnik, a többség abban egyetért, hogy erre az epizódra egyik fél sem lesz büszke a jövőben, az ügyből nyertesként egyedül a BBC versenytársai kerülhetnek ki megerősödve. A közszolgálati médium számára pedig a kulcskérdés az, hogy mennyire lesz képes ezek után "rendet tenni a saját háza táján", és túllépni a botrányon.

Az ügyben a BBC először, mint a botrány kirobbantója, majd, mint az események részese szerepelt. A társaságnak tudósításaiban egyrészt – a szerkesztési elvek megsértését illetően - önmagához is kritikusan kellett fellépnie, másrészt a politikai szférával szemben meg kellett védenie vélt igazát és függetlenségét. A rendkívül bonyolult és összetett botrány elmúltával a közvélemény nagy részében az a vélemény alakult ki, hogy a BBC hibákat elkövetett ugyan, de feladatának eleget téve leleplezte a kormány „hazugságát”.¹¹

4. BBC BOTRÁNYOK: A KÉPVISELŐI KÖLTSÉGTÉRÍTÉSEK ÜGYE

A hatalmas belpolitikai botrányt robbantott ki a The Daily Telegraph, a legnagyobb brit konzervatív napilap 2009 május elején indított leleplező riportsorozatával. A kiszivárogtatott elszámolások alapján a brit alsóházi képviselők gyakran megdöbbentő címeken vettek fel költségtérítést „második otthon”-ként megjelölt, szolgálati lakásként használt ingatlan

¹⁰ <http://www.guardian.co.uk/politics/2004/feb/03/media.media1>

¹¹ Hendy, David: Life on Air: a history of Radio Four, Oxford University Press, 2008, 3004.old

után. A legkirívóbb esetek között szerepelt egy kerti medencébe való úszó kacsaház beszerzési költsége, helikopter-leszállóhely kialakítása és várárok-tisztítás ugyanúgy, mint templomi jótékonyági adomány. A botrány első nagy áldozata Jacqui Smith belügyminiszter volt, akiről kiderült, hogy egyik kábeltévé-előfizetési visszaigénylésében szerepelt több fizetős pornófilm megtekintésének díja. A brit alsóház hivatala felkért egy független könyvvizsgálót az addigi gyakorlat átvilágítására, miközben megindult a költségtérítés rendszerének a megreformálása, mivel a jelenlegi túl bőkezű a képviselőket, és ez irritálja a választókat. A vizsgálat 2004-ig visszamenően ellenőrizte a képviselők költségtérítéseit. Bár kormányfő és a képviselők költségtérítési kérelmei formailag megfeleltek az előírásoknak, az auditor jelentése szerint pl. a politikusok takarítási illetve kertészeti költségeire nem kéne évente 2000 illetve 1000 fontnál többet költeni az adófizetők pénzéből.

Az érintett politikusok közül kiemelhető az önkormányzati miniszter esete és annak kezelése a BBC részéről. Hazel Blears azzal tűnt ki a képviselők közül, hogy egy éven belül három különböző „második otthon” után vette fel a költségtérítést. Londoni lakásának eladása után 45 ezer font haszna volt, de nem fizette be az ez után járó 18 százaléknyi adót. A törvény ugyanis úgy rendelkezik, hogy a második otthon eladása után a képviselőknek adót kell fizetniük, tekintettel arra, hogy ezeket a lakásokat (részben) a képviselői keretből vásárolták. Blears az adózást elkerülendő az adóhivatalnak azt állította, hogy az eladott londoni lakás az első otthona, a képviselők költségtérítését ellenőrző hivatalnak viszont azt állította, hogy ez a második otthona, ami után fel is vette a költségtérítést. Az ügy kirobbanását követően több munkáspárti politikus azt javasolta Gordon Brownak, hogy menessze Blearst, mivel az említett pénzügyi manőver védhetetlen. A nagy nyomás hatására Hazel Blears kedden bejelentette, hogy befizeti az elmaradt adót – mintegy 13 ezer fontot – az adóhivatalnak. A politikus ennek ellenére vállalhatatlan lett párttársai és a kormány számára és hamarosan önként benyújtotta lemondását. A BBC televíziós és rádiós tudósításaiban következetesen és lankadatlanul tudósított az eseményekről.

12

A miniszter-, és képviselőasszony választókerületének állandó vendégei voltak a stábok, akik a választópolgárokat kérdezték a betartandó írott és íratlan szabályokról. A fordulatos botránykrónikának köszönhetően a

¹² news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/4977774.stm

főszereplőt állandóan szembesítették a múltban hangoztatott, majd megváltoztatott véleményéről.¹³ A riporterek a BBC-re jellemzően többször félbeszakították interjúalanyukat, ha az nem az általuk feltett konkrét kérdésre válaszolt. Túlzó kifejezéssel élve „űzték” és „levadászták” a botrányt leplezni kívánó képviselőt.¹⁴ A minősítő jelzőket mellőzve egyszerű kérdéseket tettek fel és nem adtak lehetőséget, arra hogy a kérdezett befolyásolja az interjú menetét.

A brit média, és a BBC megfelelő ellenőrző funkciójának „meghátrálásra” kényszerítette a politikai osztályt a közvélemény egyetértésével. Bár szabálytalan költségtérítési igényt csak kevés képviselő nyújtott be, a brit közvéleményt felkavaró költségtérítéseket eddig szinte minden képviselő visszafizette, többen a mandátumukról is lemondtak. Maga a miniszterelnök Gordon Brown bocsánatkérések közepette fizetett vissza majd 13 ezer fontot.¹⁵

5. MŰSORSTRUKTÚRA

A napi és heti rendszerességgel jelentkező hír- és időszerű eseményekkel foglalkozó műsorok

A hír- és időszerű eseményekkel foglalkozó műsorok adják a Radio 4 műsorstruktúrájának gerincét. Ebből a műfajból kerül ki a műsorfolyam közel fele, amely átlagosan 3600 órát jelent évenként, és ezek a csatorna legnépszerűbb műsorai. Minden egyes, hétköznaponként jelentkező hírműsor saját karakterrel rendelkezik. A reggeli hírműsort a *Today*-t követően jelentkezik a *The World At One*, amely hosszabb interjúkon keresztül belpolitikai témákkal foglalkozik, míg a *The World Tonight* elemzőbb és jóval diszkurzívabb stílusban a világpolitika témákat és az üzleti híreket helyezi a középpontba. Az esti hírműsor a *The Midnight News* lényegre törően ám mégis alaposan összefoglalja a nap eseményeit. E fő műsorokon kívül a csatorna óránként jelentkezik hírösszefoglalóval. Szombatonként a reggeli hírműsor lerövidül, vasárnaponként pedig a

¹³ news.bbc.co.uk/1/hi/programmes/politics_show/6381575.stm

¹⁴ news.bbc.co.uk/2/hi/8080777.stm

¹⁵ news.bbc.co.uk/2/hi/8303312.stm

könnyedebb hangvétellű *Broadcasting House* jelentkezik helyette. A BBC hír- és magazinműsorainak legfőbb jellegzetessége, hogy az újságírók komolyan veszik közfunkciókat ellátó személyek elszámoltatását. A közérdek nevében a kényes kérdések feltevése a közéleti szereplőknek nem marad el.

A *Today* nemcsak a műfajcsoportban, hanem a csatorna kínálatában is a legnagyobb közönséget vonzó műsor, heti több mint 6 millió hallgatóval. A műsor és a BBC történetének legnagyobb botránya is ehhez a műsorhoz köthető. 2003 májusában Andrew Gilligan tudósítása hatására kirobbant botrány a 2004-ben befejeződött ún. „Hutton Inquiry” zárta le. Az események ellenére a *Today* erőteljes, tisztázó és érdeklődésre számot tartó újságírást művel. A műsor egyik újításaként született meg 2003-ban a *Listener’s Law* című program, amelyben a közönség „törvényjavaslatokkal” áll elő. A műsor sikerét igazolta, hogy a hallgatók javaslatára december elsejéig helyhatóságilag tilos a karácsonyi dekoráció az utcákon.

Hetente jelentkező dokumentum- és magazinműsorok erősítik a műfajcsoport oknyomozó jellegét. A *File on 4* tárta fel, hogy az Egyesült Királyság atomfegyverek alkatrészeit exportálta Iránba. A műsorban érintett témák között van az önkormányzati cégek vezetőinek járó fizetések megállapítása, a hadsereg felszerelésének hiányosságai a védelmi minisztérium beszerzéseinek hibái miatt, a pszichiáterek szabálykerülései a pácienseik gyógyszereinek hozzáférhetőségéért és az iskolai felvételi vizsgák szelekciós hatási a hátrányos helyzetű gyerekek rovására.

A rendszeresen jelentkező külpolitikai műsorok a hírek mellett, elemzésekkel szolgálnak a világ minden tájáról. A *From Our Own Correspondent* című műsorban hetente két alkalommal jelentkezik be a BBC külföldi tudósítói. A témák rendkívül változatosak, a tudósítások lehetnek rendkívül komolyak, úgymint etnikai tisztogatások, és szórakoztatóak mint egy „fish and chip shop” megnyitása Pekingben. A műsor sokszínűségét a BBC rendkívül népes, felkészült külföldi tudósítói gárdája garantálja. A felkészültség ellenére, a BBC egyik legutóbbi, elfogultságot mutató, nagy port kavart tudósítása ehhez a műsorhoz kapcsolható. Az eset hatását felerősítette, hogy a brit társaságot évtizedek óta elfogultsággal vádolják a palesztin – izraeli konfliktusban, az utóbbiak kárára. Egy 2004 novemberi műsorban a

csatorna jeruzsálemi tudósítója, Barbara Plett elmondta, hogy "sírva fakadt", amikor a beteg Arafatot szállító helikopter felszállt a romos ramallahi főhadiszállásról. A BBC-hez több mint ötszáz panasz érkezett, jelentős politikusok is jelezték, hogy Izrael ellenes hangot ütött meg a palesztin vezető egészségi állapotának érzelmekkel színezet leírásában. A Radio 4 egyik vezetője elismerte, hogy tudósítójuk hibát követett el, de a szerkesztő is, mivel nem észlelte az újságíró érzelmi állapotát.

A *Crossing Continents* helyszíni tudósításokat ad, és az ott élők szemszögéből mutatja be az eseményeket. Ebből az adásonként egy témával foglalkozó programból nőtt ki a *Crossing Continents, Crossing Europe*, amely néhány részes sorozatokban mutatja be, hogy azonos problémákkal hogyan bíróznak meg az európai országok. A műsorban helyet kapott az alvilág által befolyásolt moszkvai, és a német-lengyel határon átnyúló ingatlanpiac, valamint az eltérő felfogásban művelt halászat a norvég vizeken és az Azori-szigetekenél. A műsor fontos szerepet játszik az európai közösséggel kapcsolatos brit előítéletek feloldásában.

A Radio 4 ügyel arra, hogy külföldi tudósításaiban, világpolitikai események bemutatásában több szakértő és kommentátor eltérő véleményén keresztül közelítsen a témákhoz. Az eltérő nézőpontok mellett, a problémákat és eseményeket a helyszínek változatossága teszi rendkívül izgalmassá. Az előző példákhoz hasonlóan megtudhatjuk, hogy világ különböző országaiban hogyan tekintenek a sportra, mint a szegénységből kivezető út lehetőségére, de megismerhetjük a sajtószabadság fontosságát a demokratizálódási folyamatokban az afrikai országokban és a szovjet utódállamokban.

Vitaműsorok

A BBC kritikai attitűdjének sajátos megjelenítői a Radio 4-on sugárzott vitaműsorok. A témaválasztásban csupán az időszerűség és aktualitás játszik szerepet, a bulvár témák is csupán ürügyet szolgáltatnak egy mélyebb probléma elemzéséhez. A műsorok nagy részét élőben közvetítik, hallgatói részvétellel. A műsorok célja az eszmecsere, mások

nézőpontjának, véleményének megismerése, a hallgatók állásfoglalásra kényszerítése, az elfogadott nézetek megkérdőjelezése vagy megerősítése. A műsorok egy részét a participáció fontossága miatt bevonható közönség előtt rögzítik, illetve élőben közvetítik.

A *The Moral Maze* heti két alkalommal jelentkezik az aktuális események mögött meghúzódó erkölcsi dilemmákat teszi láthatóvá. A műsorba négy vendéget hívnak, akik egymástól nagyon különböző álláspont mellett érvelnek. A témák sokfélék lehetnek: Vajon bűncselekmény egy szülői pofon? Mi a hatvanas évek hagyatéka?

A hetente jelentkező *Any Question* közéleti szereplőket és politikusokat hív közönség elé. A közszereplők számonkérése szinte moderátlanul történik. A műsort az *Any Answers* követi, amelyben a hallgatók telefonon keresztül folytatják a vitát a felmerült témákban.

A rendszeresen jelentkező vitaműsorokon kívül nagy jelentőségű és nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben rendeznek vitát a műsorkészítők. A legutóbbi program az afganisztáni szerepvállalásról, a demokrácia lehetőségéről és biztonságpolitikai kérdéssről szólt szakértők és katonai vezetők részvételével, *Afghanistan: Is It Mission Impossible?* címmel.

A *Feedback* lehetőséget ad a hallgatóknak a BBC kritikájára, elismerésére, és a társasággal kapcsolatos ügyek megvitatására.

Dokumentumműsorok

A csatorna célja, hogy közönségének ismereteit és tudását a rendkívül szerteágazó témák, történetek és események széles körében elmélyítsék. Radio 4 dokumentumműsorai témaválasztásában messze túlmennek a napi politikai események és hírek körén. A műfajcsoport minőségét számtalan díj ismeri el.

A harminc epizódból álló sorozatban, az *A History of Private Life*-ban a magán élet és a család 400 éves történetét mutatja be, a gyerekek hétköznapijaitól a családon belüli erőszakig. A *1989: Day by Day* naponta jelentkező dokumentumsorozat feleleveníti az 1989-es esztendő eseményeit napról-napra. *Archive on 4*, hetente rendez egy téma köré a BBC rendkívül

gazdag rádiós archívumának darabjait. A dokumentumműsorok nagy arányban foglalkoznak az első illetve másod generációs bevándorlók problémáival. A *Home grown* a második generációs ázsiai származású férfiak között növekvő trendnek jár utána. Előszeretettel nem a már integrálódott közösségből, hanem szüleik hazájából választanak feleséget. A kultúrsokkot a boldogtalan házasság és a válás követi, a brit ázsiai származású nők között pedig egyre több marad egyedülálló. A *The Caste Divide* címmel sugárzott két részes dokumentumműsor a kasztrendszer máig élő örökségét mutatta be az egy millió indiai származású brit állampolgár életében.

Magazinműsorok

A napi és heti rendszerességgel jelentkező magazinműsorok közül népszerűségben és a csatorna arculatának meghatározásában kiemelkedik a nőknek, nőkről szóló *Women's Hour*, az aktuális eseményeket a fogyasztó szempontjából szemlélő, egyfajta könnyed fogyasztóvédelmi program, a *You and Yours*, valamint a művészetet a napi eseményekkel és egyéb érdeklődésre számot tartó történetekkel vegyítő *Front Row*. Ezek a műsorok gyakran választanak ki olyan témákat, amelyek még be sem kerültek a hírműsorokba. Bár hosszú évek óta műsoron vannak, a csatorna rendszeresen, az új hallgatói elvárásokhoz igazítja őket.

A *You and Yours* több mint tíz éve szerepel az adó műsorkínálatában. Műsorideje 20 percről egy órára nőtt. A program állandó célpontja volt a kritikusoknak, ezért többször felmerült a megszüntetés ötlete. A csatorna azonban úgy döntött, hogy a műsor beleillik a hallgatói korcsoportjának megfelelő napszakba. A szerkesztőség folyamatosan bővítette a témáit, a fogyasztóvédelem mellé beemelte a fogyatékosok problémáit és a közszolgáltatások minőségének vizsgálatát. A hallgatók igényeihez igazítás és az újabb műsorvezetők alkalmazása meghozta a várt eredményt, a hallgatottság nőtt, a műsorszám a csatorna portfóliójának nélkülözhetetlen tagja lett.

A Radio 4 műsorkínálatának túlnyomó része sok éves, olykor évtizedes múltra tekint vissza. Amint azt a fenti példából látható, ez nem jelenti azt, hogy a műsorok elavulnak és lecserélődnek, hanem szerkesztői munkával teszik aktuálissá, élvezhetőbbé és hallgatottabbá őket.

A napi magazinműsorokat a heti rendszerességgel jelentkezők egészítik ki. A Legnépszerűbbek a *Start the Week* és a *Midweek*. Formátumukat tekintve egyszerű, néhány értelmiségi vendéget felvonultató beszélgetőműsor. Vannak speciális területekkel foglalkozó magazinműsorok: a *Money Box* a pénzügyei intézésének kapcsán látja el a hallgatót jó tanácsokkal, a *Low in Action* jogi eseteket érint, az *In Touch* pedig a látássérültek műsora.

A csatorna eszmetörténeti műsora az *In Our Time*. A két-három meghívott vendég az Egyesült Királyság és a világ legjobb hírű egyetemeinek oktatója. A műsor humán és természettudományok köréből egyaránt választ témákat. A végtelen problémája, a reneszánsz mágia, Wittgenstein, a termodinamika második törvénye stb. kerülhet terítékre hétről hétre. A meghívottaknak a műsorvezető segítségével kell a laikus hallgatók számára érthetően bemutatni a kiválasztott témát.

Az *In Our Time* az egyik legjobb példája annak, hogy a Radio 4 mindent megtesz az egyszer megszerzett hallgató megtartására. A program szerepel az adó podcast kínálatában, így a mulasztó hallgatók bepótolhatják kedvenc műsorukat. Az adás rendelkezik saját honlappal, amely az archívumon kívül, hozzászólási lehetőséget és bővebb információt és irodalmat ajánl az érdeklődőknek. És végül feliratkozhatunk a műsorvezető hírlevelére, aki nemcsak saját gondolatait, hanem a műsorra való felkészülés nehézségeit is hetente megosztja a hallgatókkal.

A magazinműsor formátuma rendkívül flexibilis, így lehetőséget ad könnyebb és szórakoztatóbb műsorok készítésére. Az *Excess Baggage* az utazás minden aspektusát érinti, míg a *Loose Ends* egy egyszerű szórakoztató műsor izgalmas beszélgetésekkel, kabaréval és zenével fűszerezve.

Stabil műsorstruktúra, változtatható tartalom

Országos krízishelyzetekben a csatorna képes arra, hogy műsorfolyamának nagy részét, mélységben és szélességben a probléma megoldásának és kezelésének szolgálatába állítsa. Ennek a legszemléletesebb példája a 2001-es száj és körömfájás járvány volt. Míg a hírműsorok a szélesebb közönség számára szolgáltatták a híreket, addig a *Farming Today* című, naponta jelentkező mezőgazdasági műsor szakértőgárdája az érintettek és a témában elmélyedni kívánók számára adtak bepillantást a válságba. A *You and Yours* című fogyasztóvédelmi magazinműsor a vásárlók számára adott tájékoztatást, az élelmiszerbiztonsággal foglalkozó *Food Programme* pedig többek között a házisajt-készítők harcát mutatta be a pasztörizálatlan tejért. A brit Szabó család, a *The Archers* egyik szereplőjének a járvány közeledtével, családjával és alkalmazottaival együtt karanténba kellett magát zárnia a vészhelyzet elmúltáig. A sorozat így módon egy átlagos gazdálkodónak és családjának életét mutatta be a krízishelyzet idején.

6. Tartalomszolgáltatás

A BBC rádióinak műsoridő a zene aránya 51,6 % volt a 2008/09-es évben. A hírműsorok és időjárásjelentések a műsoridő 15,4 %-át teszik ki. A szórakoztatóműsorok aránya az előző évi 5,3%-ról 8,2%-ra nőtt az előző évihez képest. A drámai műsorok 5,8%-ot, a sportműsorok 5,8%-ot, az aktuális eseményekkel foglalkozó programok a 3,5%-ot, a dokumentumműsorok 2,7%-ot, a gyerekműsorok 1,9%-ot, a vallási műsorok 1,4%-ot, a művészeti műsorok 1,1%-ot, míg az egyéb kategóriába be nem sorolt műsorok a 3,1%-ot foglalnak el a fennmaradó műsoridőben. A független gyártású műsorok arányának növelését illető célkitűzésében a BBC, az általa kitűzött 10%-os részesedést 2%-kal túlteljesítette.

A BBC az előfizetési díjak 17%-át fordította rádiócsatornáinak működésére. A nevesített, 588 millió fontos összegből 463 millió font a műsorok - a tartalom - költsége. A fennmaradó összegből 41 millió fonttal a közvetítés költsége, 85 millió fonttal az infrastruktúra bekerülése részesedik. A BBC ezen kívül 10,3 millió fontot költött a digitális rádiózás fejlesztésére.

A BBC az előfizetői díjak felelős felhasználását demonstrálva, az ár-érték arányt bemutatva minden éves jelentésében közli, hogy mennyibe kerül egy előfizető számára egy hallgatott óra csatornánként **(5. táblázat)**. Az adatok azt mutatják, hogy a kisebb célközönséggel rendelkező nemzeti csatornák a speciális zenei igényeket kielégítő adók vagy az etnikai kisebbségekhez szóló csatornák az egy hallgatóra jutó költsége a magasabb. Kimagaslóan nagy költséggel a Skóciában és Wales-ben, a nemzeti nyelven megszólaló BBC adók működnek, amelynek az egy hallgatóra jutó költségei átlagosan hússzor nagyobbak a társaság leghallgatottabb csatornáinál.

5. táblázat Az ár érték arány a BBC rádiócsatornáinál 2008-ban¹⁶

BBC Radio nan	18,2p
Gàidheal	
BBC Radio Cymru	11,5p
BBC Radio Scotland	7,1p
BBC Radio Asian	6,9p
Network	
BBC Radio 3	6,3p
BBC Radio Wales	5p
BBC 1 Xtra	4,5p
BBC Radio Usster /	4,4p
Foyle	
BBC Radio 6 Music	3,4p
BBC English Local	2,4p
Radio	
BBC Radio 5 Live	2,4p
Sports	
BBC Radio 5 Live	2,3p
BBC Radio 7	2p
BBC Radio 4	1,3p
BBC Radio 1	0,6p
BBC Radio 2	0,5p

A BBC szerkesztési elveit tartalmazó dokumentum, az Editorial Guidelines ¹⁷ szerint a közszolgálatosság érdekében a műsorszolgáltatóknak **függetlennek** kell lennie minden állami és magánérdektől, sem személyes, sem politikai, sem gazdasági befolyás nem érvényesülhet a munkájukban. A **közérdek szolgálata** nem pusztán az objektív, tényyszerű tájékoztatást jelenti, hanem a közérdekét szolgáló események szerkesztői szelekcióját, az események mélyreható és alapos magyarázatát, a közfeladatokat ellátó személyek elszámoltatását, és a köz érdeklődésére számot tartó dilemmák és viták megoldásában a részvétel biztosítását jelenti. A BBC-nek számmonkérhetőnek, **elszámoltathatónak** kell lennie, hisz közönsége az

¹⁶ (Forrás: OFCOM: The Communications Market 2009, BBC Annual Report and Accounts 2008/09)

¹⁷ <http://www.bbc.co.uk/guidelines/editorialguidelines/edguide/editorialvalues/>

előfizetési díjak alapján egyfajta szerződésben áll a műsorszolgáltatóval, így áll a köz szolgálatában.

A BBC Trust feladata a vállalat stratégiai irányítása és az Igazgatótanács (Executive Board) - amely a napi működésért felelős - teljesítményének ellenőrzése, melynek során örökdik afelett, hogy a BBC magas minőségű közszolgálati műsorokat sugározzon, valamint szolgáltatásokat tegyen hozzáférhetővé, amelyeket a közönség igényel. A Trust emellett felügyeli a BBC pénzügyi és üzleti teljesítményét, figyelemmel kíséri a vállalat finansziális szükségleteit, továbbá miként gazdálkodik a pénzügyi forrásokkal, mindenekeelőtt az előfizetési díjakból befolyó összegekkel. A pénzügyek ellenőrzését a „brit számvevőszék”, a National Audit Office látja el, a takarékosagra és a gazdálkodás célszerűégére is kiterjedően.

A BBC-t az igazgatótanács vezeti, elnöke a vezérigazgató (Director General). Az igazgatótanács alatt négy albizottság működik, amelyek a kinevezésekért, a javadalmazásért, az ellenőrzésért valamint a Fair Trade-ért felelősek. A tartalom alapján a vállalat Vision, Audio & Music, Journalism, és Future Media & Technology néven csoportosítja és irányítja a vállalat részlegeit. A BBC Trust a 2003-as kommunikációs törvény (Communications Act) szerint az Ofcom-mal, a brit szabályozótestülettel együttműködve felügyeli a közmédiát. Az új Alapítólevél következtében számos új feladattal felruházott műsorszolgáltató működését elősegítendő, a BBC Trust és az Ofcom között létrejött egy Megállapodás (Memorandum of Understanding), amely elveiket és céljaikat határozza meg, a két testület jogköreit tisztázza, biztosítja a folyamatos párbeszédet és információáramlást a közös feladatokkal kapcsolatban.

A BBC a brit médiaszektor legjelentősebb szereplőjeként tartható számon. A 2007/2008 adatok szerint 3,5 milliárd Fontot költött, ezen belül 1,2 milliárd Fontot fordított külső, független produkciókra, művészekre és egyéb műsorforrásokra.¹⁸ A BBC működési költségeit elsősorban a brit állampolgárok által fizetett előfizetési díjak fedezik. Reklámbevételekből a hazai műsorszolgáltatásaiban nem részesülhet, kereskedelmi tevékenységet

---

¹⁸ Annual Report and Accounts 2007/8.p. 45.

http://downloads.bbc.co.uk/annualreport/pdf/bbc_ara_2008_exec.pdf

azonban folytathat, az utóbbi években jelentősen növekedtek a saját készítésű programok nemzetközi értékesítéséből származó jövedelmei. A BBC 2007/2008-as éves beszámolója szerint az előfizetési díjakból származó bevétele 3,63 milliárd font volt, amely közel 4%-kal több mint az előző évben.¹⁹ A BBC Worldwide, a vállalat kereskedelmi részlege ehhez további 916 millió fonttal járult hozzá.

Az éves előfizetési díj 135,5 Font háztartásonként. A díjat a kormány határozza meg, fizetésére törvény kötelezi az állampolgárokat. Mivel a 75 év felettiek mentesülnek a díj megfizetése alól, ezért a munkaügyi és nyugdíjfolyósító hivatal további összegeket fizet be helyettük. A befolyt összeg az Államkincstár kezelésébe kerül át, és a Parlament hagyja jóvá. A BBC évről évre igyekszik a díjak beszedését hatékonyabbá és olcsóbbá tenni. A nem fizetők aránya jelenleg 5,1%.²⁰ Az előfizetési díjak a rádiós és televíziós műsorszolgáltatások mellett az online szolgáltatások finanszírozását is fedezik. A Charter valamint a BBC és a kormány közötti Egyezmény ezenfelül a digitális átállással kapcsolatosan is megfogalmaz kötelezettségeket, melyeknek pénzügyi forrásaként szintén az előfizetési díjakat nevezi meg.

A BBC minden évben közzéteszi a műsorpolitikájára vonatkozó nyilatkozatát a „*BBC Statements of Programme Policy*”-t,²¹ amelyben minden tartalomszolgáltatója, csatornája számára meghatározza a célokat.

Eszerint a Radio 4 szövegalapú adó, amely alapos és részletes hírszolgáltatást nyújt hírműsoraiban és az időszerű eseményeket bemutató programjaiban, műsorfolyamának fennmaradó részében pedig a szöveges műsorok széles választékát nyújtja a fikciós, drámai, szórakoztató, dokumentum és magazinműsorokban. A már korábban említett, a BBC közfeladatait meghatározó jelmondat szerint, "tájékoztatni, oktatni és szórakoztatni" kell az intelligens közönséget. A Nyilatkozat a csatorna céljait a BBC Trust közfeladatokra vonatkozó hat pontos felsorolás alapján

---

¹⁹ Op. Cit. p.87.

²⁰ Op. Cit..p.29.

²¹ http://www.bbc.co.uk/info/statements2008/pdf/BBC_SoPPs_200809.pdf

részletezi, ezzel is jelezve elkötelezettségét és eltökéltségét a feladatuk ellátására.

1. A média eszközeivel fenntartani az állampolgárok számára a jól informált és a felelős részvétel lehetőségét egy demokratikus, polgári társadalomban.

A csatorna a műsoraiban prioritást ad a londoni polgármester választásnak, figyelemmel kíséri és széles körű tájékoztatást ígér a Liszaboni Szerződéssel, és annak ratifikálásával kapcsolatos hazai és európai ügyeknek és vitáknak. Ennek érdekében az adó egy új, alkalmakként jelentkező műsorsorozatot indít, „*The Radio 4 Debate*” címmel, hogy a fenti országos érdeklődésre igényt tartó eseményeket, a közönség részvételével elemezze.

2. A kreativitás és a kulturális színvonal serkentése

Prioritásként az adó rendkívül népszerű szórakoztató és kabaréműsorainak megújítása szerepel. El szeretnék érni a hagyományos műfaji sajátosságok és formátumok változtatását. A folytatásos rádiójátékok esetében nagyobb hangsúlyt kívánnak fektetni a rövidebb sorozatszámú, de nagyobb tetszést elérő sorozatokra. Az adó szeretné közönségét nagyobb aktivitásra bírni a kulturális életben, ezért elindít egy sorozatot „*Neglected Classics*” címmel, a már meglévő „*Open Book*” című műsorán belül, amelyben híres írók érvelnek számukra kedves, ám szerintük mellőzött klasszikus regények mellett. A közönség pedig kiválaszthat egy művet a bemutatottak közül, amelyet rádióra alkalmaznak és műsorra tűznek a „*Classic Serial*” című program számára.

3. A kultúra, a művelődés és az oktatás előmozdítása.

Az adó továbbra is elkötelezett a jelentős dokumentumsorozatokat készítsen, mint amilyen a „*World on the Move*” című műsor volt, amely az állatok vándorlását mutatta be a kontinenseken keresztül. Az érdeklődést felhasználva, a jobb elérés érdekében a csatorna dokumentumsorozatokat nagy hatású eseményekhez rendeli. Ahogy azt a „*Cosmonology*” című sorozat esetében történt, amelyet a világ legnagyobb

részecskegyorsítójának elindítására időzítettek. Amint az a „World ont he Move” valamint az „1968” című sorozat esetén bevált, a csatorna nagy hangsúlyt kíván fektetni a hallgatói részvétel biztosítására. A két említett sorozat esetében intenzív online jelenléttel, valamint a hallgatók által létrehozott tartalmi többlettel tették még informatívabbá a sorozatot.

4. Az Egyesült Királyság nemzeteinek, régióinak, közösségeinek kulturális sokszínűségének bemutatása, reprezentációja

A Radio 4 törekedni fog arra, hogy a műsorfolyamának jelentős hányadát Anglia vidéki városaiban és falvaiban, illetve az Egyesült Királyság többi országában készítsék. Nagy Britannia kulturális eseményeiről és fesztiváljairól a csatorna folytatja közvetítéseit.

5. Megmutatni Nagy-Britanniát a világnak, és a világot Nagy-Britanniának.

A Radio 4 növeli szeretné tematikájában a jelen és a múlt világpolitikai és globális jelentőségű események szerepeltetésének arányát. Folytatván a nagy sikerű „1968-Reality or Myth” című dokumentumsorozat példáját, amely ennek a nyugtalan évnek az eseményeit napi négy perces részekben fél éven keresztül mutatta be, nagy arányban felhasznált archiv rádiófelvételekkel. A csatorna a jelentős nemzetközi eseményekhez kapcsolva veszi számba a világ előtt álló kihívásokat, ahogy azt a pekingi olimpiai játékok ürügyén a „Reith Lectures” című előadássorozatban tette, bemutatva a modern Kína történetét. Az amerikai elnökválasztási kampány felfokozott érdeklődése mellett pedig az „Empire of Liberty” című több részes történelmi sorozatban mutatta be az Egyesült Államok történetét, illetve a „The Uneasy Superpower” című műsorában foglalkozott a csatorna a világhatalom biztonságát kívülről és belülről fenyegető veszélyekről és ennek világpolitikai hatásairól.

6. A digitális átállás területén a vezető hely megtartása és az új kommunikációs technológiák előnyeinek biztosítása.

A Radio 4 honlapjának folyamatos fejlesztésére, a keresett tartalom könnyebb elérhetőségére törekszik. Bővíteni kívánják podcast-jaik körét, a

letöltések növelése érdekében. Az információs technológia fejlődése miatt a csatorna növelni kívánja a műsorkínálatában a technikai és műszaki tudományokkal foglalkozó témák arányát. A csatorna jobban promotálja a digitálisan elérhető BBC7-t, amely a szövegalapú rádiózásban élenjár ezen a platformon.

A Nyilatkozat a BBC szándékaihoz illeszkedve a Radio 4 kötelezettséget vállalva számszerűsíti egyes közcélokhoz rendelt éves műsorórák számát:

1. A média eszközeivel fenntartani az állampolgárok számára a jól informált és a felelős részvétel lehetőségét egy demokratikus, polgári társadalomban.
  - évente 2500 óra hír-, és aktuális eseményekkel foglalkozó műsor
2. A kreativitás és a kulturális színvonal serkentése
  - évente 600 óra rádiójáték és felolvasás
  - évente 180 óra kabaréműsor
3. A kultúra, a művelődés és az oktatás előmozdítása
  - évente 200 óra dokumentumműsor
4. Az Egyesült Királyság nemzeteinek, régióinak, közösségeinek kulturális sokszínűségének bemutatása, reprezentációja
  - évente 200 óra vallási műsor

7. A BBC rádiós szekciójának fontosabb jellemzői

A British Broadcasting Corporation Nagy-Britannia állami tulajdonú, független brit közszolgálati műsorszolgáltatója. Csak az Egyesült Királyságban 24 000 alkalmazottat foglalkoztat, bevételei alapján Európa hatodik legnagyobb médiavállalata, illetve második legnagyobb közszolgálati műsorszolgáltatója, az ARD után.²² **(1. táblázat)** Jogi státusa a

---

²² OSI: Television across Europe. Regulation, Policy and Independence (2005) p.1619.

királyi alapítólevélből (Royal Charter) származik, amelyben meghatározásra kerültek a társaság működésének alapvető követelményei. A Charter-t tízévente meg kell újítani, a jelenlegi 2007. január 1-én lépett életbe. Az Alapítólevelet a BBC és a kormány közt létrejövő, időről időre megújított Egyezmény (Agreement) egészíti ki, amely részletesen rögzíti a közszolgálati feladatokat és a műsorszolgáltató ezekhez rendelt finanszírozását. Az új Charter életbe lépésével 2007 januárjában a társaságot addig felügyelő Kormányzótanácsot (Board of Governors) - melynek tagjait, a kormány ajánlását figyelembe véve a királynő nevezte ki, - felváltotta egy bizalmi testület, a BBC Trust. A 12 tagú grémium a BBC legfőbb szerve, feladata a közérdek megjelenítése és szem előtt tartása, valamint a BBC függetlenségének megőrzése a kereskedelmi és politikai befolyástól. A BBC közfadatait, az egyszerű jelmondat mellett, "tájékoztatni, oktatni és szórakoztatni" a BBC Trust hat pontban határozta meg: 1. A média eszközeivel fenntartani az állampolgárok számára a jól informált és a felelős részvétel lehetőségét egy demokratikus, polgári társadalomban. 2. A kultúra, a művelődés és az oktatás előmozdítása. 3. A kreativitás és a magas kulturális színvonal serkentése. 4. Az Egyesült Királyság nemzeteinek, régióinak, közösségeinek kulturális sokszínűségének bemutatása. 5. Megmutatni Nagy-Britanniát a világnak, és a világot Nagy-Britanniának. 6. A digitális átállás területén a vezető hely megtartása.

1. táblázat A brit rádiózás főbb szereplőinek gazdasági teljesítménye

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A teljes rádiós piac (millió font)	1128	1128	1156	1126	1175	1148
A kereskedelmi rádiós piac (millió font)	543	551	530	512	522	505
A BBC kiadásai (millió font)	585	607	626	614	653	643

Az Ofcom²³ becslése szerint az Egyesült Királyságban a rádiós szektor teljes bevétele elérte az 1,15 milliárd fontot 2008-ban, amely 2,3 % -kal volt kevesebb az előző évinél. A kereskedelmi rádiók bevétele 3,4% -kal kevesebbet, 505 millió fontot, tett ki a 2007-es évnél. A BBC rádiózásra szánt költségvetése is csökkent az említett időszakban, 1,5% -kal, 10 millió fonttal. Bár a 2003-as költségvetésükkel összehasonlítva majd 10%-os növekedéssel, 58 millió font extra kiadással számolhatunk. A kereskedelmi rádiók esetében a 2008-as visszaesés 3,4 %-os, de náluk az öt évvel ezelőtti költségvetésükhöz viszonyítva is 7%-os csökkenés figyelhető meg az adatokban.

A BBC rádiós szektorának teljesítménye

A 2009-es első negyedéves adatok szerint a rádiózással töltött órákból a BBC fő csatornái 47% -kal, a BBC nemzeti és helyi csatornái 9,4% -kal részesednek, megelőzve a kereskedelmi rádiók összesített 36,9 % -át. A fennmaradó 6,8 %-ot a közösségi rádiózással töltött órák jelentik.

A BBC országos analóg és digitális platformon keresztül elérhető csatornái a rádiózással eltöltött órák 46,2% -ával rendelkeznek 2008-as egész éves adatok szerint, amely 1,2 százalékpontos növekedést jelent 2007-hez és 4,4 százalékpontos növekedést mutat 2003-hoz viszonyítva. **(2. táblázat)** A BBC Radio 2 megőrizte vezető helyét 15,8% -kal 2008-ban minimális 0,1 százalékpontos növekedéssel, míg a Radio 1 0,2 százalékponttal csökkent, és 10,1%-os részesedést mutat. A Radio 4 produkálta a legnagyobb növekedést a portfólióban 0,6 százalékponttal, 12,4% -os részesedéssel. A BBC nemzeti és helyi rádióadásainak részesedése a rádióhallgatással eltöltött órák tekintetében 0,7 százalékponttal, 9,3%-ra csökkent a 2007-es évihez képest, a 2003-as adatokhoz viszonyítva azonban a hallgatottság csökkenése már 1,6 százalékpontos. A hat digitálisan fogható csatorna

---

²³ (Forrás: OFCOM: The Communications Market 2009, BBC Annual Report and Accounts 2008/09)

hallgatottsága a 2009-es első negyedévben a rádiózással eltöltött órák 2,3%-át teszik ki.

2. táblázat A BBC csatornáinak közönségaránya a hallgatott órák százalékában²⁴

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BBC Radio 2	16%	16,4%	16%	15,8%	15,7%	15,8%
BBC Radio 4	11,5%	11,5%	11,8%	11,1%	11,8%	12,4%
BBC Radio Helyi, Nemzeti	10,9%	11%	11,1%	10,4%	10%	9,3%
BBC Radio 1	7,7%	8,2%	9,2%	9,7%	10,3%	10,1%
BBC Radio 5 Live	4,4%	4,3%	4,2%	4,5%	4,6%	4,8%
BBC Radio 3	1,4%	1,3%	1,2%	1,4%	1,2%	1,3%

Hetente elért közönség

A felnőtt népesség kétharmada hallgatja a BBC rádióadásait heti rendszerességgel, ez hetente legalább öt percet jelent. 2009 első negyedéves adatai szerint a BBC rádiói 33,8 millió brit hallgatót értek el, amely a felnőtt lakosság 67%-a, ez egy százalékkal kevesebb a 2008 első negyedéves eléréshez képest. Összehasonlításként, a BBC televízióinak elérése a népesség 85%-a, 48 millió ember hetente. A rádióhallgatási szokásokkal összhangban a reggeli főműsoridőben rendelkezik a legmagasabb eléréssel, 8,3 millió hallgatóval, amely a nap folyamán egyenletesen csökken a délelőtti órákban 5,8 millió, az esti főműsoridő 4,7 millió, a késő esti órák 2 millió az éjszakaiak 1,4 millió hallgatót vonzanak.

(3. táblázat)

3. táblázat A BBC rádióadóinak heti elérése a felnőtt lakosság százalékában 2008-ban

BBC Radio 2	27%
-------------	-----

²⁴ (Forrás: OFCOM: The Communications Market 2009)

BBC Radio 1	22%
BBC Radio 4	20%
BBC Radio Local, National	19%
BBC Radio Live	12%
BBC Radio 3	4%
BBC World Service	3%
BBC Radio 7	2%
Five Live Sports Extra	1%
1Xtra from the BBC	1%
BBC Asian	1%
BBC 6 Music	1%

A BBC Radio 2 rendelkezik a legnagyobb eléréssel a brit közszolgálati adók között, több mint a felnőtt hallgatók negyede, 13,5 millió felnőtt, kapcsolja be legalább öt percre hetente a 2009-es első negyedéves adatok szerint. Ugyanebben az időszakban a felnőtt lakosság több mint ötöde, 11 millió felnőtt - a Radio 1-et választotta. Ezen csatornák reggeli főműsoridőben hallható zenés műsorai, a Radio 2 *Terry Wogan's Morning Show* - ja átlagosan 7,8 millió , a Radio 1 *Chris Moyles Breakfast Show*-ja 7,7 millió hallgatót vonzott. A Radio 4 az elmúlt hat év legjobb adataival rendelkezhet a heti átlagos elérést illetően. Az idén az első negyedévben a felnőtt lakosság 20%-ához, 10 millió emberhez jutott el hetente. Az adó reggeli hírműsorát, a *Today*-t 6,7 millióan hallgatták.

A BBC rádióit digitális platformon keresztül már 10 millió hallgató éri el heti rendszerességgel. A Podcast letöltések havi átlagos száma 7,6 millió. A BBC iPlayer szolgáltatáson keresztül már minden rádiós tartalom elérhető **(4. táblázat)**.

A teljes brit felnőtt lakosság közel 90% hallgat rádiót hetente legalább öt percnél keresztül. A BBC adói az elmúlt öt évet figyelembe véve stabilan elérik a hallgatók 66%-át. A kereskedelmi rádiók elérése azonban 2003-hoz képest három százalékponttal csökkenve 62%-os 2008-ban. Az adatok alapján jelentős változás nem látható.

4. táblázat Rádiók heti elérései a felnőtt lakosság százalékában²⁵

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Összes rádió	91%	90%	90%	90%	90%	90%
Összes BBC	66%	66%	67%	66%	66%	66%
Összes kereskedelmi	65%	64%	63%	63%	61%	62%
BBC Network	58%	58%	58%	58%	58%	59%
Helyi kereskedelmi	54%	52%	51%	52%	49%	50%
Országos kereskedelmi	26%	27%	26%	27%	27%	27%
BBC Nemzeti és Helyi	21%	21%	21%	21%	20%	19%
Egyéb	5%	5%	6%	6%	6%	6%

A BBC erősödése a hallgatott órák részesedésében

A BBC csatornái esetében – a helyi és a nemzeti adókat nem számítva – a rádiózással töltött órák aránya növekszik, az elmúlt évi adatokhoz képest egy százalékponttal, a 2003-as számokhoz viszonyítva azonban már 2,7 százalékponttal tavaly 46,4%-os részesedést ért el. Az országos kereskedelmi rádiók részesedése ebben a tekintetben 10,6%, 0,7 százalékponttal csökkent a 2007-es évhez képest. A helyi kereskedelmi rádiók a hallgatott órák majd harmadával, 31,6%-kal rendelkeznek, amely jelentős esést mutat a 2003-as 35,7%-hoz képest. A BBC helyi és nemzeti adói is veszítettek a hallgatott órák részesedéséből, 2008-ban 1,7 százalékponttal 9,3%-ot értek el.

5. táblázat A rádiózással töltött órák arányainak változása

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Összes BBC	53%	54%	55,1%	54,4%	55,4%	55,7%
BBC Network	42%	43%	44%	43,2%	45,4%	46,4%
Összes kereskedelmi	45%	44%	43%	43%	42,4%	42,2%
Helyi kereskedelmi	35,7%	34,2%	32,7%	32,8%	31,1%	31,6%
Országos kereskedelmi	10%	10%	10,1%	10,5%	11,3%	10,6%
BBC Nemzeti és Helyi	11%	11%	11,1%	10,4%	10%	9,3%
Egyéb	2%	1,8%	2,1%	2,3%	2,2%	2,1%

²⁵ (Forrás: OFCOM: The Communications Market 2009)

Az átlagos rádiózással töltött 2009 első negyedévében 18,7 óra, az egy évvel korábbi adatok szerint 19 óra volt hetente. Az időtartam az idősebb korcsoportokkal emelkedik. A 15-24 évesek 15,6, a 45 év felettek már 22,5 órát töltenek rádiózással. A nemek szerinti felosztás szerint a férfiak 2,3 órával többet hallgatják az adásokat. Öt évre visszatekintve az átlagos visszaesés 5%, de a legnagyobb veszteség a gyermekek között volt kimutatható (5-15 év) 21%. A fiatalok körében a 15-24 éves korcsoportban 12%-kal, a 25-34 évesek között 11%-kal csökkent a rádiózással töltött idő 2003 óta. Kevésbé csökkent a 34-44 évesek között, 6%, és az 55 év felettek körében, 2%. A 45-45 év közöttiek rádiózásra fordított ideje nem változott.

A műsorszolgáltatók szerinti vizsgálatból azonban megállapítható, hogy a BBC az idősebb hallgatókra számíthat a hallgatott órák arányában. A BBC helyi és nemzeti csatornáinak hallgatott órái 70 %-ban az 55 éven felülieké, 13% a 45-55 év közöttieké, a 15-24 évesek csupán 3%-kal, a 25-35 évesek is csak 4%-kal részesednek. A BBC hálózatának többi tagja összességében jobb arányokkal rendelkezik. Hallgatott órái 41 %-ban az 55 éven felülieké, 17% a 45-55 év közöttieké, a 15-24 évesek már 9%-kal, a 25-35 évesek pedig 13%-kal részesednek.

Az elérés (4 éves kortól) alapján felállított rangsorban a BBC első öt csatornája (BBC Radio 1-5) és a BBC World Service foglal el előkelő helyet. A BBC 2 az ország legnépszerűbb csatornája heti elérése 14,8 millió fő. A Radio 3 elérése növekedett 12,7%-kal míg a Radio 4 10,5%-kal az előző évben.

6. táblázat   Heti elérés millió főben, 2008

	Millió fő	Százalékos eltérés
BBC Radio 2	14,8	-1
BBC Radio 1	12,8	-2
BBC Radio 4	10,5	+5
BBC Radio FIVE LIVE	6,8	+3
Classic FM	5,7	-5
talkSPORT	2,7	+2
Heart 106.2 FM London	2,3	+2
Magic 105.4	2,2	+4
Kiss 100 FM	2,2	+1,6
95.8 Capital Radio	2,1	+1,7
BBC Radio 3	2,1	+1,3
Absolute Radio	1,9	-3,1
The Hits	1,8	-2,3
BBC World Service	1,5	+1,0
Smash Hits Radio	1,5	+0,2

8.   Az osztrák közszolgálati rádió - Ö1

Ausztriában külön törvény rendelkezik az osztrák közszolgálati műsorszolgáltatóról.²⁶ Az ORF a jogszabályi előírásnak megfelelően úgynevezett trimediális kínálatot (televízió, rádió, és egyéb kiegészítő szolgáltatások, mint teletext, online média) biztosít. A törvény az osztrák közszolgálati műsorszolgáltató részére megállapított ellátási kötelezettség keretében két országos televíziós csatorna, négy rádiós csatorna (ezen belül 3 országos és 9 regionális) és egy online-szolgáltatás működtetését írja elő. A törvény 18 pontban sorolja a közszolgálati műsorszolgáltató kötelezettségeit, amelyeknek a programok, azaz a csatornák összességén keresztül kell, hogy eleget tegyen - oly módon, hogy minden néző és hallgató érdeklődését kiegyensúlyozottan fedje le.²⁷

A közszolgálati megbízatásban megfogalmazott célok a következők:²⁸

1, a nagyközönség átfogó tájékoztatása minden fontos politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális és sporthoz kapcsolódó kérdésről,

²⁶ Bundesgesetz über den Österreichischen Rundfunk (ORF-Gesetz)

²⁷ ORF-Gesetz § 4. (2)

²⁸ ORF-Gesetz § 4. (1).

- 2, a demokratikus együttéléssel kapcsolatos kérdések megértésének előmozdítása,
- 3, az osztrák identitás előmozdítása az európai történelem és integráció szemszögéből,
- 4, az európai integráció megértésének előmozdítása,
- 5, a művészet, a kultúra és a tudomány közvetítése és előmozdítása,
- 6, az osztrák művészeti és kreatív alkotások megfelelő figyelembe vétele és előmozdítása,
- 7, sokszínű kulturális kínálat közvetítése,
- 8, szórakoztatás nyújtása,
- 9, minden korosztály megfelelő figyelembe vétele,
- 10, a fogyatékkal élők igényeinek megfelelő figyelembe vétele,
- 11, a családok és gyermekek igényeinek megfelelő figyelembe vétele, valamint a női egyenjogúság,
- 12, a törvényileg elismert egyházak és vallási csoportok jelentőségének megfelelő figyelembe vétele,
- 13, a nép- és az ifjúsági képzés terjesztése és előmozdítása különös tekintettel az iskolai és a felnőtt oktatásra,
- 14, tájékoztatás a környezet- és fogyasztóvédelem, valamint az egészség témáiról
- 15, az aktív sporttevékenység iránti érdeklődésének előmozdítása,
- 16, tájékoztatás a szövetségi állam jelentőségéről, működéséről és feladatairól, valamint a szövetségi tartományok regionális identitásának előmozdítása,
- 17, a gazdasági összefüggések megértésének előmozdítása,
- 18, az európai biztonságpolitikával valamint az átfogó honvédelemmel kapcsolatos kérdések megértésének előmozdítása.

Az ORF koncepciójának alapját az 1967-es rádiós- és televíziós reform teremtette meg, amelyet az 1964-es népszavazás kezdeményezett. A Második Köztársaság első népi kezdeményezésének célja arra irányult, hogy az ORF-ben teljes mértékben felszámolják a pártok befolyását. Az 1966-ban megalkotott új médiatörvény megteremtette az 1967-es rádiós- és televíziós reform feltételeit, amelynek eredményeként a BBC mintájára alakultak meg a differenciáltan szerkesztett rádióadók. Korábban - mint általában egész Európában - a műsorokat vegyesen szerkesztették, az új kialakítással ezzel szemben minden adó egy rá jellemző karaktert és feladatot kapott, úgy, hogy a hallgató érdeklődésének megfelelő szelekció már az adó kiválasztásán keresztül érvényesülhessen. Bár a változtatásokat annak idején rengeteg vita övezte, létrejött a máig érvényes felosztás: Österreich 1, a kifejezetten az igényes közönséget megcélzó kulturális csatorna hangsúlyos információs kínálattal, a tulajdonképpen Ö2-ként számon tartott

regionális tartományi adók,²⁹ valamint a kezdetektől fogva popzenét sugárzó Ö3.

Az Österreich 1 és az Ö3 mellett jelenleg harmadik országos csatornaként működő többnyelvű ifjúsági-rádió, az FM4 - a korábbi Blue Danube Radio - eredetileg az UNO-City helyi angol nyelvű adója volt. Az FM4 csak 1995-ben kezdte meg működését megosztva a frekvenciát az – időközben az egész ország területén fogható - angol nyelvű adóval. Amikor a 90-es évek második felére világossá vált, hogy a közszolgálati műsorszolgáltató monopolhelyzetének vége szakad, az ORF megkezdte a rádiós csatornák erőteljes tematizálását. Ezzel a lépéssel igyekezett felvértezni magát a várható kereskedelmi konkurenciával szemben. A verseny mindenekelőtt a legnépszerűbb csatornáját, az Ö3-t érintette, így röviddel azelőtt, hogy a privát rádiók tömegesen megkezdheték működésüket, az Ö3 formátum rádióvá alakult. Mindazon kritikusabb műsorok és kevésbé mainstream zenei tartalmak, amelyek nem fértek be az Ö3 új profiljába, átkerültek a többi csatornához: a kulturális műsorok az Österreich 1, míg az alternatív irányzathoz sorolható zeneszámok az FM4 ifjúsági rádió kínálatát gazdagították.

Az osztrák rádióspiacon - az említett közszolgálati csatornák mellett - mindössze egy országos privát rádió, a Krone Hit rádió, valamint 80 regionális és helyi műsorszolgáltató osztozik (**8. táblázat**).³⁰ A piacnyitás viszonylag későn történt meg Ausztriában. A kereskedelmi rádiózás 1998 áprilisában indulhatott csak meg, s a megfontolt előkészületeknek köszönhetően az ORF Európa legsikeresebb közszolgálati rádiós műsorszolgáltatója.³¹ Tavaly, 2008-ban - a 10 év fölötti lakosságot figyelembe véve - éves átlagban a piaci részesedés 78 százalékát szerezte meg. A rádiók között abszolút piacvezetőnek számít az Ö3, a 14-49 közötti korosztály között 45 százalékos a piaci részesedése, amely messze meghaladja az összes kereskedelmi rádió együttes részesedését (22%) is.³²

²⁹ Az ORF-nek mind a kilenc szövetségi államban van stúdiója, innen sugározza az Ö2 regionális adásait.

³⁰ [Österreich Konkret - Bundeskanzleramt Österreich](http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=15718). p.179.

³¹ ORF in Diskussion: Vorurteile und Fakten. p.16.
<http://kundendienst.orf.at/unternehmen/enquete.pdf>

³² <http://mediaresearch.orf.at/radio.htm>

Közéleti kritika és társadalmi kohézió

©ANOVA

2008-ban az ORF rádiók összesen 101 286 órát sugároztak és naponta hozzávetőlegesen 5,2 millió osztrákot értek el.

8. táblázat Éves rádióhallgatottsági adatok 2008-ban (10+, hétfőtől-vasárnapig)

	<i>Napi elérés (%)</i>	<i>Napi elérés (ezer)</i>	<i>Rádióhallgatás időtartama (perc)</i>	<i>Piaci részesedés (%)</i>
Österreich 1	8,8	651	13	6
ORF Regionális adók	34,9	2 580	75	37
Hitradio Ö3	37,7	2 788	67	33
FM4	3,8	282	5	2
Osztrák magán rádiók	23,2	1 719	39	19
Magán rádiók összesen	26,4	1 953	45	22
ORF összesen	71,0	5 256	159	78
Rádiók összesen	81,8	6 055	203	100

Forrás: Medienforschung

ORF³³

Az ORF teljes reklámbevételének igen tekintélyes részét az Ö3 bevétele adja, s ezzel a két másik országos adó, az Österreich 1 és az FM4 működését is finanszírozza. 2008-ban az éves reklámbevétel 263,3 millió euro volt, amelyből 80 millió euro a rádiós szektorból főképp az Ö3-tól származott. Az ORF reklámbevétele (**9. táblázat**) egyébként 2008-ban 16,7 százalékkal csökkent, köszönhetően a televíziós hirdetések terén tapasztalható visszaesésnek, míg a rádiók esetében továbbra is stabil maradt.

9. táblázat Az ORF bevétele (millió euro)

Év	Összes bevétel	Nettó bevétel	Licenc-bevétel	Szubszenciák	Egyéb jövedelmek	
		<i>Előfizetés i díjból</i>	<i>Reklám-ból</i>			
2003	837,3	402,3	312,4	38,7	2,1	81,8
2004	876,5	444,5	312,1	32,3	3,2	84,4
2005	882,8	450,8	300,8	35,2	2,5	93,5
2006	897,1	462,8	302,0	37,6	0,9	93,7
2007	918,2	472,7	300,2	37,7	1,3	106,2
2008*	886	503,9	263,3	n.a.	n.a.	117,6

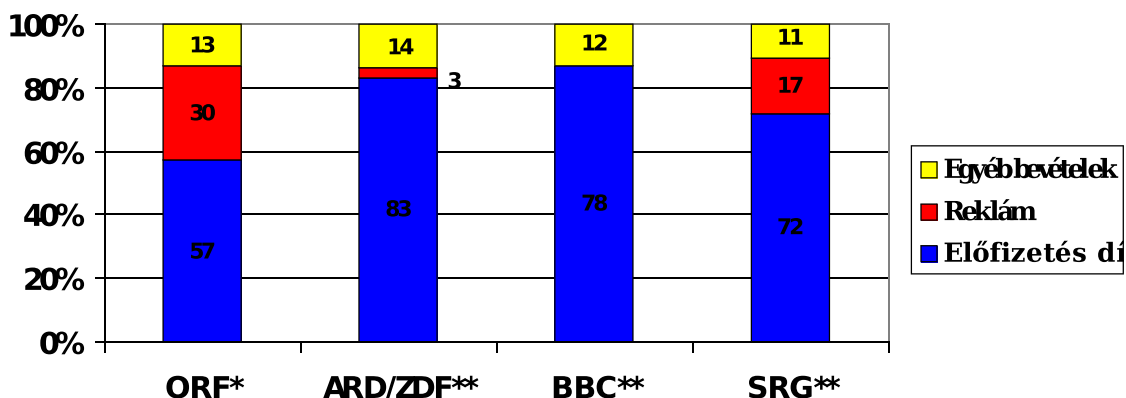
Forrás: Statistik Austria és * Kundienst ORF³⁴

³³ <http://mediaresearch.orf.at/radio.htm>

³⁴ <http://kundendienst.orf.at/unternehmen/enquete.pdf>

Az ORF teljes bevételének 57 százalékát az előfizetési díjak adták, amely valamelyest kompenzálta a hirdetésből származó kiesést. A beszedett díjak (2008-ban 724,25 millió euró) hozzávetőlegesen kétharmadát kapja az ORF.³⁵ (A tévé és rádió előfizetési díjak összege 2008-ban tartománytól függően havi 18,61-23,71 euro volt, a csak rádióval rendelkezőké havi 5,46-6,86 euro. Az autókban fogható rádiókért nem kell fizetni.)

Az ORF finanszírozásának összetétele európai összehasonlításban (%)

*2008-as adat / ** 2006-os adat³⁶

Az Ö3 működését szinte folyamatos viták övezik: hol az osztrák zenei előadók tiltakoznak a hazai zeneszámok alacsony aránya miatt,³⁷ hol a kereskedelmi vetélytársak kritizálják a Hitrádió műsorpolitikáját. 2001-ben a privát rádiós műsorszolgáltatók fordultak az EU versenyjogi bizottságához. Elsősorban azt nehezményezték, hogy miközben az Ö3 és az FM4 a televíziós és rádiós díjakon keresztül állami támogatáshoz jut, kínálatában nem tesz eleget a közszolgálati elvárásoknak. A Bizottság az osztrák kormányhoz fordult, ahol azt a felvilágosítást kapta, hogy az Ö3 műsorkínálata a népszerű zene mellett magas szervíz- és információarányal rendelkezik, továbbá műsorkínálatát megalakulás óta a popzene dominálja. Ezen túlmenően a kormány arra is kitért, hogy nem minden csatornának kell az összes közszolgálati kötelezettséget teljesítenie,

³⁵ Rundfunkgebühren 2008: Mehr als 3,4 Millionen Rundfunkteilnehmer Schwarzseheranteil konstant bei 2,5 Prozent. <http://www.orf-gis.at/index.php?kategorie=news&artikel=14187>

³⁶ Forrás: <http://kundendienst.orf.at/unternehmen/enquete.pdf>

³⁷ Lásd:

http://www.musikergilde.at/index.php?cccpage=coda_aktuell_archiv_detail&set_z_m_cod_a_aktuell=42

valamint az ORF programjainak a finanszírozását az Ö3 pénzügyi eredményei teszik lehetővé.³⁸ 2005 júliusában a privát rádiós műsorszolgáltatók (VÖP) ismételten az Unióhoz fordultak az osztrák közszolgálati adók miatt. Többek között a közszolgálati kötelezettség meghatározásának hiányosságait valamint ebből fakadóan az ellenőrzés fogyatékoságait kifogásolták.

Az Ö3 műsorkínálatával a 14-49 közöttiek célcsoportját igyekszik megszólítani. A játszott zeneszámok alapján a Hot Adult Contemporary formátumához lehet besorolni, zenei repertoárjában a 80-as és 90-es évek legnagyobb slágerei, valamint a népszerű mai zenék szerepelnek. Az osztrák előadók aránya a zenei műsorkínálat műsoridejére vetítve 2008-ban 6 százalék volt.³⁹ Hozzávetőlegesen naponta 300 zeneszám kerül lejátszásra, a toplistás slágereket a kereskedelmi adókhoz hasonlóan naponta többször is beszerkesztik. A zenei kínálat mellett minden órában mondanak híreket, félóránként szalagcímeket. A műsorok - hagyományos jelentésükben – a profiltisztítás során eltűntek, s megszűntek a korábbi szerkesztőségek is. Különösen hangsúlyosan van jelen a csatorna műsorában a közlekedés, a moderátorok folyamatosan tájékoztatják az autóvezetőket a dugókról és útakadályokról.

Akárcsak a Hitrádió Ö3, az FM4 is a piacliberalizáció kapcsán kidolgozott közszolgálati stratégia keretében jött létre a mai formájában. A rádió célcsoportja a 14 és 29 közötti osztrák fiatalok, 01-14 óra között angol nyelvű adóként funkcionál. A hírek a német mellett, angolul és naponta egyszer franciául is hallhatók, a zenei kínálatot pedig igen heterogén repertoár jellemzi, amelyben a mainstreamen kívül szinte minden irányzat jelen van. A csatorna speciális közszolgálati kötelezettsége közé tartozik a hazai zeneszámok, illetve az osztrák zenei előadók hangsúlyos szerepeltetése.

---

³⁸ Ingrid Luttenberger: Wie öffentlich-rechtlich ist Ö3?

http://www.musikergilde.at/index.php?cccpage=coda_aktuell_artikel_detail&set_z_m_co_da_aktuell=65

³⁹http://www.akm.co.at/download/index.php?subsection=&type=service_aktuell_download&filename=static%2Fnews%2Ffiles%2F4%2F46fac22f29c61e7184767fed56b052c0.pdf&name=Sendezeitstatistik+ORF+1997-2008.pdf&filemode=open&title=Sendezeitstatistik+ORF+1997-2008.pdf

Az Österreich 1 Európa legsikeresebb kulturális adója, átlagosan napi 670 000 hallgatót ér el. Információs, kulturális, irodalmi, tudományos, vallási és zenei műsorok – a klasszikustól kezdve a kortárs zenén át egészen a jazzig - képezik a reklámoktól mentes, 24 órás kínálat alapjait. Emellett különös hangsúlyt kap a szórakoztatás, a kabaré, továbbá a kulturális eseményekről történő élő közvetítések és a vitatott társadalmi témák bemutatása. A műsorstratégia része, hogy időről időre bizonyos témák, évfordulók különleges figyelmet kapnak a programban. Ezek 2008-ban részben meghatározott történelmi időpontokhoz kötődtek („1918 – 1938–1948 – 1968”), de foglalkoztak a bürokráciával, a munka világával, és helyet kaptak az aktualitások, mint a kínai olimpiai játékok 2008, Euro08. Az ORF kezdeményezésére indított kampányokhoz, (egészséges életmód, klímaváltozás) az Österreich 1 számos műsoron keresztül csatlakozott. Franz Kafka születésének 125 éves évfordulója, vagy a Karajanról való megemlékezés ugyancsak elhagyhatatlan részét képezték a 2008-as kínálatnak. Az Österreich 1 a tavalyi esztendőben a fesztiváljátékok adója volt. Több mint 150 közvetítést hallhatott a közönség a hazai fesztiválokról, de számos külföldi koncert is megszólalt a programban.

2003. július 1. óta az Österreich 1 műsora az egész világon hallható a korábbi Radio Österreich International (ROI) helyén. A takarékosági intézkedések következtében a rövidhullámon fogható önálló, külföldre sugárzó adás megszűnt, és Radio Österreich 1 International néven az Ö1 műsora kerül sugárzásra, hétköznaponként kiegészítve spanyol nyelvű hírekkel. Az Ö1 Inforadio az ORF interneten keresztül hozzáférhető rádióprogramja, amely az Österreich 1 műsorait tartalmazza lehívható formában. Igazi webrádióként működik ezzel szemben az oe1campus, melynek kínálata részben az Ö1 műsoraiból, részben az ORF nemzeti kisebbségi és a regionális tartományi adók műsoraiból valamint kísérleti programokból áll össze.

Az osztrák közszolgálati műsorszolgáltató közalapítványi formában működik, amelynek élén az Alapítványi Tanács (Stiftungsrat) áll. A Tanácsot 35 fő alkotja, amelyből kilencet a szövetségi kormány, kilencet az egyes

tartományok, hatot a Közönségtanács, ötöt az ORF központi üzemi tanácsa delegál. További hat tagot a szövetségi kormány nevez ki a parlamenti pártok javaslata alapján. A Tanács tagjainak mandátuma négy évre szól. A Tanács feladata többek között a vezérigazgató kinevezése és visszahívása, de a műsordíjat és a reklámtarifákat is a Tanács állapítja meg, illetve dönt a szerződések nyilvánosságra-hozataláról, jóváhagyja az éves beszámolót. A vezérigazgatót öt évre választják egyszerű többséggel, és kétharmados többséggel hívhatják vissza. A vezérigazgató ellátja a közalapítvány ügyvezetését, és lefekteti a Tanács beleegyezésével a műsorra vonatkozó általános irányvonalakat, javaslatokat tesz a Tanácsnak minden jelentős személyi kérdésben, valamint ellenőrzi és koordinálja a vezetők tevékenységét. Ezen túlmenően, kidolgozza az alapítványi tanács részére a hosszú távú terveket a műsorra, a finanszírozásra, technikai és a személyi állományra vonatkozóan.

Az osztrák közszolgálati média szervezeti felépítésének harmadik szerve a Közönségtanács, a korábbi Hallgatók és Nézők Képviselőtestülete. A négy évre megválasztott 35 tagból álló grémium, elsődleges feladata a közönség érdekeinek védelme. Jogköre ennek ellenére meglehetősen korlátozott, az előfizetési díj jóváhagyásán kívül a műsor tartalmát, illetve a műszaki fejlesztést érintő kérdésekben csak javaslatot tehet. Ugyanakkor jogában áll a vezérigazgatótól, az igazgatóktól valamint a tartományi igazgatóktól felvilágosítást kérni, amennyiben az feladata ellátásához szükséges, amely azonban megtagadható, ha azt a közérdek vagy az ORF érdeke úgy kívánja. Végül a három tagú Ellenőrző Bizottság ellenőrzi, hogy az ORF gazdálkodása megfelel-e a jogszabályoknak. A vizsgálat nemcsak a könyvvitel helyességére, hanem a takarékosagra, gazdaságosságra és a gazdálkodás célszerűségére is kiterjed. A pénzügyek ellenőrzését a számvevőszék látja el. Az ORF-nek évente kell beszámolnia a parlamentnek a törvény által előírt megbízatásainak teljesítéséről.

10. táblázat Műsorstruktúra 2007 szeptember 10-16. mintahét alapján (percben)

Tartalom	Öster- reich 1	Hitrad- io Ö3	FM4	Burge- n- land	Kärnt- en	Nieder- - öster- reich	Ober- öster- reich	Salzb- urg	Steier- mark	Tirol	Vorarl- - berg	Wien	Radio 1476	Radio Österr eich Inter- nation- al	Össze- sen
Összesen	9 834	9 062	9 638	9 873	9 883	9 746	9 960	9 942	9 869	9 918	9 885	9 956	2 505	9 150	129 221
Szöveg (reklám nélkül)	4 592	1 967	1 905	2 252	2 656	2 255	2 357	2 428	2 240	2 545	2 239	2 079	1 559	6 011	37 085
Ebből:															
Információ	1 048	506	366	826	721	676	738	677	652	735	665	586	681	2 086	10 963
Kultúra	1 749	187	502	217	344	250	360	211	300	551	160	285	376	1 882	7 374
Vallás	204	33	24	126	99	94	102	102	110	95	135	27	148	276	1 575
Tudomány /Művelődés	801	86	130	176	106	48	188	66	102	57	116	72	45	913	2 906
Szolgáltatás /Közlekedés /Időjárás	305	532	254	441	442	610	458	541	554	357	508	627	39	345	6 013
Szolgáltatás	128	76	140	73	128	99	156	138	158	84	130	182	-	98	1 590
Közlekedés	39	286	-	101	61	208	108	69	109	112	168	176	17,0	53	1 507
Időjárás	114	154	33	218	200	216	163	258	204	152	186	165	22	170	2 255
Programajánló	24	15	80	47	52	86	30	75	81	8	23	102	-	24	647
Sport	38	159	30	122	205	144	164	131	159	135	132	184	8	52	1 663
Család	225	25	29	94	133	75	163	78	59	64	188	181	195	221	1 730
Szórakozás	222	439	570	250	606	358	184	622	304	551	335	117	67	236	4 861
Zene (szignál és jingle nélkül)	5 242	7 095	7 733	7 621	7 227	7 491	7 603	7 514	7 629	7 373	7 646	7 877	946	3 139	92 136

(Forrás: Statistik Austria⁴⁰)

⁴⁰ http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/kultur/hoerfunk_und_fernsehen/021231.html

9. A LENGYEL KÖZSZOLGÁLATI RÁDIÓ PR1

A 1992-ben született, és azóta többször módosított lengyel rádiózásról és televíziózásról szóló törvény⁴¹ 1. § 1. fejezete szerint a közszolgálati média:

- *információt szolgáltat*
- *elérhetővé teszi a kulturális és művészeti javakat a köz számára*
  - *lehetővé teszi a hozzáférést az oktatáshoz és a tudomány eredményeihez*
- *előmozdítja az állampolgárok művelődését*
- *szórakoztat*
- *támogatja a hazai audiovizuális kreativitást*

Ebből a definícióból kiindulva a médiatörvény⁴² a következőképp rendelkezik a közszolgálati rádiók és televíziók feladatairól.

„21. § 1. A közszolgálati rádióknak és televízióknak közfeladatai teljesítéséhez gondoskodnia kell a társadalom egésze és annak egyes csoportjai számára változatos műsor- és egyéb szolgáltatásokról a tájékoztatás, az újságírás, a kultúra, a szórakoztatás, az oktatás és a sport területéről, amelyeknek plurálisnak, pártatlannak, kiegyensúlyozottnak, függetlennek és innovatívnak kell lennie, valamint jó minőség és tisztesség kell, hogy jellemezze.

1a. A közszolgálati rádió és televízió számára a fenti misszió teljesítéséből származó feladatok a következők:

- 1, országos és regionális műsorszolgáltatás gyártása és közvetítése, műsorszolgáltatás külföldi vételre lengyel és más nyelveken, továbbá műsorszolgáltatás a helyi közösségek*

⁴¹ www.krrit.gov.pl/bip/Portals/1/Documents/Broadcasting_Act.pdf

⁴² www.krrit.gov.pl/bip/Portals/1/Documents/Broadcasting_Act.pdf

számára demokratikus, társadalmi és kulturális elvárásainak megfelelően,

2, tematikus műsorszolgáltatás gyártása és közvetítése, amennyiben az említett műsorszolgáltatás rendelkezik műsorszolgáltatási engedéllyel,

3, rádió és televíziós adótornyok és közvetítőállomások építése és működtetése,

4, teletext szolgáltatás továbbítása,

5, rádió és televízió műsorok gyártásában és sugárzásában új technológiák alkalmazása,

6, gyártás, szolgáltatások biztosítása és kereskedelmi tevékenység folytatása audiovizuális alkotásokkal kapcsolatban, beleértve az export-import tevékenységet,

7, művészeti, irodalmi, tudományos és oktatási tevékenységek ösztönzése,

8, a lengyel nyelv ismeretének terjesztése (művelése),

8a, őket megillető figyelmet szentelni a regionális nyelveket beszélő nemzeti és etnikai kisebbségeknek és közösségeknek, beleértve hírműsorok sugárzását a nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvén és a regionális nyelveken,

9, oktatási műsorszámok gyártása és az ezekhez való hozzáférés biztosítása a külföldön élő lengyelek és lengyel származásúak számára.

21. § 2. A közszolgálati rádió és televízió műsorszolgáltatása

1, a közlés tartalmáért érzett felelősség és a közszolgálati rádiózás és televíziózás jó hírnevének megőrzésének szükségessége kell, hogy vezesse, (alapozza meg),

2, megbízható információt nyújtson a Lengyelországban és külföldön zajló események és folyamatok sokféleségéről,

3, ösztönözze az állampolgárok nézeteinek szabad gyarapodását és a közvélemény formálását,

- 4, tegye lehetővé az állampolgárok és szervezeteik számára a közéletben való részvételt, kifejezve változatos nézeteiket és megközelítéseiket, szemléletmódjukat, továbbá hogy gyakorolhassák társadalmi felügyeletre és bírálatra vonatkozó jogukat,*
- 5, segítse elő a kultúra, a tudomány és az oktatás fejlődését, hangsúlyozva a lengyel szellemi és művészeti teljesítményt,*
- 6, tartsa tiszteletben a keresztény értékrendet, az egyetemes etikai normákat kövesse,*
- 7, szolgálja a családi kötelek erősítését,*
- 7a, helyezze előtérbe az egészséges életmód népszerűsítését,*
- 8, működjön közre a társadalmi problémák elleni harcban.”*

A törvény szövegében az európai példáktól eltérően felbukkannak nem értéksemleges meghatározások, legszembetűnőbb a „keresztény értékrend” és a „családi kötelek erősítése”.

A lengyel rádiós piac országosan négy közszolgálati és három kereskedelmi csatornával rendelkezik.

A közszolgálati rádió a négy országos és 17 különálló regionális adóból áll.

A Radio Polska első csatornája (Radio Polska Jedynka) az általános érdeklődési körrel rendelkező hallgatók igényeit elégíti ki. Túlnyomórészt hír-, és magazinműsorok szerepelnek a műsorfolyamban. A harmadik program (Polskie Radio Trójka) az igényes, középkorú hallgatókat veszi célba. Dinamikusan prezentált információkról, riportokról és színvonalas zenéjéről ismert. Az első és második program műsorkínálatának meghatározó szereplője a lengyel rádiószínház (Teatr Polskiego Radia), amelynek széles repertoárja rádiójátékokból, drámai adaptációkból áll.

A közszolgálati Radio Polska fennmaradó két csatornája rétegigényeket elégít ki, a kettős csatorna (Radio Polska Dwójka) a klasszikus zene és a jazz mellett, elsősorban irodalmi és művészeti műsorokat sugároz, ön meghatározása szerint is magaskultúrát

közvetít, a negyedik csatorna (Polskie Radio Bis) eredetileg ismeretterjesztő műsorokat sugárzott diákoknak és tanároknak, de idővel egy tipikus fiataloknak szóló rádióvá alakult.⁴³

A piacon erős koncentrációs folyamatok uralkodnak, különösen a helyi rádióadók vannak gazdaságilag nehéz helyzetben. A gyenge helyi hirdetőpiac nem tudja eltartani a kisebb helyi és körzeti közszolgálati és kereskedelmi rádiókat, ezért a kereskedelmi adók nagyobb, regionális hálózatokba kapcsolódnak (pl. Radio Tok Fm).

A közszolgálati csatornák folyamatosan veszítenek népszerűségükből, míg az országos kereskedelmi adók növelik hallgatottságukat. Az első kereskedelmi rádiót, a Radio *RMF FM* –et (*RadioMuzykaFakty*) 1990-ben indították Krakkóban. 1994 óta rendelkezik országos műsorszolgáltatási jogosultsággal. Jelenleg az *RMF FM* Európa egyik legnagyobb és legmodernebb rádióadója, amelyet 2006 óta a Bauer Media GmbH birtokol. A második országosan fogható kereskedelmi adó a Radio ZET. 1999 óta együttműködési szerződése van a CNN-nel, tulajdonosa a tőkeerős francia Lagardere csoport. Mindkét csatorna populáris zenei adó, gyors és megbízható hírszolgáltatással, dominánsan fiatal hallgatósággal.

A hagyományos közszolgálati és kereskedelmi adók mellett, „közműsor-szolgáltatói” státusszal, egy harmadik típusú országosan fogható adó is létezik. Lengyelország egyik leghíresebb, leghírhedtebb adóját, egy rendkívül befolyásos és ellentmondásos személyiség, Tadeusz Rydzik atya alapította. A rendkívül konzervatív ún. katolikus rádió a hitéleti műsorok mellett, helyt ad euroszeptikus, nacionalista véleményeknek, olykor antiszemita hangot üt meg, és az összeesküvés-elméletekben hívőknek is szolgál információkkal. A „katolikus rádiót” a Vatikán többször bírálta.

A leghallgatottabb adó a privát *RMF FM*, a hallgatók 22,5 százalékát éri el **(11. táblázat)**. Második helyen áll a Radio Zet 19,3 százalékkal,

⁴³ Ryszard Filas, Paweł Płaneta: Media in Poland and Public Discourse, 143.old
www.intellectbooks.co.uk/File:download.../9781841502434.141.pdf

amelyet a közszolgálati rádió egyes programja, a Radio Polska Jedynka követ 13,2 százalékkal. A harmadik program, a Polskie Radio Trójka 6,1 százalékos részesedéssel bír.

11. táblázat A rádióadó elérése a népesség százalékában⁴⁴

	1997		2002		2007
Polskie Radio PR1	19,2	RMF FM	22,4	RMF FM	22,5
RM FMF	18,1	Polskie Radio PR1	17,9	Radio Zet	19,3
Radio Zet	13,6	Radio Zet	17,5	Polskie Radio PR1	13,2
RadioMaryja	6,3	Polskie Radio PR3	4,6	Polskie Radio PR3	6,1
Polskie Radio PR3	4,6	RadioMaryja	3,3	RadioMaryja	2,1
n. a.		Radio Tok Fm	0,3	Radio Tok Fm	1,0

A lengyel közszolgálati rádió részvénytársasági formában működik, az egyetlen tulajdonos az Államkincstár. Az 1992-es, azóta többször módosított lengyel médiatörvény szerint a Radio Polskát az 1-5 tagú Igazgatótanács irányítja, amelyet a műsorszolgáltató Felügyelő Bizottsága négy évre nevez ki. A 9 főből álló Bizottságot - egy tag kivételével, akit a pénzügyminiszter delegál - a lengyel médiahatóság, a KRRiT (Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji) jelöli. Megbízatásuk három évre szól. Az Igazgatótanács tagjainak - beleértve az elnököt is - kinevezése illetve leváltása a Bizottság háromnegyedének részvételével, kétharmados többséggel történik. Ugyancsak a Felügyelő Bizottság egyetértése szükséges a Radio Polska meghatározott vezetőinek megbízatásához és menesztéséhez, a kollektív szerződés elfogadásához, részesedés illetve érdekeltség megszerzéséhez más vállalatban, valamint az ingatlanvagyon átadásához, megterheléséhez.

⁴⁴ Ryszard Filas, Paweł Płaneta: Media in Poland and Public Discourse, 143.old
www.intellectbooks.co.uk/File:download.../9781841502434.141.pdf

A lengyel média erősen átpolitizált. Mind a médiahatóság, mind a közszolgálati rádió és televízió vezetésében a tagság kinevezése komoly politikai viharokat kelt. ⁴⁵

A lengyel közszolgálati rádió finanszírozásának egyik legkomolyabb, kezeletlen problémája az előfizetési (üzembentartási) díjak befizetésének, beszedésének kérdése. A 2006-os adatok szerint a 13 millió lengyel háztartásból 4,6 millió egyetlen televízió vagy rádiókészüléket sem jelentett be, így előfizetési díjat sem fizetett. A 2006-os KRRiT jelentés szerint a fizetési hajlandóság folyamatos romlása miatt a közszolgálati médiafinanszírozás 2-3 éven belül romba dől. Komoly probléma, hogy a hatóságok nem ellenőrizhetik a készülékek meglétét és hatékony szankciók sem léteznek. A büntetések alacsony volta nem elrettentő, a kiszabott büntetések összege 2005-ben mindössze 108 ezer euró volt, ami a teljes bevételnek csupán a 0,004 százaléka. A befizetések növelésére vonatkozó javaslatok sorra kudarcot vallottak.

---

⁴⁵ Jedrzejewski, Stanislaw: Radio broadcasting in Poland
www.iren-info.org/fileadmin/dokumente/.../Radio_in_Poland.pdf

10. II. MODUL: A KMSZ ELVÁRÁSAINAK TELJESÜLÉSE AZ MR1-KOSSUTH KÉT TÉMÁVAL FOGLALKOZÓ MŰSORAIBAN

A kutatás célja a Magyar Rádió Közalapítvány számára egy olyan elemzés elkészítése, amely az MR1/Kossuth Rádió műsorszolgáltatásának elemzésén keresztül javaslatokat fogalmaz meg a műsorszolgáltatás fejlesztése érdekében. A közmédia kommunikációs funkciói, a kulturális értékek-ismeretterjesztés, közéleti tájékoztatás, illetve a szórakoztatás közül, a közéleti tájékoztatás funkcióját elemeztük. Azért, hogy a vizsgálat túlmutasson az általánosságok szintjén megfogalmazott következtetéseken, a kutatás metodikáját úgy alakítottuk ki, hogy az jól körülhatárolható problémakörre koncentráljon.

Az elemzés során olyan kommunikációs helyzeteket vizsgáltunk, amelyek kétségtelenül jelentős társadalmi vonatkozással bírnak, a társadalom fejlődése szempontjából lényeges kérdéseket érintenek, továbbá kiemelt közfigyelem irányul rájuk, ebből következően azok kommunikálása különösen fontos feladatot jelent a közmédia számára. Olyan ügyeket vizsgáltunk, amelyek felvetik államigazgatási, állami, önkormányzati szervezetek tevékenységét, illetve amelyek időhorizontja alkalmassá teszi azt a részletesebb vizsgálatra, vagyis a médiaaktivitás nem csak néhány híradásra korlátozódik.

Kommunikációs szempontból a közmédia *közéleti funkciója* az, hogy a közfigyelmet egy szervezet, alrendszer *diszfunkcióira*, más társadalmi mechanizmusok, intézmények működését gátló hatására *összpontosítja*. E tevékenység végeredménye a közéleti botrány, amit hiba lenne kizárólag káros jelenségként értékelni. Abban az esetben, ha a média – akár közéleti botrány útján – a közfigyelmet a kritizált diszfunkciókra koncentrálja, a közéleti botrány betölti kommunikációs funkcióját. A nyilvánosság azáltal, hogy elvégzi a közhatalom kritikáját, ellenőrzését, egyúttal hatalom legitimációját is biztosítja.

Ennek a folyamatnak az első lépése, hogy a médiaprezentációban pontosan definiálni kell a felháborodásra okot adó jelenséget (tematizáció), ezt követően lehet a kifogásolt folyamatokat, elkövetőit, támogatóit, kárvallottait, stb. bemutatni. E célkitűzések megvalósulása nélkül a botrány nem képes betölteni társadalmi funkcióját, mivel a diskurzus nem egy konkrét témára koncentrálna, így a közvélemény értelmezhető információk és mértékadó iránymutatás hiányában, nem a diszfunkció kritikáját, hanem pusztán parttalan vitát, politikai acsarkodást érzékelhet.

A fent megfogalmazott célokat leíró normatív tartalomelemzéssel vizsgáltuk. Ennek keretében előre megfogalmazott elvárások teljesülését kerestük a médiaüzenetekben. A szempontokat a Magyar Rádió Rt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzatából választottuk. A kutatás egyik alapkérdése a hírszolgáltatás-tájékoztatás alapvető funkciójának, a *közéleti kritikának* teljesülése volt. A másik elemzési szempont a *társadalmi kohéziót* veszélyeztető etnikai vonatkozással bíró krízishelyzetek kezelése volt. A Magyar Rádió Rt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata bevezetőjében többek között így határozza meg a rádió alapvető feladatát:

„A Magyar Rádió Rt. valamennyi közérdeklődésre számot tartó kérdésben rendszeresen, hitelesen, pontosan, tárgyilagosan és sokoldalúan tájékoztatja a hallgatókat. Gondoskodik a vélemények, nézetek, eszmei irányzatok sokféleségének kiegyensúlyozott, pártatlan bemutatásáról.

„A társadalom fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges vitáknak, nézetütközéseknek helyet adva segíti a hallgatók véleményalkotását; az információk szabad áramlását. Műsorai nem szolgálnak sem hatalmi, sem pártpolitikai érdekeket, fellép minden kizárólagosságra törekvő szándék ellen.”⁴⁶

---

⁴⁶ A Magyar Rádió Részvénytársaság Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata, Kulturális Közlöny, 2004 november

Az események kirobbanását követően 10 napig monitoroztuk az MR1-Kossuth műsorait és regisztráltuk az eseménnyel kapcsolatos összes híryanagot, tudósítást, háttérműsort, esetleges elemzést. Másrészt a csatorna hírszerkesztési gyakorlatának jellemzőit egyik legfontosabb konkurensének, az InfoRádióknak a jellemzőihez hasonlítjuk. A viszonyítási pontnak választott csatorna néhány szempontból lényegesen különbözik az MR1-Kossuthtól. Egyrészt regionális kereskedelmi csatornáról van, ami csak a főváros körzetében fogható. Eltérés az InfoRádió hírcsatorna jellege is, ez elsősorban rövid hírek gyakoribb sugárzását jelenti, a hosszabb tájékoztató háttérműsorok tekintetében viszont a közzérádió kínálata a gazdagabb.

11. AZ ETNIKAI VONATKOZÁS KEZELÉSE A COZMA GYLKOSSÁGRÓL SZÓLÓ BESZÁMOLÓKBAN

2008-2009 folyamán a közérdeklődés erőteljesen a cigányság társadalmi problémái felé fordult, ezen belül konkrétan a bűnözés és a cigányság kapcsolatára. A cigányság hátrányos helyzetének javítása a többségi társadalom részéről is jelentős erőfeszítéseket igényel. Az is világos, hogy a fejlődési folyamat hosszú lesz, és a társadalom több szektorát érintenie kell. Ilyen társadalmi projekteket lehetetlen kooperáció nélkül megvalósítani. A közzémédiának a cigányság integrációját elősegítő együttműködés tudatosításában lehetne kiemelt szerepe. A jelenlegi közbeszédben sajnálatos módon az együttműködésnek nincs jele. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy az MR1-Kossuth mennyiben járult hozzá a cigányság integrációját elősegítő diskurzus első lépéséhez, a tematizációhoz, bizonyos témák felvetéséhez, illetve mellőzéséhez. A tematizációhoz mindenképp a jelenségek leírására alkalmas szókézzet kell kialakítani, ennek során tisztázni kell, hol húzódik a határ a tiltott faji alapú bemutatás, illetve a társadalmi krízishelyzetek bemutatása között. Az alábbiakban gyakran

említett etnikai kötődés jelzésének annyiban van szerepe, hogy hiányában a tematizáció sem történhet meg.

A Cozma gyilkosság prezentációjának a tragédia kommunikációs környezete ad különleges jelentőséget. Egy fiatal tehetség erőszakos halála természetesen önmagában is mély indulatokat válthat ki, de az esemény a bűnügyi reláción túl társadalmi vonatkozásokat is hordozott. A Cozma gyilkosság prezentációjának kapcsán a bűnelkövetők etnikai kötődése által kiváltott feszültség kezelését vesszük górcső alá. Nem az elkövetők etnikai kötődésének jelzése a lényeges, ennél fontosabb kérdés, hogy cigányság és a bűnelkövetés kapcsolatát mennyiben jelenítette meg értelmes kommunikáció.

A tragédia feszült kommunikációs helyzetben következett be, illetve az egyik legérzékenyebb területen, biztonságérzetében érintette az országot, illetve a hallgatók jelentős részét. Utalunk arra a közvélemény-kutatások⁴⁷ által is rendszeresen jelzett evidenciára, hogy *a közbiztonság a megkérdezettek számára a legfontosabb tényező*, (illetve azok egyike) létezését természetesnek, egyfajta „alapjognak” tekinti a közvélemény. Ez az oka annak, hogy *a közbiztonságérzet jelentős sérülését a közvélemény traumaként éli meg, így az erre adott reakciója általában erőteljes*. (Megjegyezzük, hogy a közbiztonságérzet sérülése választási kampányok preferált témája, esetenként választások végeredményét befolyásolhatja.)

A kisebbségek tömegkommunikációs ábrázolásával kapcsolatban mindenekelőtt a sztereotípiákⁱⁱⁱ kialakulásának, erősítésének lehetőségére kell figyelmeztetni. A többségi társadalom egy jelentős része a cigány kisebbség irányában meglehetősen ritkán alakít ki személyes interakciót, ez pedig felértékelheti a médiaüzenetek véleményformáló hatását. A hallgatók egy része hajlamos – személyes tapasztalatok hiányába – médiaüzenetekben megfogalmazott sztereotípiákat véleményének kiindulópontjává tenni. A sztereotípiák kialakulását a rendszeresen megjelenő hasonló tartalmú üzenetek,

---

⁴⁷ http://www.ortt.hu/elemzesek/21/1224082937napirendek_a_hirmusorokban.pdf

viselkedési minták bemutatása erősítheti. Ezért lényeges, hogy a kisebbségek médiaképe heterogén legyen, ne egy téma uralja médiabemutatásukat. Ezt a célt a BBC úgy éri el, hogy a közösség tagjait nem elkülönült csoportként, hanem a többség tagjaival együtt jeleníti meg, különféle műfajú produkciókban, például magazinműsorokban, szolgáltató műsorokban (televízió esetében show jellegű műsorok, sorozatok). Megjegyezzük, hogy a magyar közmédiák gyakorlatában önálló nemzetiségi műsorok készítse a jellemző, más műfajokban, magazinműsorokban, szolgáltató műsorokban, ritkábban jelennek meg a cigány szereplők.

Kommunikációs szempontból a közbiztonságérzetet gyengítő sokkhatásoknak annyiban van jelentősége, hogy beépülhetnek a közbeszédbe, a kultúrába és kommunikációs ikonná válva továbbadják, „átörökítik” a veszélyérzetet, ezzel a későbbiekben is hozzájárulva a merev előítéletek alátámasztásához. A Cozma gyilkosság különösen alkalmas arra, hogy határozott állásfoglalásra készítse a hallgatókat. A szereplők határozott elkülönülése könnyen értelmezhetővé teszi az esetet: örömteli családi eseményt ünneplő kézilabdázók egy hölgy bántalmazása miatt léptek fel a hangoskodó, többségben lévő, agresszív romákkal szemben, aminek késelés lett a vége. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy az alapinformációk egybevágjanak a romákra vonatkozó előítéletekkel.

Kommunikációs környezet

A Cozma gyilkosság prezentációját mindenekelőtt kommunikációs környezetében, az előzmények figyelembevételével kell értékelni. Ezek ugyanis fokozták a történetekre irányuló közérdeklődést, a konkrét történéseken túlmutató jelentőséget adhattak bűncselekmények. Az előzmények kapcsán a romák médiaképének radikális változását kell kiemelni. A cigányság médiabemutatásban ez elmúlt két évben a bűncselekmények váltak a leggyakoribb elemmé. Véleményünk szerint a fordulatot a 2006. októberi olaszliszkai tragédia hozta, amely

átszakította a közvélemény érzékenységi szintjét. A bűncselekmény mély indulatokat váltott ki, és a cigányság és bűnözés közötti kapcsolat témájára irányította a közvélemény, illetve a média figyelmét. Egy, a témában végzett 2008. augusztusi közvélemény-kutatás eredményei – mai napig tartó – felfokozott vitát váltottak ki. Ennek során a véleményformálók egy része a cigány személyek által elkövetett bűncselekményekről szóló közbeszédet a cigányság ellen megnyilvánuló előítéletesség, rasszizmus előretöréseként értékelte. Úgy gondolták, mintegy a „lövedékhatás” elmélet alapján, hogy az etnikai kötődés beemelése a közbeszéd e területére a faji alapú megkülönböztetést erősítené. Ezt az álláspontot Bíró András szociológus nyilatkozatával összegezzük, aki *„konszenzust, akár pártok konszenzusát”* látja, *„amelyben a cigánybűnözés egy elfogadott konceptus lett, tehát aki cigány az bűnözik, tehát egy ilyen mondjuk, hogy egy faji és nem társadalmi réteg megkülönböztetését látják ebben és ez régi előítéleteknek az előhozatala (...) bizonyos része a médiának...hallgassa meg egy tegnapi híradását egy televíziónak, miben nem volt eset arra, hogy egy bűncselekménnyel kapcsolatban nem mondta volna azt, hogy cigány, ha nekem naponta mondják, akkor a cigányok bűnözők. Itt eléggé borzalmas a levegő ebben az összefüggésben⁴⁸”.*

A diskurzus alternatív álláspontját nem lehet ismert véleményformáló, értelmiségi szerepléséhez kapcsolni, jobbra szakértelmiségiek, kriminológusok nyilatkozataiból derült ki, hogy a vitát egy „elkopott” használaton kívüli szakkifejezés váltotta ki, *„A kommunista rendszer rendőrsége napi rendszerességgel használta a cigánybűnözés fogalmát, és erre vonatkozó statisztikák is készültek akkoriban 1971-től 1988-ig^{iv}”.* Ugyanakkor a kriminológiai elemzések sok más szempont mellett vizsgálják az elkövetők etnikai kötődését és ez alapján szaktudományi megállapításokat fogalmaznak meg⁴⁹. *„A kriminalisztikában már korábban ismert volt, hogy a cigányok*

⁴⁸ http://videotar.mtv.hu/Videok/2009/03/02/08/A_romaugy_magyar_ugy.aspx

⁴⁹ <http://www.inforadio.hu/hir/belfold/hir-256550>

elkövetési módjai mutatnak bizonyos minőségi és mennyiségi jellegzetességeket. A tapasztalatok szerint a romák főleg vagyon elleni és erőszakos bűncselekményeket - zsebtolvajlás, besurranásos lopás, kisztílű rablások, lakás- és üzletbetörések, autófeltörés, gyermekek kifosztása, markecolás - követtek el". Ezek a nyilatkozatok azt jelzik, hogy lehetséges a téma racionális (szakszerű, tényadatokra alapozó, higgadt) bemutatása. Az elemzés során azért tulajdonítunk kiemelt jelentőséget a racionális vita kereteihez illő médiaüzeneteknek, mivel megadják a konszenzusos helyzetértékelés, és így a továbblépés, az értelmes cselekvés esélyét.

A kommunikációs előzmények másik fontos eleme a romák ellen elkövetett gyilkosságok, gyilkossági kísérletek sorozata. A nőket, gyermekeket sem kímélő bűncselekmények szintén nagy nyilvánosságot kaptak, és mély indulatokat váltottak ki. Érthető, hogy a cigány személyek elleni bűncselekmények kapcsán elsősorban a rendőrség, de általában a civiltársadalom előítéletességét bíráló nyilatkozatok születtek.

2008. június 3. Pátkán Molotov-koktélt dobtak három házra. Sérülés nem történt, de a megtámadottak között gyermekek is voltak.

2008. július 21. Galgagyörkön rálöttek három roma család házára.

2008. augusztus 8. Piricsén Molotov-koktélokot dobtak két roma család házára és meglöttek egy nőt.

2008. november 3. Nagycsécse Molotov-koktélt dobtak és rálöttek két családi házra, egy roma férfit és egy roma nőt megöltek.

2008. november 18. Pécsett kézigránátot dobtak – mint később kiderült, személyes indítékból – egy roma család házára. A szülők meghaltak, két kisgyermeket sokkos állapotban szállítottak kórházba.

2008. december 15. Alsózsolcán roma családra löttek, egy fiatalember életveszélyesen megsérült, élettársát súrolta a lövedék.

2009. február 22. Tatárszentgyörgyön egy Molotov-koktél tüzet okozott, a házból menekülő apát és 5 éves kisfiát lelőtték, hatéves kislánya súlyosan megsérült.

Irányelvek

Az elektronikus médiában elfogadott a BBC Editorial Guidelines állásfoglalása, miszerint *„Kerülni kell az offenzív feltevéseket és sztereotípiákat és az embereket csak abban az esetben jellemezhetők kor, szexuális orientáció, fogyatékoság, stb. alapján, ha ez a témából kifolyólag elkerülhetetlen.”^v*

Ugyanakkor a BBC szabályzata nem zárja eleve ki az *„előítéletek és hátrányok”* bemutatását. *„A BBC célja, hogy teljes és korrekt képet nyújtson az Egyesült Királyság lakosságáról és kultúrájáról. A tartalom esetleg utal azokra az előítéletekre és hátrányokra, melyek a társadalmukban fennáll, de amelyeket mégsem tekinthetünk általánosnak”^{vi}.*

Hasonlóképpen a Magyar Rádió Zrt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata is több ponton is figyelmeztet az etnikai kötődés különösen óvatos kezelésére. A KMSZ nemzetiségek bemutatásáról szóló (VII.) rendelkezései érthető módon a kulturális értékekre koncentrálnak, ezért a közéleti tájékoztatás vonatkozásában iránymutatást nem adhatnak. A közrádió munkájával szemben általános elvárás, hogy közéleti kérdésekről hiteles, pontos, tárgyilagos és sokoldalú tájékoztatást kell adnia.

A KMSZ iránymutatását úgy kell értelmezni, és az elemzés tapasztalatai szerint a hírszerkesztésben is az a gyakorlat, hogy a közmédia minden esetben tartózkodik az etnikai vonatkozás vizsgálatától. A KMSZ által említett *hátrányos megkülönböztetés* kizárása véleményünk szerint az előítéletes (rasszista) bemutatásra vonatkozik, aminek lényege egy csoport egészének, összes tagjának minősítése.

Ezzel szemben adott csoport szociológiai jellemzőinek bemutatása más kategóriába tartozik, hiszen ez esetben a – standardok alapján végzett adatgyűjtésre alapozott – megállapítások nem vonatkoznak a csoport valamennyi tagjára, csak a megnevezettekre. A szaktudományi eredményeken alapuló helyzetleírás, az események jelentőségének értelmezése azért fontos, mert alapvető tévkövetkeztetésektől, mindenekelőtt a redukcionizmus következtetési hibájától (egy jelenség magyarázatánál túl szűkre vesszük az okként szóba jöhető fogalmak körét) óvhatja meg a közvéleményt. A konkrét esetben ez azt jelenti, hogy következtetési hiba a bűnözés okaként a „származást” megjelölni, mivel a származás valójában több más hátrányos pozíció együttjárásának a szimbóluma. A problémát a bűnözésre hajlamosító szociológiai okokban (pl. egyéni élettörténetek, szociális helyzet, családi minták, képzetlenség, munkanélküliség, mobilitási képtelenség) kell látni és keresni, nem pedig a közösség létezésében. Véleményünk szerint a krízishelyzet szaktudományi megközelítésen alapuló értelmezése, a konklúziók megfogalmazása a társadalmi kohéziót szolgáló közszolgálati feladat. Mérlegelésre érdemes, hogy az MR1-Kossuth tartózkodásával egyúttal kizárja az etnikai kapcsolódású konfliktusok területén a mértékadó iránymutatás, mintaadás lehetőségét is. Miközben a téma, az etnikai vonatkozás, hamar megjelent a közbeszédben, főként a politikai közbeszédben.

„3. 1. A közszolgálati műsorszolgáltatás alapvető feladatai. A Magyar Rádió Rt. tevékenysége során köteles tiszteletben tartani az Európai Emberi Jogi Egyezményben, a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezményben, a Magyar Köztársaság Alkotmányában és más jogszabályokban foglalt, minden embert megillető szabadságjogokat. Ebben a körben a műsorszámok egyike sem részesíthet hátrányos megkülönböztetésben embereket vagy csoportjaikat fajuk, színük, nemük, nyelvük, vallásuk, politikai vagy más véleményük, nemzeti vagy társadalmi származásuk, vagyoni vagy születési helyzetük alapján. Nem lehet megsérteni a lelkiismereti szabadságot, a becsületet és az emberi méltóságot.”

XVI. Szakmai, magatartási, etikai szabályok „A műsorkészítés során – a műfaji sajátosságokat figyelembe véve – különös gondot kell fordítani a személyiségi jogok és az emberi jogok tiszteletben tartására, az egyes közösségek érzékenységére.”

XVI. Szakmai, magatartási, etikai szabályok. Az emberek és csoportjaik megnevezésénél nem használhatók olyan, a nemzeti és etnikai hovatartozásra, bőrszínre, vallásra, nemre, életkorra, testi és lelki állapotra, eltérő szexuális magatartásra vonatkozó kifejezések, amelyeket az érintettek sértőnek találhatnak.

XVI. Szakmai, magatartási, etikai szabályok. A műsorkészítők nem használhatnak olyan kifejezéseket és hanghatásokat, amelyek bármely emberrel vagy társadalmi csoporttal szembeni elfogultságra utalnak.

Bevezetés. A Magyar Rádió Rt. valamennyi közérdeklődésre számot tartó kérdésben rendszeresen, hitelesen, pontosan, tárgyilagosan és sokoldalúan tájékoztatja a hallgatókat. Gondoskodik a vélemények, nézetek, eszmei irányzatok sokféleségének kiegyensúlyozott, pártatlan bemutatásáról.”

A dilemmát az jelentheti, hogy súlyos krízishelyzetekben az elkövetők etnikai kötődésének ábrázolása és a vonatkozó alapinformációk közlése a közösség hátrányos megkülönböztetésének tekinthető-e? A BBC gyakorlata arra utal, hogy bizonyos esetekben elfogadható az etnikai kötődés közlése. 2007. októberében egy (televízióra vonatkozó) panasz alapján a BBC Editorial Standards Committee-je vizsgálta a BBC teljesítményét. A panaszos szerint a BBC News szerkesztési elveket sértett, beszámolóit nem voltak összhangban a Charter-ben az Agreement-ben és a BBC Editorial Guidelines-ban foglaltakkal. „Összefoglalva, a panaszos szerint a szerkesztési elvek sérültek, mert a BBC egyoldalúan tudósított azokról a gyilkossági esetekről, amelyeket az Egyesült Királyság különböző etnikai

csoportjaihoz tartozók követtek el⁵⁰ A BBC elismerte, hogy érintett tudósítása „alulértékelte” az említett ügyeket. Ezért a még aktuális ügy második tárgyalásáról már bővebben tudósított.

Értelmezési keretek

A kommunikációs alaphelyzet áttekintéséből a romák médiaképének radikális változását tartjuk alapvető fontosságúnak. Az elmúlt két évben médiabemutatásuk leggyakoribb elemévé a bűncselekmények váltak, ez a tendencia valamennyi jelentős hírszolgáltatót fenntartó médiumra jellemző. A közönség nem elszigetelt bűneseteket, hanem láncolattá erősödő társadalmi szintű problémát láthatott. Hangsúlyozzuk azt is, hogy a közbiztonság sérülésére a közvélemény általában hevesen reagál, ezért nem meglepő, hogy határozott igény mutatkozik a téma bemutatására. Erre az ellentmondásra a véleményformálók egy része pedig úgy reagált, hogy a kisebbségek által elkövetett bűnesetek témáját elutasította, illetve a rasszizmus erősödéseként értékelte. Ebben az összefüggésben a médiaprezentáció egy másik értelmezésére hívjuk fel a figyelmet. Egy konfliktushelyzet nem súlyának megfelelő ábrázolását, a problémák definiálásának (tematizáció) mellőzését az érintettek egy része úgy értékelheti, hogy a médium a problémák megnevezésére, megértésére sem képes, ezért a továbbiakban a hírforrás vonatkozó híreinek egészét fenntartásokkal fogadhatja. A konkrét esetben, a cigányság és bűnözés kapcsolatának vonatkozásában, a hallgatók egy része úgy érezheti, hogy a közmédia, illetve az általa megszólaltatott vezető tisztviselők még a csak beszélni sem tudnak/mernek a kérdéstről, ezért a konkrét intézkedések esélye is csekélynek tűnhet számukra.

Közismert, hogy a jelenlegi piaci viszonyok között a figyelmen kívül hagyott érdeklődés az információigény miatt azonnal más hírforrásokhoz fordul. Abban az esetben, ha közmédium tartózkodik a

⁵⁰ http://www.bbc.co.uk/bbctrust/assets/files/pdf/appeals/esc_bulletins/30oct07.pdf

téma feldolgozásától, mindössze azt éri el, hogy az érdeklődők jelentősnek becsülhető száma mértékadó iránymutatás hiányában fordul más hírforráshoz. A közmédia esetleges „kivonulása” a kétségtelenül kényes és egyébként is mély indulatokat kiváltó ügyek tanulságainak értelmezéséből, azt is jelenti, hogy egyúttal lemond a problémamegoldási minták, elvek, értékrendek felmutatásának lehetőségéről. Abban az esetben, ha a legnagyobb hírszolgáltatók is hasonlóan járnak el, a kérdések gondolkodás-magyarázat nélkül átkerülnek a második nyilvánosság (személyközi kommunikáció) világába, ahol indulatok és előítéletek áldozatává válhatnak. Ez az oka annak, hogy a közbeszéd e szegmensét nem tiltani, hanem irányítani lenne célszerű. (Megjegyezzük, hogy nem sajátosan magyar jelenségről van szó. Például Nagy-Britanniában és Olaszországban is vita tárgyát képezi a bűnesetek és általában a társadalmi problémák etnikai kötődésének bemutatása.)

Véleményünk szerint a jelenlegi kommunikációs standardok a cigányság összetett helyzetének értelmes bemutatását nehezítik meg, mivel a diskurzus kiindulási pontját is tiltják. Felhívjuk arra is a figyelmet, hogy éppen a növekvő érdeklődés nyújtja a továbblépés lehetőségét. A fokozódó közfigyelemet hiba lenne a társadalmi elutasítás, előítélet megnyilvánulásaként értelmezni. A mostanra kialakult helyzet esélyt adhat arra, hogy a cigányság mediaképét ne a tragédiák uralják, a médiumok értelmes üzeneteikkel nagy létszámú közönséget érjenek el.

A téma kommunikációjának mennyiségi mutatói nem kifogásolhatóak. Az MR1-Kossuth kifejezetten nagy terjedelmet biztosított az esetnek. Az első tíz nap 196 (6,4 óra terjedelemben), a témával foglalkozó műsoregységet regisztráltunk. A konkurens csatorna hasonló publicitást adott az esetnek, bár a híradások számát tekintve aktívabb volt. Az első tíz nap 216 (5,7 óra terjedelemben), a témával foglalkozó műsoregységet találtunk. A különbségnek az InfoRádió hírcsatorna jellege az oka, a csatorna a közrádiónál gyakrabban közöl híreket. A téma megjelenésének csúcspontja a második napon volt. Ekkor

hangzott el az MR1-Kossuth összes, a témával foglalkozó hírének 31 százaléka, ami a vonatkozó műsoridő kétötödét teszi ki (**12. táblázat**).

A gyorsaság tekintetében nincs jelentős különbség a két csatorna között. A Cozma gyilkosságáról az MTI kb. 9:40-kor közölt hírt, ami az MR1-Kossuth délelőtt 10 órás híreiben már szerepelt. A konkurens csatorna éppen a soron következő hírekben, 15 perccel az MR1-Kossuth előtt számolt be az esetről.

12. táblázat: A Cozma gyilkosság prezentációja az eset első 10 napjában

	MR1-Kossuth Műsoregység g	InfoRádió Műsoridő	MR1-Kossuth Műsoregység g	InfoRádió Műsoridő
2009. február 8.	22	19	29	25
2009. február 9.	29	35	31	36
2009. február 10.	15	18	12	16
2009. február 11.	10	9	5	5
2009. február 12.	8	6	4	4
2009. február 13.	6	4	5	5
2009. február 14.	3	2	3	3
2009. február 15	3	3	3	3
2009. február 16	2	3	1	1
2009. február 17	2	1	2	2

Nem találtunk lényeges hiányosságokat a hírszerkesztési gyakorlat vonatkozásában sem. A tudósítások minden esetben követték a KMSZ-ben leírt kritériumokat. A lényegi információkat - pl. színhely, időpont, konkrét cselekmények - a csatorna hosszabb hírműsorai interjúrészletekkel támasztották alá. Az interjúalanyokat pedig minden esetben konkrétan megnevezték a műsorok. Az „utca emberével” készített riportok, illetve név nélküli, hangulatléírás jellegű bejátszások csak esetlegesen fordultak elő. Az interjúalanyok kiválasztása is a

Magyar Rádió standardjait követte. Az első nap nyilatkozott az MKB Veszprém társadalmi elnöke, a csapat edzője, és a város polgármestere.

Az első részletes híradás a Déli krónikában hangzott el, a műsor a legfontosabb hírforrásnak számító Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság szóvivőjét kérdezte. A riporter a részletek feltárása során felvetette az etnikai összetűzés lehetőségét, amivel kapcsolatban a rendőrség „nem rendelkezett” információkkal. Összességében a rendőrség – mint azt a riporter is említette – „szűkszavú” volt. A műsoregység után következő helyszíni kapcsolás ellenőrizetlen információkra alapozott, viszont részletes és szemléletes tájékoztatást adott. Az információk „pletyka, szóbeszéd” jellegét mind a helyszíni tudósító, mind a műsorvezető kiemelte. A híradás említette a bűnelkövetők szervezettségét, számbeli fölényét és a cselekmények rendszeres jellegét. Feltételezhető, hogy a hallgatók többsége számára világossá vált, hogy cigány személyekből álló bűnbanda akciójáról van szó.

A csatorna az etnikai kötődést nem említette, viszont a másik lényeges állítást, miszerint a (szervezett) bűnözői csoport vezetője, tagjai a gyanúsítottak, ellenőrizetlen információk alapján publikálta. Az utóbbi információt a másnapi rendőrségi közlemény visszaigazolta.

„Hát nagyon sok pletyka és szóbeszéd járta az elmúlt órákban, a drukkerok nyugtalanok és azt mondják, hogy megengedhetetlen, hogy egy 30 fős társaság járja a várost és megfélemlíti az embereket és ez ellen nem tesznek semmit.” „A hírek szerint ez a társaság már több mint két éve riogatja a város szórakozó helyeit és nem fizetnek és állítólag most is ez történt, a pultoslány fejét beleverték a pultba, akinek eltörött az állkapcsa. Cozma és társai segítségére siettek a hölgynek...” – 2009. február 8. Déli krónika

Ezzel párhuzamosan a rivális InfoRádió és az MTI is – román televízióra hivatkozva – már kora délután közölte a gyanúsítottak roma származását.

Az MR1-Kossuth prezentációjának legfontosabb jellegzetessége, a téma politikai megközelítése. A politikai diskurzusnak az MR1-Kossuth hagyományosan nagy terjedelmet biztosít. Az országos politikusok, így az igazságügyi miniszter, miniszterelnök, a Honvédelmi és rendészeti bizottság kormánypárti, illetve ellenzéki tagjai a közérdeklődés legintenzívebb szakaszában, (2009. február 8-9.) az elsők között szerepeltek a műsorokban. A Déli krónika és az esti kiadások néhány órával az első híradás után idézték Draskovics Tibor belügyminisztert, aki bejelentette, hogy két milliárd forint „plusz pénzt” kap a rendőrség, valamint azt, hogy ez nincs összefüggésben a bűncselekménnyel, az intézkedésről még két nappal korábban kötött megállapodást a kormány.

Miközben az MR1-Kossuth a politikai megközelítésnek nagy teret adott, mellőzte a téma szakértői elemzésen alapuló bemutatását. Ez nem azt jelenti, hogy az etnikai vonatkozásokról ne esett volna szó az MR1-Kossuth műsoraiban. A bűncselekmény által kiváltott bosszú kapcsán előkerült határon túli magyar újságírókkal készített riportokban (180 perc, 2009. február 9). Az erdélyi tudósító a cigányság ellenes érzelmek fokozódásáról számolt be, míg a Szerbiából adott elemzés cáfolta, hogy cigányok elleni a bosszúra készülne az áldozat családja.

MR1-Kossuth háttérműsorai a szaktudományi elemzést mellőzték, a témát inkább „átpolitizáláva” jelenítették meg. Ez lényeges különbség, mint a Radio4-hoz, mind az InfoRádióhoz képest. Ez utóbbi az eset második és harmadik napján két interjút is készített neves kriminológusokkal. (Így közel tíz évet átölelő adatfelvétel eredményeit ismertették.) Véleményünk szerint ezek a nyilatkozatok hasznosak lehetnek az eset által kiváltott feszültség oldásában, mivel ismert előítéleteket cáfoltak. Felhívjuk arra is a figyelmet, hogy a riporter nyíltan felvetette a cigányok által elkövetett bűncselekmények kérdését, és idézte a társadalomban élő egyik előítéletet is.

„Beszámoltak-e arról a cigány származású elkövetők, hogy áldozataik szintén cigányok voltak?”

Nagy számban vannak az intra-etnikai cselekmények, ahol az elkövető szintén ugyanahhoz a kisebbséghez tartozik.

Azt tehát nem igaz, hogy a cigányok összetartanak, egymást nem bántják, csak a magyarokat ölik és fosztják ki?

Nem, nem! Azt világosan látjuk abból a cselekményi körből, ami az utóbbi egy-másfél évben élesen napvilágra került, ugye az uzsora jellegű bűncselekmények éppen azt bizonyítják, hogy saját kisebbségük szegényein élősködnek. De nem csak erről van szó. Az erőszakos és vagyon elleni bűncselekmények éppúgy, de nekem az a gyanúm, hogy még inkább veszélyeztetik a körülöttük élő szintén cigány embereket is.” (InfoRádió 2009, február 10.)

A politikai megközelítés az etnikai vonatkozás kérdésében is megmutatkozott. Az MR1-Kossuth nem említette az elkövetők etnikai vonatkozását, arra elsőként politikus utalt: *„Draskovics Tibor a sajtótájékoztató végén hangsúlyozta, hogy egyetlen bűnügynek sincs bőrszíne”* (2009. 02. 08.) Az idézetet nem kommentálta a műsorvezető. Az etnikai dimenzió expressis verbis a másnap reggeli miniszterelnöki sajtótájékoztatón hangzott el.

„Nem lehet nem érzékelni, hogy türelmetlenség, csalódás, rossz érzés, feszültség üti fel a fejét az országban, és a vita arról szól, hogyan tudnak együtt élni az országban romák és nem romák. (...) A feltételezett elkövetők származása nem lehet sem ürügy, sem mentség vagy kifogás arra, hogy elnyerjék méltó büntetésüket.” (2009. 02. 10.)

Ezt követően a nap folyamán a Honvédelmi és rendészeti bizottság két tagja is vitázott a közbiztonságról. A vitájuk jelzi, hogy a politikusok számára is nehézséget jelent a pontos, de nem sértő fogalmazás

„Nagyon körülírt bizonyos jelenséget, amire én azt tudom mondani, hogy ez az aktuális hatalom nem fog lemondani a cigányság támogatásáról és társadalomba való integrációjáról, ha erről beszél képviselő társam. Természetesen mindenki, aki sérti a

törvényt az a törvényben meghatározott jogkövetkezményekkel számolhat és érvényesítik is vele szemben.” (2009. 02. 10.)

A bűnözés már jelenleg is alapvetően meghatározza a cigányság médiaképét és nem várható ennek gyors változása, ezért célszerű lenne erre vonatkozó sztenderdek kidolgozása. Mint jeleztük a – összhangban a BBC Editorial Guidelines-al – általában ez etnikai kötődés mellőzését fogadja el. A Cosma ügy kapcsán az MR1-Kossuth gyakorlata megfelelt a KMSZ elvárásainak. Ugyanakkor azt etnikai vonatkozás mégis megjelent a műsorokban, a közmédiium főként politikai vélemények bemutatása során érintette a témát. Ezzel együtt azonban mellőzte a szaktudományi ismeretek nyilvános megvitatását, azaz a magyar közbeszéd számára kínos téma szakértői kontroll nélkül politikai csak összefüggésben jelent meg. A politikai üzenetek viszont éppen partikuláris jellegüknél fogva alkalmatlanok a merev előítéletek feloldására, illetve viselkedési minták felmutatására. Idéztük a BBC Editorial Guidelines azon szabályát is, amely a szerkesztők számára lehetővé teszi előítéletek feldolgozását. Véleményünk szerint célszerű lenne tisztázni a faji alapú bemutatás és csoport szociológiai jellemzőinek bemutatása közötti különbségeket. A jelenlegi standardok ugyanis elvágják az etnikai vonatkozású problémák kommunikálásának lehetőségét. Ez pedig végső soron bizonyos témák feldolgozásának „feladását” jelenti, ugyanakkor ez a távolmaradás nem képes csökkenteni a közérdeklődés intenzitását. Összességében tehát annyi történik, hogy a közönség egy része mértékadó iránymutatás nélkül kizárólag saját preferenciái szerint értelmezi a közzérádió által nem vizsgált kérdéseket.

12. A BKV-S VÉGKIELÉGÍTÉSI ÜGY VIZSGÁLATA

A BKV-s végkielégítési ügy vizsgálata során a közzszolgálati média kritikai, ellenőrző funkciójának megvalósulását teszteljük. A sajtónak az

ellenőrzést és kritikát elsősorban a mindenkori kormányzattal, az államigazgatással és a szélesebb értelemben vett politikai szférával szemben kell gyakorolnia. Ezen funkció a hiteles, tényyszerű és objektív tájékoztatás kívánalma mellett az egyik legfontosabb kritérium lett a közszolgálati médiumok feladatrendszerében az utóbbi évtizedekben. A közszolgálati médiumok szerepének ilyen jellegű felfogására több jelentős példát is találunk a nyugat-európai demokráciák médiarendszerében, nem beszélve a brit BBC-ről, amely a közszolgálati médiumok szinonimája lett. A brit közszolgálati csatornákat tömörítő BBC az 1926-os alapító okiratot megerősítő 1996-ban létrejött dokumentumban pontokba szedve fogalmazza meg a közszolgálati médiumok kritériumait. A hiteles, pontos és részletes tájékoztatás mellett a médiának kifejezetten aktív szerepet szán abban, hogy megjelenítse a civil és polgári szféra érdekeit:

„ A BBC mint független közszolgálati műsorszolgáltató kiemelt feladata a civil, polgári szféra érdekeinek megnyilvánítása, egyben erejének, érdekképviseleti lehetőségeinek a növelése.⁵¹”

A sajtó ellenőrző szerepének hangsúlyozását, a civil kontroll erősítésére irányuló törekvéseket találhatunk az Amerikai Újságszerkesztők Társasága által a 70-es évek közepén lefektetett alapelvek között is. A dokumentum aláírói kitüntetett szerepet szánnak a sajtószabadság érvényesülésében az újságíróknak.

„I. Cikkely - Felelősség

Az amerikai sajtót nem azért tették szabaddá, hogy éppen csak informáljon vagy éppen csak vitafórum legyen, hanem hogy részletekbe menő vizsgálatnak vesse alá a társadalom hatalmi szerveit, beleértve a hivatalnoki hatalmat a kormányzás minden szintjén.

II. Cikkely – Sajtószabadság

A sajtószabadság a népé. Meg kell védeni bármely – köz- vagy magán – irányból kiinduló beavatkozástól vagy támadástól.

---

⁵¹ An Agreement Between Her Majesty's Secretary of State for Culture, Media and Sport and the British Broadcasting Corporation")

Az újságíróknak éberem kell örködniük azon, hogy a közügyek intézése a nyilvánosság előtt történjék. Résem kell lenniük mindazokkal szemben, akik a sajtót önös érdekből akarják felhasználni”.⁵²

A rendszerkritikai funkció fontosságára a korábban már idézett Közzolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzat is utal. A magyar közzolgálati média fejlődési iránya – az észak-amerikaihoz és nyugat-európaihoz hasonlóan – egyértelművé tette, hogy a kiegyensúlyozott, tárgyyszerű, pontos tájékoztatással azonos értékű funkció, hogy a média rámutasson a politikai és irányítási alrendszerek működésének diszfunkcióira is, elemezze kialakulásuk körülményeit és elmenjen – akár a személyes – felelősök megnevezéséig.

„A társadalom fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges vitáknak, nézetütközéseknek helyet adva segíti a hallgatók véleményalkotását; az információk szabad áramlását. Műsorai nem szolgálnak sem hatalmi, sem pártpolitikai érdekeket, fellép minden kizárólagosságra törekvő szándék ellen”.⁵³

A köztudatba csak „Szalayné végkielégítésének ügyeként” bekerülő botrány kipattanásával indult el az az egyre nagyobb sajtónyilvánosságot kapó eseménysorozat, amely a BKV Zrt.-nél megkötött munka- és menedzserszerződések visszasságairól, a megállapodások erősen vitatható pontjairól számol be.

A július 23-án a BKV Zrt.-nél kirobbant botrány tipikus „állatorvosi lónak” tekinthető a korábban meghatározott kiválasztási kritériumok szerint. Az eseménysorozatot nagy jelentőségű közéleti ügynek nevezhetjük, mivel a BKV Zrt. tipikus megtestesítője az állami/önkormányzati tulajdonú és működtetésű nagyvállalatnak. A BKV Zrt. gazdálkodásához költségvetési forrásokat kap, így a vállalat

---

⁵² American Society of Newspaper editors Statement of Principles in: Médiaetika, Bagolyvár Könyvkiadó 1993

⁵³ A Magyar Rádió Részvénytársaság Közzolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata, Kulturális Közlöny, 2004 november

esetében minden pénzügyi, gazdasági döntés végső soron az „adófizetők pénzéről” szól. Az is erősíti az ügy közéleti szempontból kiemelt jellegét, hogy a közlekedési vállalatot önkormányzati céggént a kormánypárti városvezetés irányítja, ezért a vállalat óhatatlanul is kapcsolatba kerül a politikai szférával. A társadalom széles rétegeiben él egy attitűd amely szerint a BKV-nál az történik kicsiben, ami az ország irányításában nagyban.” Ez a leegyszerűsítő véleményalkotási mechanizmus egyébként az összes nagyobb állami, önkormányzati közszolgáltató cég, gazdálkodó szervezet esetében is megfigyelhető. Ezért az ilyen típusú intézményekkel kapcsolatos ügyek bemutatásánál a közszolgálati média kontroll funkciójának működnie kell.

Az ügy júliusi kipattanása óta újabb és újabb hullámokat ver és a sajtó egyre-másra ássa elő a részleteket a történetekkel kapcsolatban. Az eseménysorozatot övező sajtóérdeklődés augusztusban és szeptemberben volt a legintenzívebb, szeptember második felére az üggyel kapcsolatos híradások száma és terjedelme fokozatosan csökkent. Ezzel együtt a téma még korántsem jutott nyugvópontra, a mostanra már több szálon futó eseményeket továbbra is kitüntetett médiaérdeklődés jellemzi.

A korábban a BKV Zrt.-nél dolgozó Szalayné Szilágyi Eleonóra 100 milliós végkielégítéséről először július 23-án számolt be a Kossuth Rádió a 180 perc című reggeli magazinműsor egyik hírblokkjában, reggel fél kilenckor. A hírben az aznap reggel megjelenő Magyar Nemzet című napilapra hivatkozva, röviden ismertetik a cikkben szereplő tényeket.

Fontos kiemelni, hogy az üggyről elsőként nem közmédiium, hanem egy – a jelenlegi parlamenti ellenzékhez köthető – politikai napilap számolt be. Az, hogy a Magyar Nemzet tudósított elsőként a közlekedési vállalatnál történt eseményről nem meglepő, a napilap ugyanis rendszeresen rukkol elő olyan ügyekkel, amely a kormányzat működését, illetve a kormányzó erőkhöz köthető önkormányzati/állami intézmények működését veszi górcső alá.

Az MR1-Kossuth Rádió hírszerkesztésének gyors reakciója mindenképpen kiemelendő, hiszen lényegében késlekedés nélkül közölte a Magyar Nemzet által nyilvánosságra hozott ügyet.

Ugyanakkor egyértelműen a Kossuth Rádió hírszerkesztési hiányosságának tartjuk, hogy a hír nyilvánosságra kerülésének napján az eredeti hír folyamatos megisméltésén túl nem tett egyebet, az ügyben saját, önálló tudósítással nem jelentkezett. Ezt azért is tartjuk aggályosnak, mert az MR1-Kossuth Rádió tudósítói, újságírói hálózata, belpolitikai eseményeket feldolgozó szerkesztőségei birtokában vannak a gyors reagálást, igényes tényfeltáró újságírást is lehetővé tévő emberi erőforrásoknak és infrastrukturális háttérnek. Megítélésünk szerint ilyen ügyekben a közszolgálati rádió hírszolgáltató apparátusának haladéktalanul, az ügy esetleges súlyát sem mérlegelve kell működésbe lépnie.

Itt emlékeztetünk a Radio4 tartalomelemzésére: a brit közszolgálati rádiónak éppen az okozott konfliktust, hogy gyakran robbantott ki közéleti botrányokat.

A Kossuth Rádió a nagy port felkavaró ügy másnapján (2009. július 24.) is beszámolt a legfrissebb fejleményekről – a hírközlés szintjén. Ezekben a tudósításokban a közszolgálati csatorna már nem átvett hírként tudósít az eseményekről. A hírekben arról van szó, hogy a BKV-nál vizsgálat indul a Szalayné Szilágyi Eleonóra humánpolitikai igazgató végkielégítésének ügyében. Ugyanakkor ezek a híradások sem terjednek túl a tények rövid összefoglalásán.

Ugyanezen a napon – az ügy kipattanásának másnapján – a csatorna a Közéleti ütköző című aktuális háttérműsorában beszélgetést sugároz az ügy kapcsán két munkajogással az ügy munkajogi összefüggéseiről. Megítélésünk szerint a beszélgetés leadásával a csatorna – helyesen – azon elvárásnak kívánt megfelelni, miszerint a közvéleményt a pusztán tények ismertetésén túl egy ügy részleteiről is tájékoztatnia kell, szükség esetén szakértők, jelen esetben munkajogászok bevonásával.

A beszélgetés idézett része ugyanakkor azt is illusztrálja, hogy bár a műsorvezető felteszi azokat a kérdéseket, amelyekre a szakemberek, jelen esetben a munkajogászok válaszolni tudnak. De a hallgatók a botrány alapkérdéseire - arra hogy akár a vállalat irányítási szintjén, akár a politikai dimenziót érintve, kik az ügy felelősei - nem kapnak, nem kaphatnak választ:

Műsorvezető: Az interneten például nagyon sok hozzászólás olvasható és nem túlzás, hogy mindegyik a felháborodásról szól. Sokan az összeg nagyságát kifogásolják, hogy minek kell egy veszteséges cégnél ennyit költeni ilyenre, de olyan is van, aki a buszok rossz állapotával példálózik. Hogy mennyit lehetne felújítani vagy légkondicionálóval ellátni ennyi pénzből. Na most jó irányba mutat-e az emberek igazságérzete? Tehát tényleg felháborító ez a mostani történet, vagy egy, a vállalatoknál teljesen elfogadható, úgymond normál szabály szerinti estről van szó? Hogy végkielégítést kapjon egy veszteséges cég felsővezetője?

Nyitrai Károly (munkajogász): Én ezt úgy gondolom, hogy ez biztosan felháborító, és amennyire az én munkajogi ismereteim tanúskodnak, ez nem is jellemző egyébként a vállalatok működésére. Mondjuk munkajogi szempontból ez egy nagyon érdekes eset lehet, hiszen úgy tűnik, hogy a felek tulajdonképpen itt a munkavállaló és a munkáltató szinte azt mondhatnám, hogy kéz a kézben, hát finoman fogalmazva, nem tartották be a jóhiszemre és tisztességre vonatkozó alapvető eljárási szabályt. Mondjuk itt a rendeltetésszerű joggyakorlás követelménye is sérülhetett. De, ugye ami az érdekes a szituációban, hogy mind a két fél kéz a kézben sérti meg ezeket a szabályokat, éppen ezért gondolom én úgy, hogy igazából egy esetleges visszakövetelési igényre kicsi esély lenne, nagyon nehéz lenne a munkáltató részéről akár a végkielégítés egy részét vagy a további másfél éves munkaviszonyból származó bért visszakövetelni vagy

*egyáltalán megtámadni ezt a nyilatkozatot.” (MR1-Kossuth Rádió
Ütköző 2009.07.24.)*

Úgy ítéljük meg, hogy az idő előrehaladtával egyre nagyobb sajtóvisszhangot kiváltó ügynek már a kezdeti szakaszában is - akár a szakértői beszélgetések helyett - az ügyben érintett felelős vezetőkkel kellett volna interjúkat, riportokat készíteni. Kézenfekvőnek tűnik a BKV Zrt., az ügyben kompetens vezetőinek megszólaltatása, de akár a fővárosi közlekedési vállalat tulajdonosi jogait gyakorló városvezetés illetékeseit is meg lehetett volna keresni az ügyben. Emlékeztetünk arra is, hogy a Cozma gyilkosság kapcsán szakértők helyett éppen a politikusok kaptak szereplési lehetőséget. Azokban az esetekben, amikor a politikától független szakértők megjelenését várnánk országos politikusok szerepeltek, azokban az esetekben, amikor politikusok felelőssége vetődik fel politikától független munkajogászok nyilatkoztak.

Az idézett beszélgetésből viszont nem derülhet ki a hallgató számára, hogy ki a felelős a kialakult helyzetért, mik az ügyben a legfontosabb megteendő intézkedések, hogyan lehet elkerülni hasonló szituáció kialakulását, stb. Ugyanis a szereplők nem rendelkezhetnek a kérdés tisztázásához szükséges információkkal.

Az MR1-Kossuth Rádió az elkövetkező napokban is csak a rövid híradások szintjén foglalkozott a humánpolitikai igazgató végkielégítése körül kialakult botrányal. A hírek ugyan rendszeresen frissültek ez idő alatt és így a kielégítő tájékoztatás Közzszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzatban foglalt kritériumának tökéletesen meg is feleltek a csatorna hírműsorai, de a nagyközönség nem találkozhatott olyan riportokkal, interjúkkal, amelyekben megszólaltatták volna a kompetens döntéshozókat, és akiknek az újságírók feltehették volna kérdéseiket esetleges felelősségükről, arról, hogy a kialakult szituációban milyen azonnali intézkedéseket hoznak, illetve, hogy rájuk nézve milyen következményei lesznek az ügynek.

A botrány kirobbanásának első szakaszát (július 23 - július 30. közötti időintervallum) összefoglalva azt a kijelentést kell tennünk, hogy az MR1-Kossuth Rádió ugyan a hírszolgáltatás szűken vett kritériumainak maradéktalanul megfelelt, de a Közzolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzatban is rögzített rendszerkritikai funkcióját tekintve jelentős hiányosságokat érzékelhettünk.

A csatorna az ügyben a rendszeres híradásokon túl csak augusztus 7-én sugárzott ismét háttérműsort (Közéleti ütköző). Ebben a műsorban a meghívott vendég Herényi Károly, az MDF alelnöke és Vitézy Dávid, a BKV Zrt. felügyelő bizottságának ellenzéki tagja volt. A meghívott vendégek mindegyike ellenzéki politikus, akik természetesen elmondták saját nézeteiket az üggyel kapcsolatban, de a felelősség megállapításának kérdésében, az ügyben megoldást jelentő intézkedések vonatkozásában nem – illetve csak részben - voltak kompetensek, így a felelősség kérdésének egyértelmű megállapítására, a megoldást jelentő intézkedések megvitatására ezúttal sem került sor.

A MR1-Kossuth Rádió csak majdnem két héttel később, augusztus 18-án foglalkozott ismét hosszabban, közéleti háttérműsorban az üggyel. A Közéleti Ütközőben a meghívott vendég ismét két politikus. John Emese, a fővárosi közgyűlés SZDSZ-es frakcióvezetője, illetve Tarlós István, a Fidesz közgyűlési frakcióvezetője. A műsor apropója a BKV-ügyben tartott ötpárti megbeszélés volt.

Szükséges megjegyezni, hogy az eredetileg Szalayné Szilágyi Eleonóra 100 milliós végkielégítésével kirobbanó „BKV- ügy” augusztus közepére jóval túlnőtt egy szabálytalan végkielégítéssel kapcsolatos problémán. Erre az időpontra már kiderült, hogy a humánpolitikai igazgató végkielégítése korántsem egyedülálló a cégnél. Egymás után jelentek meg a tudósítások a cég gazdálkodását érintő további szabálytalanságokról. Így a két politikusnak augusztus 18-i szerepelésekor az alapproblémán jóval túlmutató, munkajogi, gazdálkodási, irányítási, finanszírozási, stb. ügyekről kellett

nyilatkoznia. A beszélgetés központi eleme azonban a felelősök megkeresése és megnevezése volt.

Az alább idézett beszélgetésrészlet világosan bemutatja az MR1-Kossuth Rádiónál tipikusnak tekinthető műsorszerkesztést. A meghívott vendégek igen bő keretek között fejthetik ki a véleményüket. A politikus vendégek ismertetik álláspontjukat az ügygel kapcsolatban, reflektálnak az egymás által elmondottakra, de a konkrét ügy által felvetett kérdések megválaszolásához érdemben nem jutnak közelebb.

Külön figyelmet érdemel a műsorvezető szerepe, aki inkább moderálja a beszélgetést, mintsem kérdez. Egy-két mondatos kérdéseire percekig válaszolnak a beszélgetőpartnerek, közbekérdezés jóformán nincs. Teljesen hiányzik például az olyan típusú konfrontatív interjútechnika alkalmazása, ami a Radio4 politikai műsoraiban mindennapos gyakorlatnak tekinthető.

Így a rádióhallgatók látszólag tartalmas, információkban gazdag tájékoztatást kapnak, de az ilyen jellegű háttérműsorok, ahol a meghívott vendégek csak áttételesen tekinthetők kompetensnek az adott ügy megítélésében, óhatatlanul bekövetkezik az, hogy a közszolgálati médium alapfeladatának tekinthető kritikai attitűd nem tud érvényesülni.

„Műsorvezető: Frakcióvezető asszony, Önök miért ragaszkodnak ahhoz, hogy menjen a BKV teljes igazgatósága és felügyelő bizottsága? Legalább is a politikai delegáltak? Ön szerint ez mit oldana meg?

JE.: Egyetlen-egy gondolattal hadd térjek vissza a felkonferálásra. (...) én azt gondolom, hogy a mai ötpárti találkozó nagyon sok eredményt hozott, egy olyan hasznos megbeszélés történt, amiben előre is tudtunk lépni, konkrét javaslatoknak a részleges elfogadása is megtörtént, illetve meg tudtunk bizonyos határidőkben is állapodni. Én ezt mindenféleképpen eredménynek tartom. (...) Azt tapasztaljuk az elmúlt napokban, hogy a személyi

felelősöket folyamatosan mindenki keresi és hát azt is lehet mondani, hogy egy-egy adott személyre rámutattak. Mi azt gondoljuk, hogy a személyi felelősökre történő konkrét rámutatásra akkor kerülhet sor, ha a felügyelő bizottság részletes vizsgálatai lezárulnak. Mindazon által azt is gondoljuk, hogy ez a végkielégítés ügy a lakosságnak a felháborodását nem véletlenül váltotta ki és azt is gondoljuk, hogy nekünk politikusoknak olyan szimbolikus lépést kell megtennünk (...) ami egy tiszta lapot hozhat a BKV életébe. (...) Nem gondoljuk, hogy a felügyelő bizottsági, igazgatósági tagjaink lennének a felelősök, mégis azt gondoljuk, hogy olyan szimbolikus lépést jelenthetne ez, amiben a politikusok nem húznák ki magukat a felelősségvállalás alól.

Mv.: Ezt a szimbolikus lépést Önök miért nem támogatják?

Tl.: (...) én elmondtam ma is: nincs itt olyan sok felelős. Az a véleményünk, hogy gyakorlatilag a teljes bp-i MSZP belebukott ebbe az ügybe. Egyszerűen képtelenség, hogy a lényegről ne beszéljenek. Most azzal a különbséggel, hogy mi a felügyelő bizottság tagjainak a működése közé nem tudunk egyenlőség jelet tenni. Hiszen aki folyton ellenezte a történeteket, reklamált, vizsgálatokat követelt, annak a tevékenysége is egy olyan felügyelő bizottsági elnök tevékenysége közé nem lehet egyenlőség jelet tenni, aki meg azt mondta, hogy akinek nem tetszenek a 100 milliós végkielégítések, az menjen át a munkáspártba. De azt mondom, hogy a főpolgármester kezdeményezése nagyon időszerű. Az ellenzék már lassan 2 éve próbálja ráirányítani a figyelmet ezekre a jelenségekre, amiket nagyon sokáig a BKV-nál érthetetlen módon titokszobában őriztek. Ha megint megállunk a BKV kapujában és a városvezetésen belül nem teszünk rendet a felügyeletben, akkor az ügy nem fog megoldódni. Hát teljesen nyilvánvaló, hogy az mszp-s főpolgármester-helyettes, Hagyó Miklós úr felügyeli a BKV-t 3 éve. Lehetetlen, hogy ezekről a jelenségekről semmi információja nem volt és ne is vezessük félre a hallgatókat azzal, mintha itt egy-két

végkielégítési ügyről lenne szó. Itt milliárdokat fizettek ki végkielégítésre és további milliárdokat fizettek ki erősen kétségbe vonható tanácsadói szerződésekre is. Na most hogy mindezek után a főpolgármester-helyettes úr, akinek az idején és felügyelete mellett ilyen mértékű végkielégítéseket és szerződéseket fizettek ki, a parlamentben megjelenik azzal, hogy ő beterjeszti, hogy a végkielégítéseket limitálni kelljen, erre mi azt mondjuk, hogy a képmutatásnak is van határa. Nem Demszky Gábor az, aki felügyeli a BKV-t 3 év óta, neki legfeljebb csak politikai felelőssége merülhet fel (...).” (MR1-Kossuth Rádió Ütköző 2009.08.18.)”

A vizsgálat során a végkielégítési ügy MR1-Kossuth Rádiós médiaprezentációját összevetettük az InfoRádióknak a témához kapcsolódó műsoraival is. **(13. táblázat)**

Mint azt az elemzés korábbi részeiben is megemlítettük, az MR1-Kossuth Rádió az ügy napvilágra kerülését követő első tíz napban jóformán csak a hírműsorokban számolt be a végkielégítési botrány eseményeiről. A téma megjelenése az eset kipattanásának napján a legintenzívebb, ekkor a különböző időpontokban megjelenő hírekben összesen 11 alkalommal hangzik el beszámoló az esetről.

Az ügy másnapján már csak négy alkalommal találkozhatnak a hallgatók az eseménnyel a műsorfolyamban, igaz, ebből az egyik műsoregység egy hosszabb háttérműsor, ahol munkajogászok mondják el észrevételeiket az ügy kapcsán.

A június 25-26-i hétvégén még rövid híradás szintjén sem kerül adásba az esemény, a vizsgálati időszak további három napján pedig csak a hírekben bukkant fel az esemény a csatornán.

Az InfoRádióknak az ügyre vonatkozó műsoregységeit áttekintve látható, hogy ezen a csatornán kizárólag a hírműsorokban bukkant fel az ügy, háttérműsorban nem jött elő a téma. Ugyanakkor az InfoRádió is csak a botrány későbbi szakaszában, az egy hetes vizsgálati időszak után

sugárzott olyan háttérműsorokat, amelyben érintették a BKV-nál nyilvánosságra került, a közvélemény számára aggályos ügyeket.

A két rádió a BKV-s botrányral kapcsolatban tíz nap alatt megjelent műsoregységei alapján kijelenthető, hogy mindkét médium döntő módon a gyors tájékoztatásra koncentrál. Ebből a szempontból az MR1-Kossuth és a kontrollként elemzett InfoRádió is hasonló szerkesztési elveket követ.

Ugyanakkor az, hogy a tényfeltáró háttérműsorokkal csak a botrány későbbi időszakában jelentkeznek, nem teszi lehetővé a médium ellenőrző funkciójának működését. Mint ahogy arra a korábbiakban is kitértünk, ez különösen az MR1-Kossuth Rádió esetében aggályos, mivel ez esetben közszolgálati csatornáról van szó.

Az államigazgatás és a hatalmi szervek média által megvalósuló ellenőrző funkció csorbulása, illetve részleges megvalósulása végső soron a KMSZ-ben is megfogalmazott alapelvek csorbulásához vezetnek. Így, bár a MR1-Kossuth Rádió alapvetően megfelel a KMSZ-ben is vállalt kiegyensúlyozott és részletes tájékoztatás kritériumainak, a mindenkorai hatalommal, államigazgatással szembeni kritikai attitűd elmaradása miatt sérülnek a közszolgálati funkciók is.

13. táblázat: A BKV végkielégítési ügy médiaprezentációja az eset első tíz napján

Időpont	MR1-Kossuth		InfoRádió	
	Műsoregység	Műsoridő	Műsoregység	Műsoridő
2009. július 23.	27	31	25	35
2009. július 24.	19	17	17	12
2009. július 25.	17	14	15	16
2009. július 26.	9	9	13	11
2009. július 27.	12	16	11	15
2009. július 28.	7	6	7	4
2009. július 29.	5	3	5	3
2009. július 30.	1	2	4	2
2009. július 31.	3	2	3	2

13. III. MODUL: A MAGYAR RÁDIÓ ZRT. KÖZSZOLGÁLATI MŰSORSZOLGÁLTATÁSI SZABÁLYZATÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL, EGYES TÉMAKÖRÖK KIEMELÉSÉNEK FONTOSSÁGÁRÓL

Háttér

A Magyar Rádió Közzszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata (MR-KMSZ) lényegében több mint 10 éve változatlan. Az eltelt időszakban természetesen rengeteg, széles nyilvánosságot érintő esemény történt, a világ, ezen belül Magyarország szemléletmódja, érintettsége több területen megváltozott, mindehhez a MR-KMSZ-ének is szükséges alkalmazkodnia.

Jelen tanulmány néhány olyan problémát kíván bemutatni, amelyek mindegyike alapvető fontosságú a magyar társadalom szerkezetének alakulása, a társadalom fejlődése szempontjából. Így a tárgyalt témakörök a közzszolgálati rádiózás érdeklődésére is számot kell, hogy tartsanak, mégis valamennyiről elmondható, hogy az MR-KMSZ dokumentumában kevés hangsúlyt kapnak.

A vizsgált témakörök bemutatásakor első lépésben mindig azt vesszük szemügyre, hogy a MR-KMSZ mely pontjai kapcsolódnak az adott témakörökhöz. A következő lépésben egy másik közzszolgálati médium, a Magyar Televízió Zrt. KMSZ-ének hasonló szabályozását mutatjuk be. Végezetül néhány tudományos, vagy egyéb szakmai információt, megbízható intézményekhez köthető számszerű adatot gyűjtünk egybe, amelyek az adott témakörök közzszolgálati szerepével kapcsolatos döntéshozatalt megalapozhatják, a KMSZ későbbi kiegészítésének alapjait jelenthetik.

I. Népeségfogyás (család, gyerekvállalás)

A MR-KMSZ a család, a gyerekvállalás, a népesség számának alakulásával kapcsolatban általános értelemben kevés szabályozást tartalmaz. A szabályok a gyermekeknek szóló műsorok nevelésben, szocializációban betöltött szerepét hangsúlyozzák, sok helyen érintik a gyermekeknek nem szóló tartalmak megkülönböztetésének fontosságát, illetve arra is kitérnek, hogy a MR fiatalkorúaknak szóló műsorainak különösen nagy figyelmet kell fordítaniuk az anyanyelv használatának minőségére.

- A Magyar Rádió a műsorszolgáltatás terén gondoskodik a gyermeki jogokat ismertető, a gyermekek védelmét szolgáló, az igénybe vehető szolgáltatásokról tájékoztatást nyújtó műsorokról. A gyermekek és a fiatalkorúak testi, szellemi és erkölcsi fejlődését, ismereteik gyarapodását elősegítő, érdeklődésüket kielégítő műsorokról.(MR-KMSZ I/13.)

- Az MR Rt. a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény szellemében műsorszolgáltatásával hozzájárul a gyermekek és fiatalkorúak testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez, szociális, kulturális és erkölcsi jólétének előmozdításához .(MR-KMSZ 1.1.)

- Az MR. széles körű választékot nyújt a gyermekeknek és fiatalkorúaknak szóló, az életkori és fejlődési sajátosságoknak, a kulturális és szociális sokféleségnek megfelelő tartalmú és terjedelmű tájékoztató, szolgáltató, sport és művészeti műsorszámokból .(MR-KMSZ 1.2.)

- Tudományos felvilágosító és szolgáltató műsorszámaival segíti a szülőket, a pedagógusokat illetve a gyermekek nevelésével foglalkozó más szakemberek munkáját .(MR-KMSZ 1.3.)

- A gyermekeknek és fiatalkorúaknak szóló műsorszámokban különös gondot kell fordítani az anyanyelv használatára, a nyelvi követelményekre.(MR-KMSZ 1.4.)

Ami a család és a népességszám, valamint a gyermekvállalással kapcsolatos témaköröket illeti, az MTV-KMSZ a rádió szabályzatához

hasonló logika mentén építkeznek. A szabályozás mindenekelőtt a gyermekeknek szóló műsorok szocializációs szerepét hangsúlyozza, emellett több pontban rendelkezik a gyermekeknek szóló műsorok szerkesztési elveiről, a fiatalkorúaknak nem szóló tartalmak elkülönítéséről. Az MTV szabályzata külön pontban említi meg, hogy a fiatalkorúaknak szóló televíziós műsorokban kiemelt figyelmet kell fordítani az anyanyelvi kultúra ápolására, illetve kiemelt esélyt kell biztosítani a fiatalkorú fogyatékos lakosság prezentációjára.

- *A gyermekek és az ifjúság erkölcsi és esztétikai nevelésére, problémamegoldó képességének fejlesztésére, szórakoztatására, továbbá iskolai oktatását elősegíti programokra. (MTV-KMSZ 2/j.).*

- *A gyermekeknek és a kiskorúaknak szóló műsorokban különösen nagy figyelmet kell fordítani az anyanyelvi kultúra ápolására. (MTV-KMSZ 4/f.).*

- *Az MTV Rt. műsorszolgáltatása során rendszeresen és a számukra kedvező időpontban programokat biztosít a gyermek- és ifjúsági korosztályok részére. E programok a szórakoztatás mellett elősegítik a szocializációt, az erkölcsi, szellemi és lelki fejlődést, közvetítik a különböző kultúrákat, bemutatják a problémamegoldás különböző mintáit, népszerűsítik az egészséges életvezetés értékeit, erősítik a természettel való kapcsolatot, mindezek megismerését és tiszteletét és így az egymás iránti türelmesség fejlesztését. A gyermek és ifjúsági programok minél szélesebb műfaji skáláját kell felvonultatni a fenti célok érdekében (MTV-KMSZ 9/a.).*

- *A fogyatékos személyek ábrázolása és megjelenítése során törekedni kell arra, hogy a fogyatékos személy, illetve életcselekedetei, és társadalmi helyzete, mint a társadalmi élet szerves része legyen megjelenítve. Ezen belül kiemelten támogatni kell a fogyatékos személyek társadalmi beilleszkedését bemutató és támogató műsorok és műsorszámok létrejöttét a gyermek- és ifjúsági, valamint a sport területen (MTV-KMSZ 10/e.).*

Kijelenthető, hogy a Magyar Rádió (és az MTV) KMSZ-e elvárható részletességgel foglalkozik a gyermekekkel kapcsolatos tartalmak jellemzőivel, részletesen tárgyalja a televízió gyermeknevelésben, az egyén szocializációjában betöltött szerepét, ehhez alkalmazkodva több ponton is előírja a gyermekek védelmét a nem nekik szánt tartalmakkal szemben. Az egyén társadalmi beilleszkedésében valóban jelentős szerepet játszik a tömegkommunikáció, ugyanakkor a szocializációs folyamat lényegesen fontosabb színtere, a társadalom alapegysége a család, amelynek értékeiről, a kapcsolódó információk fontosságáról egyetlen szót sem ejtenek a közszolgálati műsorszolgáltatási szabályzatok.

A család alapintézménye fontos reprodukciós funkciót tölt be: a társadalom utánpótlását, biológiai újratermelődését biztosítja. Ugyancsak fontos a család gazdasági és fogyasztási funkciója, illetve továbbra is hangsúlyos a szocializációs funkció. A család szerepe vitathatatlan az érték közvetítésben, a kulturális tőke átörökítésében, a nemzeti identitás elemeinek rögzítésében. A család elsődlegesen közvetíti a társadalmi normákat, a gyerekek a társadalmi szerepek alapjait is elsajátítják, amik majd alkalmassá teszik őket arra, hogy megfelelő módon illeszkedjenek be a társadalomba.

A család szocializációs fontossága az elmúlt évtizedekben egyre inkább szűkült, a helyébe lépő társadalmi intézmények (pl. iskola, óvoda, bölcsőde.) azonban jól érzékelhetően kevésbé képesek átvenni a család létfontosságú feladatait. Habár a két médium KMSZ-e a család fontosságát csak a gyermekek védelme felől közelíti meg, kétségtelen tény, hogy a családnak az egyén egész élete során védelmi funkciója van: a felnőttek pszichés védelme révén a család rendkívül fontos feszültségszabályozó szelep a társadalom számára.

A család össztársadalmi hasznossága elvitathatatlan: optimális viszonyok között a család támogatja az iskolai, munkahelyi konfliktusok, kudarcok feldolgozását, jól működő családszerkezetek összességében csökkenthetik a társadalmi feszültségeket is.

Köztudott, hogy Magyarország népesség a 70-es évek vége, a 80-s évek eleje óta csökken. Habár az utóbbi 10 évben a csökkenés mértéke lassulni látszik, a tendencia egyértelmű: a XXI. században eddig minden évben csökkent az ország népessége (**1. táblázat**). Ennek oka elsősorban a születések számának csökkenésében, a gyerekvállalási kedv romlásában rejlik: amíg 1980-ban még majdnem 150 ezer újszülött látta meg a napvilágot, addig 2000-es években már egyszer sem fordult elő, hogy az újszülöttek száma átlépte volna a százezres szintet.

1. táblázat Magyarország népességének alakulása, születések száma, szaporodás-fogyás (fő) /forrás: KSH/

	Népesség száma	Élveszületések száma	Természetes szaporodás-fogyás
1980	10 709 463	148 673	3 318
1990	10 374 823	125 679	-19 981
2001	10 200 298	97 047	-35 136
2002	10 174 853	96 804	-36 029
2003	10 142 362	94 647	-41 176
2004	10 116 742	95 137	-37 355
2005	10 097 549	97 496	-38 236
2006	10 076 581	99 871	-31 732
2007	10 066 158	97 613	-35 325
2008	10 045 401	99 149	-30 878

A élveszületések számának stagnálása és csökkenése mögött a tradicionális családmodell egyértelmű háttérbeszorulása is megfigyelhető. A házasságkötések számának csökkenése is a 80-es évek eleje óta tart, a csökkenés üteme a 90-es években még fel is gyorsult. 1980-ban még több mint 7 házasságkötés jutott 1000 lakosra Magyarországon, 1990-ben is még átlagosan több mint 6, tavaly viszont már csak 4. A tradicionális családi modell jelentősége annál is inkább csökkent, mert a házasságkötések számának alakulásával szemben a válások száma a 80-as évek közepe óta nagyon keveset változott, a legutóbbi 7-8 évben is inkább növekedett (**2. táblázat**).

2. táblázat Magyarország népességének alakulása, születések száma, szaporodás-fogyás (fő) /forrás: KSH/

	Házasságkötések száma	Válások száma	Házasságkötések 1000 lakosra	Válások 1000 lakosra
1980	80 331	27 797	7,5	2,6
1990	66 405	24 888	6,4	2,4
2001	43 583	24 391	4,3	2,4
2002	46 008	25 506	4,5	2,5
2003	45 398	25 046	4,5	2,5
2004	43 791	24 638	4,3	2,4
2005	44 234	24 804	4,4	2,5
2006	44 528	24 869	4,4	2,5
2007	40 842	25 160	4,1	2,5
2008	40 105	25 155	4,0	2,5

A család intézményi funkcióit egyre kevésbé, de legalábbis egyre nagyobb nehézségek árán tölti be a magyar társadalomban. E folyamat kedvezőtlen hatásai hosszabb távon károsíthatják a magyar társadalomszerkezetet, akadályozhatják a társadalmi rendszerek egészséges működését. A gyerekvállalási kedv csökkenése mellett számtalan krízispont megjelölhető lenne (pl. az adózó népesség számának csökkenése, a társadalom elöregedése stb.), jelen tanulmányban ezek közül a fiatalok bűnözés folyamatait emeljük ki.

Számtalan tudományos vizsgálat kimutatta, hogy a fiatalkori bűnelkövetés szignifikánsan összefügg a felnőttkori bűnözői életforma kialakulásával, emellett az is több alkalommal bizonyítást nyert, hogy családi kapcsolatrendszer teljes hiánya, vagy káros működése egyértelműen megnöveli a fiatalkorú bűnelkövetések kockázatát.

A fiatalkorú elkövetők számra 1996 – 2008 között évente 10.000 és 14.000 között alakult, - 1997-ben volt a legmagasabb (13.955). Az elmúlt 10 évet alapul véve az mondható, hogy a fiatalkorú elkövetők

száma évente kb. 12.000 fő körül határozható meg évente, ez a szám az utóbbi öt évben nem változott lényeges mértékben. (2001:11.631 fő, 2002:11.689 fő, 2003: 10.473 fő, 2004:12.325, 2005: 12.197, 2006: 11.197, 2007: 10.845, 2008: 11.369). Mindez azt jelenti, hogy az elmúlt 10 évben a fiatalok lakónépesség nagyjából 2 – 3 százaléka vált bűnelkövetővé.

A fiatalok bűnözési hajlandóságának alakulásáról több az ENSZ-hez és Európa Tanácshoz köthető dokumentum nyilatkozik (pl. ET R (2000) 20., Role of Early Psychosocial Intervention in the Prevention of Criminality, , Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, U.N General Assembly Resolution 45/112, 1990.). E dokumentumok általában egyetértenek abban, hogy a fiatalkori bűnözésre, illetve általában a fiatalkori deviáns magatartásformák visszaszorítására leginkább a családok, az iskolai környezet, a lakóhely és a kortárs csoportok gyakorolhatják a legerősebb hatást. Fontos, hogy kifejezetten kedvezőtlenül érinti a folyamatokat a válások számarányának növekedése.

A dokumentumok általában arra a következtetésre jutnak ezzel kapcsolatban, hogy fiatalkori bűnözés terjedése ellen nem lehet önmagában a igazságszolgáltatási rendszerrel fellépni, elkerülhetetlen a megjelölt tényezők, közöttük a család funkcióinak erősítése, egészséges működés esélyeinek javítása.

A családdal, a családi értékekkel kapcsolatos információk kiemelt kezelése a Magyar Rádió műsorai részéről tehát nem csak azért fontos, mert a lakónépesség csökkenése, illetve a gyerekvállalási kedv romlása hosszútávon kiemelt nemzeti kockázatot jelent. A család intézményének állapota, annak változásai a hétköznapiak is jól nyomon követhetőek: így például a fiatal generációk társadalmi beilleszkedési képességeinek romlása, a társadalom konfliktustűrő képességének csökkenése jól jellemzi a tradicionális családi intézmények értékeinek erodálódását is.

II. A hazai cégek helyzete, a piaci folyamatok, a foglalkoztatás, a munkaerőpiac (alacsony foglalkoztatás, a munkabecsülete, korrupció ellenesség, képzés-tudás hasznossága, alacsony nemzeti termék és az ország kiszolgáltatottsága: nemzeti tulajdon védelme és gyarapítása, az állami és közösségi intézmények elismertsége)

Magyarország számára egyre súlyosabb problémát jelent a munkavállalási korban lévő népességet jellemző alacsony foglalkoztatás, a relatíve alacsony GDP. A hazai vállalatok alacsony produktivitása, a hazai piaci viszonyokat egyre inkább megmérgező korrupciós környezet, a munkavállalók foglalkoztatásához kapcsolódó magas járulékterhek általában rendkívül kiszolgáltatottá teszik a források tekintetében már eleve gyengébb piaci pozícióban lévő magyar vállalatokat.

A Magyar Rádió Részvénytársaság Közzolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzata a hazai tulajdonú cégekkel kapcsolatos tájékoztatás fontosságát kevésbé hangsúlyozza, e témakör közzolgálati jelentőségét csak közvetve tartalmazza a műsorszolgáltatás tartalmával kapcsolatos néhány szabálypont. Így például az MR-KMSZ kimondja, hogy:

- *az MR Rt a műsorszolgáltatás során gondoskodik: az ország lakosságát érintő társadalmi és gazdasági folyamatok bemutatásáról, a problémáik megoldását, jogaik gyakorlását elősegítő jogszabályok és gyakorlati tudnivalók megismertetéséről... (II. A műsorszolgáltatás tartalma /1)*

- *az ország különböző területeinek sajátos történelmi és kulturális értékeit, társadalmi és gazdasági életét, az egyes emberek helyzetét bemutató műsorokról. (II. A műsorszolgáltatás tartalma/9).*

Az KMSZ tehát általában elvárja a Magyar Rádiótól, hogy műsorszámaiban tájékoztasson az ország gazdasági életének eseményeiről, folyamatairól. A hazai gazdasági szervezetekről, a cégekkel kapcsolatos eseményekről, hírekről szóló tájékoztatás

fontosságáról azonban nem esik szó, pedig a hazai gazdasági szervezetek több oldalról is kulcsfontosságú szerepet töltenek be a magyar társadalomszerkezetben.

A MR-KMSZ kiegészítése, módosítása a Magyar Televízió Zrt. Közszolgálati Műsorszolgáltatási Szabályzatának (MTV-KMSZ.) tartalma alapján is indokolható, hiszen utóbbi nagyobb hangsúllyal tárgyalja a hazai tulajdonú cégekkel, a hazai gazdasági élet, a piac eseményeivel kapcsolatos információk közlésének fontosságát.

Az MTV szabályzata amellett, hogy – az MR-KMSZ-hez hasonló megfogalmazásban – általánosságban várja el a műsoroktól az ország gazdasági életének eseményeiről, folyamatairól történő tájékoztatást, külön megemlíti a fontos a világesemények között a gazdasági életet érintő folyamatokat is, emellett hangsúlyos célként jelöli meg európai, ezen belül kelet-közép-európai térséggel kapcsolatos információk tárgyalását.

A magyar gazdasági események prezentálását külön hangsúlyossá teszi, hogy a televízió szabályzata önálló pontban rendelkezik arról, hogy a körzeti műsoroknak be kell mutatniuk a helyi gazdasági történéseket, jellegzetességeket. A hazai vonatkozású gazdasági témák tárgyalását nyilvánvalóan az is támogatja, hogy az MTV-KMSZ-e a gazdasági élet szereplőivel kapcsolatban is megfogalmazza a nyilvánosság előtti véleménynyilvánítás lehetőségének biztosítását. Érdekes még, hogy az MTV-KMSZ a hazai gazdasági élet sokféle lehetséges eseménye közül a sztrájkjal külön pontban foglalkozik – így tehát nem lehet elvi akadálya annak, hogy a Magyar Rádió szabályzata is külön pontokban rendelkezzen kiemelt gazdasági témakörökről (pl. korrupció, foglalkoztatás stb.)

- Az MTV különös figyelmet fordít az ország lakosságát érintő társadalmi és gazdasági folyamatok bemutatására, a problémák megoldását, az állampolgári jogok és kötelezettségek gyakorlását elősegíti szabályozók és gyakorlati tudnivalók megismertetésére (MTV. KMSZ II/d)

- *Az MTV különös figyelmet fordít a világ eseményeinek hiteles bemutatására, a nemzetközi politikai, gazdasági és kulturális élet tényszerű megjelenítésére, különösen Európa, ezen belül is Kelet-Közép-Európa eseményeire. (MTV. KMSZ II/m)*
- *A Körzeti adások bemutatják a helyi társadalom politikai, gazdasági, kulturális és sporttevékenységét (MTV. KMSZ II/m)*
- *A mindenkori események közérdeklőségeinek megfelelően kell a pártok, a szervezetek és a gazdasági élet képviselőit, valamint más közszereplőket szerepeltetni, véleményüket ismertetni. (MTV KMSZ 6/b)*
- *A sztrájk folyamatáról adott tájékoztatásnak foglalkoznia kell azzal, hogy az eseményeket elhelyezze a gazdasági élet általános összefüggéseiben is. (MTV KMSZ/4.1)*

A hazai tulajdonú cégek, a kis- és középvállalatok gazdaságban játszott fontos szerepe, különlegesen jó alkalmazkodó képessége csak az első komolyabb olajválságot követően, a 70-es években vált nyilvánvalóvá. Ettől az időszaktól számítható, hogy a kis- és középvállalatok erősítése a gazdaságpolitikai döntések középpontjába került.

A KKV szektor nagyobb gazdasági aktivitásától egy ország teljes gazdasága, többféle módon is, kedvező impulzusokat kaphat: nemcsak több munkahelyre lehet számítani, de több innováció is várható, aminek nagyobb versenyképesség lehet a következménye, felgyorsulhat a gazdasági növekedés üteme.

A hazai tulajdonú gazdasági szervezetek hangsúlyosságát, támogatásuk kiemelt fontosságát az Európa Unió többféle hivatalos fórumon is hangsúlyozza. Így a 2002-ben elfogadott ún. Kisvállalati Chartában, majd még inkább a 2004-es Isztambuli Miniszteri Nyilatkozatban (ez utóbbit a magyar kormány illetékes minisztere is aláírta):

- „... Erősíteni kell a KKV politikák tényfeltáró és elemző bázisát, hogy e politikák alakítói döntéseiket empirikus ismeretek alapján, kellő információk birtokában hozzák meg....”

A hazai tulajdonú gazdasági szervezetek, azon belül is a kis- és középvállalatok működése alapvetően meghatározza egy ország gazdasági stabilitását, működőképességét. Ráadásul joggal feltételezhető, hogy hasonlóképpen a hetvenes évek olajválságát követő időszakhoz, a jelenlegi recessziót követően is elsősorban azok az országok képesek majd növekedési pályára állni, amelyeknek erős és hatékonyan működő, jelentős részben hazai, regionális kötődésű vállalkozói hátországa van.

Vitathatatlan azonban, hogy a hazai kis- és középvállalkozások jelentős versenyhátrányban vannak a multinacionális vállalatokkal szemben, még a saját, hazai piacaikon is. Ennek oka elsősorban a finanszírozási háttér hiánya, de (ezzel részben összefüggésben) jelentős mértékű elmaradás tapasztalható a marketing-kommunikációs képességek, a kommunikációs érdekérvényesítés területein is.

A magyarországi működőnek minősített vállalkozások száma az elmúlt 7-8 évben folyamatosan növekedett, - ez elmondható a legutóbbi 1-2 évről is, amikor a jelenlegi gazdasági válság hatásai már érzékelhetőek voltak (**3. táblázat**). Az is tény viszont, hogy a növekedés oka jelentős részben az volt, hogy a jogi személyiség nélküli betéti társaságok száma emelkedett meg. Ugyanakkor az mindenképpen kijelenthető, hogy a kis- és középvállalkozói szektor fontos szerepet játszik abban, hogy az egy lakosra és az egy foglalkoztatottra jutó GDP aránymutatók szerint, a magyar gazdaság versenyképessége majd 10 éven át, egészen 2005-2006-ig, érezhetően javult.

3. táblázat Vállalkozások számának alakulása 2001-2008 (db) /forrás: KSH/

Vállalkozások száma összesen	Társas vállalkozás	Egyéni vállalkozás
-------------------------------------	---------------------------	---------------------------

2			
001	1 124 835	426 834	698 001
2			
002	1 152 221	443 708	708 513
2			
003	1 176 934	460 205	716 729
2			
004	1 198 628	481 305	717 323
2			
005	1 208 780	497 942	710 838
2			
006	1 183 953	513 750	670 203
2			
007	1 233 704	531 109	702 595
2			
008	1 561 446	561 424	1 000 022

Ezzel együtt a foglalkoztatottság terén Magyarország az EU sereghajtói között található, amely tény már önmagában is indokolja a kis- és középvállalkozások kiemelt kezelésének szükségességét, de a támogatásban rejlő nemzetgazdasági lehetőségeket is jól kifejezi. A kormányok sokszor túlköltekező gazdaságpolitikai döntéseinek (pl. béremelések, minimálbéremelések stb.) hatása jórészt a folyó fizetési mérleg hiányában csapódik le, mert finanszírozásuk mögött jellemzően nem a kis- és középvállalkozások működő-tőkéje áll. (Magyarországon a vállalkozások túlnyomó többsége (99%) mikro- és kisvállalkozás és az összes vállalkozásból 66%-ot tesznek ki az egyéni vállalkozók.)

Magyarországnak lényegében esélye sincsen arra, hogy – a korábbi elvárásoknak megfelelően – 2010-re elérje az EU által elvárt 70 százalékos körüli foglalkoztatási szintet. Az elmúlt 7-8 évben csökkenő tendenciát mutat a hazai munkavállalási korú népesség foglalkoztatási aránya, a munkanélküliségi ráta több mint 2 százalékos romlott ugyanebben az időszakban. A hazai gazdasági szervezetek nemzetgazdaságban játszott szerepét jól mutatja, hogy mindez idő alatt tovább nőtt a versenyszférában foglalkoztatottak aránya, 2008-ban a négy foglalkoztatottból majdnem három a versenyszférához kötődik (**4. táblázat**).

4. táblázat A versenyszférában foglalkoztatottak aránya, a foglalkoztatási és munkanélküliségi ráta 2001-2008 /forrás: KSH/

	Versenyszférában foglalkoztatottak aránya	A munkavállalási korú népesség (15-74 éves) - foglalkoztatási ráta	A munkavállalási népesség korú (15-74 éves) - munkanélküliségi ráta
2001	70%	60,4	5,8
2002	69%	60	5,9
2003	68%	60,8	5,9
2004	69%	60	6,2
2005	69%	60,1	7,3
2006	69%	60,2	7,5
2007	70%	60,1	7,5
2008	71%	59	7,9

A magyar gazdasági társaságokkal kapcsolatos események tehát nem csupán a vállalkozások tulajdonosi köreit érintik, a folyamatok iránti érdeklődést garantálja, hogy a lakosság jelentős része a versenyszférában tevékenykedik, életvitele, életszínvonala alapvetően függ a vállalkozások helyzetétől, a piaci folyamatok várható kilátásaitól. A hazai tulajdonú vállalkozások kulcsszerepet töltenek be a válság káros hatásainak enyhítésében, kiemelkedő hangsúlyt kaphatnak a várható gazdasági fellendülés időszakában is, - a hazai vállalkozó szektorral kapcsolatos történések tehát kiemelkedően hangsúlyosak a magyar társadalom fejlődésének szempontjából. Különösen fontos tehát, hogy a hazai gazdasági szervezetekről megfelelő színvonalú, kiemelt tájékoztatás álljon a lakosság, illetve a piaci szereplők rendelkezésére. Annál is inkább, mert a recesszió káros hatásait erőteljesen megéreztek a hazai cégek tulajdonosai, a felgyorsuló csődhullámok hosszabb távon rendkívül károsan alakítják a magyarországi társadalmi folyamatokat.

A hazai vállalati szerkezet nyilvántartásával foglalkozó szervezet, az OPTEN Informatikai Kft. adatai szerint 2009 első félévben 7391 céggel szemben indult Magyarországon felszámolási eljárás. Ez a szám az egy évvel korábbi hasonló időszakhoz képest 30 százalékos növekedést jelent. A csődeljárás következtében megszűnt cégek mellett pedig még felsorakoznak azok is, a melyek a tulajdonosok saját döntése miatt szűntek meg (kb. 6700 cég).

Ráadásul a csődhullám nem csupán a legkisebb, sokszor csak kényszerből létrehozott egyéni vállalkozásokat érinti, a tönkrement cégek között egyre több a nagyvállalkozás, ez pedig, a partner- és a beszállítói kapcsolatok révén, akár további csődhullámot is eredményezhet. A helyzet jelentőségét mutatja, hogy az elmúlt félévben felszámolás alá került tíz legnagyobb cég árbevétele csaknem 140 milliárd forintot ért el, a cégek felszámolásukig több mint 3300 ember foglalkoztattak. Hogy ezek az adatok mennyire riasztóak, jól jelzi, hogy 2008-ban a top10 megszűntetett cégnél csak 500-an dolgoztak, az összesített árbevétel is 25 százalékkal alacsonyabb volt 2009-esnél.

A magyar kis- és középvállalkozások a fejlett országokban tapasztaltaknál jelentősebb finanszírozási nehézségekkel küzdenek. A helyzet orvoslására számos intézmény és program született, amelyek szignifikánsan javíthatják a KKV szektor hozzáférést mobil pénzforrásokhoz. Ugyanakkor hatékony, átlátható és versenyképes működés csak abban az esetben várható el a szektortól, amennyiben súlyának megfelelő eséllyel férhet hozzá a nyilvánosság eszközeihez. A szektor problémái nem csupán makrogazdasági szempontokat szem előtt tartva tartoznak mindenképpen nyilvánosság érdeklődésére igényt tartó információk közé: a hazai foglalkoztatottsági arányok egyértelműen kifejezik, hogy a hazai magánszektor történései majdnem 2 millió versenyszférában foglalkoztatott állampolgárt, illetve azok családtagjait érintik közvetlenül.

III. Környezetvédelem és fenntartható fejlődés

A Magyar Rádió KMSZ-e egy pontban foglalkozik a környezetvédelemmel, a környezeti értékekkel kapcsolatos információk fontosságával: e pontban a kérdéskörrel kapcsolatos események bemutatását vállalja a médium, illetve a környezeti értékek védelmét szorgalmazó akciók népszerűsítését garantálja.

- A Magyar Rádió a műsorszolgáltatás során gondoskodik a természeti és az épített környezet, Magyarország és a világ természeti értékeinek bemutatásáról, az emberi környezetet károsító tényezők megismertetéséről. A környezeti értékek megóvását szolgáló kezdeményezések népszerűsítéséről. (MR-KMSZ I/10)

- Az Elnöki pályázatában Such György azt tűzte ki célú, hogy a Magyar Rádiónak elkötelezettnek kell lennie a természeti környezet megóvása iránt. (Általános Alapelvek, 5.)

Az MTV-KMSZ-e is csak két pontban említi meg a környezetvédelemmel kapcsolatos információk közlésének fontosságát, ám ezekben a pontokban kevésbé általánosan jelöli ki a médium feladatait. A Magyar Televízió – legalábbis szabályzata alapján – műsoraiban kiemelt figyelmet szentel a természeti és épített környezet hazai, illetve régióbeli bemutatására. A televízió a környezet védelmére irányuló kezdeményezések támogatásakor is konkrétabb megfogalmazásokat alkalmaz, a kérdéskörrel kapcsolatos tudományos eredmények, lakossági kezdeményezések és civil mozgalmak bemutatására vállalkozik.

- (Az MTV műsorai figyelmet fordítanak) A természeti és az épített környezet, Magyarország, a Kárpát-medence, Európa és a nagyvilág természeti értékeinek bemutatására, az emberi környezetet károsító tényezők megismertetésére. A környezeti értékek megóvását szolgáló kezdeményezések népszerűsítésére. (MTV- II/h)

- Az MTV Rt. műsorai kiemelt figyelmet fordítanak a természeti és épített környezet védelmére, azoknak a tudományos eredményeknek,

lakossági kezdeményezéseknek és társadalmi mozgalmaknak a bemutatására, amelyek a környezet védelmére irányulnak. (MTV- 5/i)

A környezetvédelemmel kapcsolatos információk fontosságának visszafogott hangsúlyozása a közszolgálati célok és feladatok között annál is inkább feltűnő, mert a környezetszennyezés, környezetkárosítás emberiség jövőjét érintő rendkívül súlyos problémái az utóbbi néhány évben a világ közvéleménye előtt egyre nyilvánvalóbbá válnak.

A környezetszennyezés (a dohányfüst, kipufogógázok, vegyileg szennyezett élelmiszerek és ivóvíz, stressz, tv- és számítógép-képernyő sugárzása) eleve károsítja az emberi szervezet antioxidáns rendszerét, ezen keresztül a szervezet védekezőképességét alapvetően legyengíti. Részben a környezetszennyezés felelős a tüdő- és szívrendszeri megbetegedések valamint a daganatos betegségek emelkedéséért, a fokozott fertőzéssel, immungyengeséggel, illetve allergiával kapcsolatos betegségek által érintettek körének bővüléséért.

A környezetszennyezés, illetve civilizációs ártalmak veszélyei azonban immár nem csak az egyén szintjén fontosak, az ún. rioi és kiotoi egyezmények arra is széles körben világítottak rá, hogy a környezetkárosítás az egész emberiség, sőt, a Föld egész élővilágának jövőjét veszélyezteti. A legfontosabb környezetkárosító hatások listáján jelenleg a következő tényezők szerepelnek: *ózonhatás, ionizáló sugárzás, föld-, levegő- és vízszennyezés, az organikus oldószerek, gyógyszerek, peszticidek lebontási termékei, dohányzás és alkoholfogyasztás, többszörösen telítetlen és telített zsírsavak, élelmiszer-adalékanyagok.*

Mára széles szakmai körben elfogadott, hogy az éghajlati körülmények változásai a hazai környezeti feltételeket át fogják alakítani: Magyarország számára egyre fenyegetőbbé válik a szárazság problémája, az édesvízkészletek relatív hiánya. A szakemberek álláspontja az, hogy az országban egyre gyakoribbá válhatnak az

extrém időjárási események, kedvezőtlen hatással lehet a hazai ökoszisztémára az is, hogy az amúgy is kevesebb csapadék egy-egy éves időszakon belül egyenetlenebbül oszlik majd el: hirtelen eshet nagyon nagy mennyiségű eső, ezt követően hosszabb száraz időszakok következhetnek. Mindez az eddig megszokottnál is nagyobb időjárási károkat eredményezhet majd az időjárási körülményektől függő gazdasági tevékenységet végzők számára.

Az éghajlatváltozás, a környezetvédelem olyan fajsúlyú probléma, amely a lakosság teljes körét érinti, ráadásul általánosan elfogadott nézet szerint, a változásokhoz történő alkalmazkodás nem is képzelhető el a társadalmi gondolkodásmódok átalakulása nélkül. Az Európai Tanács is elfogadott a fenntartható fejlődési stratégiával foglalkozó irányelveket tartalmazó dokumentumot (*Az Európai Unió Fenntartható Fejlődési Stratégiája 2006 június*). Ebben az EU országainak azt a várakozását fogalmazza meg, hogy a gazdasági növekedés, a társadalmi összefogás és a környezetvédelem a jövőben a korábbiaknál is jobban egymásra lesz utalva. Jelen tanulmány témája szempontjából különösen fontos, hogy a dokumentum kiemelt stratégiai célként jelöli meg, a környezetvédelemmel kapcsolatos kommunikáció javítását, annak érdekében, hogy az egyes országok társadalma, vállalkozói rétege nagyobb hatékonysággal legyen mozgósítható.

A dokumentum szorgalmazza az EU tagállamainak, hogy a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos alapelveket törvényi szinten fogalmazzák meg. A hazai törvényalkotók 2007-ben fogadták el a LX. Törvényt, amely egyebek mellett kimondja, *„hogy az Országgyűlés az éghajlatváltozással kapcsolatos célok, eszközök, prioritások, így különösen az éghajlatváltozással, azt kiváltó folyamatokkal és a hatásokkal kapcsolatos hazai kutatásokkal, az üvegházhatású gázok hazai kibocsátásainak csökkentésével és az éghajlatváltozás hazai hatásaihoz való alkalmazkodással, valamint a hazai hatásokra való felkészüléssel kapcsolatos feladatok, és ezen célok végrehajtásához*

szükséges eszközök meghatározása érdekében Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiát (NÉS) fogad el.”

A stratégia értelmében a hazai környezetvédelem hosszú távú feladatait a fenntartható fejlődés követelményeinek szem előtt tartásával kell megfogalmazni. A stratégia elsődleges prioritásként a növekedés minőségének megváltoztatását jelöli ki, az alapvető szükségletek (pl. öltözködési, táplálkozási, energiaszükségletek) ésszerű kielégítését szorgalmazza, az erőforrások megőrzését és fejlesztését, a technológiák és a gazdálkodás környezeti kockázatának csökkentését írja elő.

Az alapvető célkitűzések között szerepel, hogy a környezet állapotát általában javítani szükséges: különböző intézkedésekkel kell a levegő, a víz, a talaj védelmét erősíteni, törekedni kell a környezeti zaj és rezgés okozta károk csökkentésére. Stratégia cél, hogy az elkövetkező évtizedekben növekedjen a megújuló energiaforrások használatának aránya, csökkenjen a társadalom által „megtermelt” hulladék mennyisége, illetve ehhez kapcsolódóan korszerűsíteni kell a keletkezett mennyiség kezelését, hasznosítását. Emellett, az 1994-es Éghajlatváltozási Keretegyezmény szellemében, Magyarország is törekszik az üvegház-gázok légköri kibocsátásának csökkentésére.

A környezetvédelem és a fenntartható fejlődés problémája tehát nem csak globálisan fontos, a kérdéskörrel kapcsolatos információk nyilvánossága nemzeti és regionális szinten is lényeges. Ezt igazolják a Századvég-Forsense 2009. augusztusában elvégzett felméréseinek eredményei is: az 1000 főre kiterjedő közvélemény-kutatás eredményei szerint a magyar felnőtt népesség több mint fele, részben, vagy egyáltalán nem érti a globális felmelegedés problémáját, esetleg nem is hallott még róla.

A környezetvédelem, a környezettudatos életmód kialakításának fontossága többféle statisztikai adat alapján indokolható. Így például, miközben az ország népessége folyamatosan csökken, a villamosenergia-felhasználás mértéke 30 százalékkal nőtt meg, ami

közvetve és közvetlenül is érezhető hatással van hazai ökoszisztémára **(5. táblázat)**. Hasonlóképpen hosszabbtávon környezetvédelmi problémákat generálhat a személygépkocsi állomány rendszerváltozás után bekövetkező növekedése, hiszen 1995-2005 között 25 százalékkal nőtt a Magyarország közútjain közlekedő személyautók száma, miközben a járművek átlagéletkora továbbra is 10 év felett maradt, azaz a fejlettebb környezetvédelmi technológiákkal a többség nem rendelkezik **(6. táblázat)**.

5. táblázat A Villamosenergia-felhasználás Magyarországon 1990-1997 /forrás: KSH/

	összesen, millió kWh	egy fogyasztóra, kWh/hó
1990	9188,7	176
1995	9 787,20	179,7
1996	10 057,00	183,3
1997	9 782,20	177,2
1998	9 679,10	175,3
1999	9 837,80	176,6
2000	9 785,70	173,3
2001	10 129,40	175,9
2002	10 555,70	180,1
2003	10 921,60	185,4
2004	10 867,00	184,4
2005	10 918,40	184,9
2006	11 077,20	185,3
2007	10 945,00	181,1

6. táblázat A Személygépjármű állomány alakulása Magyarországon 1995-2007 (db) /forrás: KSH/

	személygépjármű-állomány
1995	2 245 395
1996	2 264 165
1997	2 297 115
1998	2 218 010
1999	2 255 526
2000	2 364 706
2001	2 482 827
2002	2 629 526
2003	2 777 219
2004	2 828 433
2005	2 888 735
2006	2 953 737
2007	3 012 165

Az EU más országainak teljesítményét figyelembe véve számos terület akad, amelyek a közeljövő környezetgazdálkodása szempontjából nagy valószínűséggel létfontosságú lehetnek, és amelyekkel kapcsolatban Magyarország teljesítménye kisebb-nagyobb mértékben elmaradásban van. Az egyik legfontosabb ezek közül a megújuló energiaforrások kihasználtsága. Magyarországon csak a 2000-es évek közepén történt kis mértékű változás a megújuló energiaforrásokból termelt villamos energia részarányában (a mutató 1-2 százalékról, 5 százalékra emelkedett). Ezzel szemben az EU-27 tagállamaiban átlagosan már 10 évvel ezelőtt egyértelműen felülmúlta a 10 százalékot a környezetkímélőbb technológiák kihasználtsága (**7. táblázat**).

7. táblázat A megújuló energiaforrásokból megtermelt villamos energia részaránya /forrás: KSH/

	Magyarország	Csehország	Lengyelország	Szlovákia	EU-27
1996	1%	4%	2%	15%	13%
1997	1%	4%	2%	15%	13%
1998	0%	3%	2%	16%	13%
1999	1%	3%	2%	16%	13%
2000	1%	4%	2%	17%	14%
2001	1%	4%	2%	17%	14%
2002	1%	5%	2%	19%	13%
2003	1%	3%	2%	12%	13%
2004	2%	4%	2%	14%	14%
2005	5%	5%	3%	17%	14%

A környezetvédelem, a környezetgazdálkodással kapcsolatos információk számtalan ponton tartanak igényt az emberek érdeklődésére: egyfelől globális, általában az egész világot érintő eseményekkel kapcsolatosak, másfelől az események a népesség mindennapi életére, egészségi állapotára is egyértelmű hatással vannak. A közeljövő egész bolygót érintő éghajlati, és ehhez kapcsolódó, egyéb változásai alapvető átalakulást kívánnak meg a társadalom környezetszemléletében, ehhez kapcsolódóan elengedhetetlennek látszik a téma jelenleginél lényegesen intenzívebb tömegkommunikációs prezentálása. Ennek mindenképpen kedvezőbb

terepet teremthet az MR-KMSZ-ének környezetvédelmi, környezetgazdálkodási témakörökkel történő kibővítése.

IV. Társadalmi, nemzeti kohézió (társadalmi rosszkedv/depresszió: nemzeti öntudat és együvé tartozás, az intézmények és a jogbiztonság támogatása)

A Magyar Rádió KMSZ-e néhány pontban érinti a nemzeti önazonossággal kapcsolatos információk fontosságát, az ezekkel kapcsolatos közszolgálati feladatokat. A KMSZ általános elvárásként fogalmazza meg, hogy a rádió műsorainak gondoskodniuk kell a magyar történelem és kultúra értékeinek bemutatásáról, a tradíciók megőrzéséről, az önazonosság fejlesztéséről. A KMSZ megfogalmazza, hogy a Magyar Rádió e területen nyújtott feladatainak elvégzésével hozzájárul nemzeti öntudat erősítéséhez.

- *A Magyar Rádió műsoraiban gondoskodik a magyar kultúra értékeinek bemutatásáról, történelmünk megismertetéséről és a nemzeti hagyományok ápolásáról, a nemzeti önazonosság megőrzéséről és fejlesztéséről. /MR-KMSZ I/3./*

- *Az MR Rt. műsoraiban rendszeresen foglalkozik a történelem bemutatásával, hozzájárul a történelmi ismeretek terjesztéséhez, a nemzeti hagyományok ápolásához és a történelmi tudat erősítéséhez. /MR-KMSZ I/1/4./*

- *Az MR Rt. elősegíti az egyetemes és nemzeti kulturális örökség, a művészetek értékeinek megőrkítését... /MR-KMSZ I/1/8./*

A nemzeti összetartozás erősítésében a közmédiумokra óriási felelősség hárul. A Magyar Rádió vonatkozó teljesítményét Such György elnöki pályázatában meglehetősen kritikusan ítélte meg: *"Egyetértek azokkal, akik szerint a közszolgálati rádió nemzeti funkcióját is korszerűtlenül tölti be. Továbbra is folytatja a nemzetállami rádiózás jól megszokott gyakorlatát, ahelyett, hogy felismerné, e tekintetben a kulturális állampolgárság értelmezési kerete, a kisebbségi sorban élő magyarok társadalmi valóságának megjelenítése sokkal adekvátabb*

stratégia lenne.” Úgy ítélte meg, hogy „a közszolgálati rádióknak kiemelkedő szerepe van a történelmi- és nemzeti önismeret elmélyítésében, a demokratikus értékrend megszilárdításában, (...) nagymértékben hozzájárulhat a nemzet mentális és erkölcsi állapotának javulásához, politikai-, vallási- és nemzetiségi tolerancia növekedéséhez.

Az MTV Közszolgálati Műsorszolgáltató Szabályzata részben hasonló célokat fogalmaz meg, különbség azonban, hogy a nemzeti azonosságtudat fejlesztésének feladataival kapcsolatosan lényegesen részletesebben és konkrétabb szabályozást tartalmaz.

Az MTV-KMSZ szerint a közszolgálati televízió megjeleníti a nemzeti azonosság értékeit, miközben kiemelkedő szerepet vállal a nemzetet és társadalmat összetartó szellemi, morális, érzelmi-érzületi erők kommunikálásában, a nemzeti összetartozás erősítésében. A MTV-KMSZ előírása szerint, a magyar közszolgálati televízióknak szerepe van a osztársadalmi érdekek feltárásában, ezáltal segíteni tudja a társadalmi integrációt. Lényeges eltérés az MR szabályzatához képest, hogy az MTV-KMSZ egyik pontja a határon túl élő magyar népesség vonatkozásában is felvállalja a nemzeti önazonosság erősítésének feladatait, a közszolgálati televízió erősíteni kívánja a határon túli területek és az anyaország közötti kapcsolatokat.

- (Az MTV) Megjeleníti, terjeszti és erősíti a nemzeti azonosság, a demokratikus társadalom, a piacgazdaság, a társadalmi szolidaritás, a kölcsönös megértés és türelem, a méltányosság és az igazságosság alapértékeit. /MTV-KMSZ Preambulum/

- Különleges szerepet és felelősséget vállal a nemzetet és társadalmat összetartó szellemi, morális, érzelmi-érzületi erők működésbe hozásában, működésük segítésében, a nemzeti kultúra megismertetésében és továbbfejlesztésében, /MTV-KMSZ Preambulum/

- A nemzet, a társadalom számára közvetített szellemi és morális értékek, életmódminták, érintkezési szabályok, az egzisztencia-teremtéshez és fenntartáshoz szükséges, a mindennapi életben eligazítást adó ismeretek és minták nyújtása révén nagyban elősegíti a nemzet, a társadalom közös kultúráján, közös morális értékválasztáson, egymás tiszteletén alapuló magas színvonalú működését, a társadalom tagjainak kölcsönös megértését, a közös érdekek, a közérdek felismerését, a társadalmat egybekapcsoló, integráló és működésben tartó erők kibontakozását /MTV-KMSZ I.1 /

- At MTV különös figyelmet fordít a magyar nemzeti kultúra értékeinek bemutatására, új értékek létrehozására, történelmünk megismertetésére és a nemzeti hagyományok ápolására. /MTV-KMSZ I.2/a/

- A nemzeti eszmére, a demokráciára és a szabadságra vonatkozó ismeretrendszer közvetítésére. /MTV-KMSZ I.2/b/

- A határokon túl élő magyarság műsorszolgáltatással való ellátására, azon keresztül pedig különösen: nemzeti önazonosságuk támogatására, társadalmi helyzetük és kultúrájuk bemutatására, az anyaországhoz fűződő kapcsolataik erősítésére. /MTV-KMSZ I.2/g/

A határon túli területek magyar népességéről folytatott kommunikáció szerepe felértékelődhet a gazdasági világválság körülményei között. Egyes gazdasági szakemberek véleménye szerint, (pl. Asztalos László a PSZÁF Felügyeleti Tanácsának alelnöke és Nyíri Iván a Magyar Közgazdasági Társaság Nemzetközi Gazdasági Szakosztályának vezetője), a magyar gazdaság számára felbecsülhetetlen tartalékot, minden szempontból többlet piaci lehetőséget jelent a határon túli magyar népesség.

A mindenkori magyar nemzetpolitikának is kiemelt célja a határon túli magyarság nemzeti identitásának erősítése, továbbá e közösségek szülőföldjükön történő boldogulásának segítése. E céllal kapcsolatban általában teljes nemzeti konszenzus tapasztalható, a közvélemény nagy többségének támogatása is nyilvánvaló. Mindez már akár

önmagában is szükségessé tehetné a Magyar Rádió KMSZ-ének kiegészítését, amihez jó alapot képezhet az MTV szabályzatában található megfogalmazás.

A MR-KMSZ kiegészítését határon túli magyarok témaköréhez kapcsolódó programpontokkal az is indokolja, hogy jelentős számú tömeg közvetlen érintettségéről van szó, összességében a mai határokon belül élő népesség legalább negyedére tehető a határon túli népesség száma **(8. táblázat)**.

8. táblázat Magyar nemzeti identitással rendelkezők becsült száma a környező országokban /forrás: Határon Túli Magyarok Hivatala – archív/

Ország	fő
Románia	Kb. 1,5 millió
Szlovákia	Kb. 500 ezer
Szerbia	Kb. 280 ezer
Kárpátalja	Kb. 150 ezer
Ausztria	Kb. 60000
Horvátország	Kb. 15000
Szlovénia	Kb. 8000
Összesen	Kb. 2,5 millió

A nemzeti identitással kapcsolatos információk fontossága a társadalom döntő többségének nyilvánvaló érdeklődésével egyértelműen magyarázható. Magyarország lakosságának nemzeti identitással kapcsolatos jellemzői sok szempontból egyáltalán nem különböznek az EU régebbi tagállamait jellemző átlagoktól. Így, amíg a magukat csakis a saját nemzetiségükkel meghatározók aránya a 2004-ben csatlakozó tíz ország átlagában 7 százalékponttal maradt el az európai uniós átlagtól addig Magyarországon (és Észtországban) a legmagasabb volt az identitásukat ilyen értelemben meghatározók aránya, a hazai állapotokat kifejező átlagérték jelenleg is megfelel az uniós átlagnak **(9. táblázat)**.

9. táblázat Kizárólag nemzeti identitással jellemezhető lakosok aránya a 2004-ben csatlakozó országokban – Gallup 2003/

Ország	A teljes lakosság százalékában
Észtország	39%
Magyarország	39%

Közéleti kritika és társadalmi kohézió

©ANOVA

Csehország	37%
Litvánia	35%
Lengyelország	32%
Szlovénia	32%
Lettország	31%
Málta	30%
Ciprus	25%
Szlovákia	25%
EU-15 átlag	40%
2004-ben az EU-hoz csatlakozó országok	33%

A nemzeti összetartozás tudat fejlesztésével kapcsolatos rádiós kommunikáció fontossága nem csak a történelmi tradíciók, illetve a nemzeti értékek prioritásait szem előtt tartva indokolható. Az EU lisszaboni folyamatának kiemelt célkitűzései között is szerepel a tagországok társadalmi kohéziós állapotainak javítása. A társadalmi kohézió fogalma tágabb értelemben annak jelölésére szolgál, ami a saját, önös érdekeiket követni szándékozó individuumokat a közösségi, társas együttélés szabályait jellemzően követni szándékozó (és tudó), társadalmi lényé teszi.

„A társadalmi kohézió olyan társadalmak jellemző tulajdonsága, melyek képesek biztosítani, hogy a polgárok önbecsülésük feladása nélkül legyenek képesek harmonikusan együtt élni.” (Winch-Gingell 1999)

A magyarországi stratégiai tervezés homlokterében az Európai Unió 2005-ben módosított, ún. lisszaboni céljai állnak, sőt, kijelenthető, hogy éppen a közösségi iránymutatások és követelmények voltak azok, amelyek a társadalmi, gazdasági tervezés folyamatát Magyarországon végeredményben el-, de legalábbis újraindították. Ennek azért is jelentősége van, mert a Magyarország saját jövőképre vonatkozó stratégiái prioritásai döntő mértékben határozzák meg az ország fejlődésének lehetőségeit a következő évtizedekben: a hazai fejlesztések forrásainak túlnyomó része ugyanis uniós társfinanszírozásból származik, így a közösségi alapokból származó

eszközök hosszabbtávú célokat szem előtt tartó felhasználása alapvető nemzeti érdek, de ugyanez mondható el a témával kapcsolatos aktív társadalmi kommunikáció szükségességéről is.

A hazai stratégiai dokumentumok azokat a területeket, célokat határozzák meg, amelyekre az unió által biztosított források lehívhatóak lehetnek. A stratégiai dokumentumoknak azonban nem csak elvi jelentősége van, ugyanis egy-egy EU költségvetési cikluson belül a tagországok nem tudnak eltérni a korábban meghatározott prioritásoktól.

A magyar stratégiai célok között olyan alapvető társadalmi problémák szerepelnek, mint a fekete gazdaság térnyerésének visszaszorítása, vagy például közegészségügyi ellátás hiányosságainak csökkentése. A dokumentumok alapján alapvető fontosságú az adózás rendjének korszerűsítése, az adók mértékének csökkentése is. Akadnak azonban olyan ügyek is, amelyek súlyosan érinthetik a társadalmi összetartozás kérdéskörét, ám a problémák lényegi kezelésének szükségességét, legalábbis a szélesebb társadalmi nyilvánosság számára, csak a gazdasági válság folyamatai hozták felszínre (pl. lakásvesztés, eladósodás, gettósodás veszélyei.)

A fejlesztés legtágabb keretét az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK) határozza meg, amely dokumentum a 2007–2020 közötti időszakra vonatkozóan jelöl ki az ország össztársadalmi fontosságú, a társadalmi kohéziót alapvetően befolyásoló céljait. A megjelölt területek fejlesztéséhez, átalakításához nyilvánvalóan aktív társadalmi kommunikáció szükséges, így a közszolgálati médiumok szerepvállalása nehezen vitatható **(10. táblázat)**.

**10.táblázat   Az OFK, az NFT, ÚMFT fontosabb
stratégiai prioritásai**

OFK

A versenyképesség tartós növekedése
A foglalkoztatás bővülése
A versenyképes tudás és műveltség növekedése
A népesség egészségi állapotának javulása
A társadalmi összetartozás erősödése

A fizikai elérhetőség javulása
Az információs társadalom kiteljesedése
A természeti erőforrások és környezeti értékek fennmaradása és fenntartható hasznosulása

NFT

A gazdaság versenyképességének javítása
Az emberi erőforrások fejlesztése
Környezet- és alap-infrastruktúra fejlesztése

ÚMFT

Kompetencia-fejlesztés az egész életen át tartó tanulás eszközeivel
Kulturális szegénység felszámolása
A munkaerőpiacra való belépés és visszajutás lehetőségének segítése
Társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése a kulturális és oktatási javak esetében
Társadalmi aktivitás erősödése a hátrányos helyzetű vidékeken

Bár a nemzetstratégia kialakítása kormányzati, parlamenti feladat, a civil társadalom érintettsége nyilvánvaló. A civil társadalom érdeklődését (és elégedetlenségét jelzi), hogy 2006-ban 279 civil szervezet nyilatkozatban fejezte ki aggodalmát az Új Magyarország Fejlesztési Tervvel kapcsolatban. Kifogásaik szerint a tervezés során nem kaptak kellő hangsúlyt a társadalmi aktivitás serkentésének szempontjai, nem érzékelhető törekvés a közösségek és a civil szektor megerősítésére vonatkozóan, jelentőségüknél lényegesen kisebb szerepet kapnak a családok védelmével és a generációk együttműködésével kapcsolatos kérdéskörök, illetve a társadalmi megújulás témaköre, valamint a környezetvédelem.

V. A roma integráció

A roma integráció ügye napjainkra az egyik legégetőbb társadalmi kérdéssé vált Magyarországon. A kérdés lényegében az 1990-es rendszerváltás óta vissza-visszatérő problémát jelent a többségi és kisebbségi társadalom számára is.

A 2001. évi népszámlálás során a lakosság négy százaléka, összesen 422 ezer személy jelezte kisebbségi kötődését. A népszámlálás során felvállalt kisebbségi kötődés majdnem fele cigány, valamivel több mint negyede német (kb. 120 ezer fő), és a fennmaradó negyed (körülbelül 100 ezer fő) a további 11 törvényben nevesített kisebbség képezi. Ebből a szlovákok (40 ezer fő), a románok (20 ezer fő) és a szerbek (8000 fő) az össznépesség maximum egy-két tizedszázalékát teszik ki. A kisebbségek közül a cigányság esetében a legnagyobb a különbség a magukat a népszámlálás során e kisebbséghez sorolók száma és azok száma között, akiket a környezet cigányként kategorizál: az eltérés legalább kétszeres, de egyes elemzések szerint akár háromszoros is lehet.

A magyarországi kisebbségek nem alkotnak összefüggő településterületet. A 2001. évi népszámlálás szerint mindössze 53 kistépülésen haladták meg a népességben az 50 százalékos arányt. A 13 nevesített kisebbség tagjainak részaránya csak Baranya megyében haladja meg a tíz százalékos (németek és romák). A cigányság tömbösödése tapasztalható Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben, ahol a lakosság 13 százaléka, viszont a magyarországi cigányság több mint egyharmada él.

A cigányság kivételével a kisebbségek korcsoportok szerinti megoszlása a reprodukció szempontjából az országos átlagnál kedvezőtlenebb: a gyermekkorúak aránya mindegyik esetben kisebb, és a legtöbb kisebbség esetében az öregkorúak aránya is nagyobb.

A magyarországi nemzeti kisebbségek tagjainak társadalmi-gazdasági jellemzői nem térnek el lényegesen az országos átlagtól, a kedvezőtlenebb mutatók is legtöbbször a korösszetételből erednek. A

cigányság az egyetlen kisebbség, amely a csoport egészét tekintve alulreprezentált mind a gazdasági aktivitás, mind a képzettség és foglalkozás vonatkozásában. Ezek azok a paraméterek, amelyek alapvetően a napjainkra jellemző feszültségek kialakulását okozzák a többségi és kisebbségi társadalom között.

Elsősorban a cigányság képzettségbeli elmaradását kell kiemelni, Az **11. táblázat** adatai szerint: a hét évesnél idősebb cigány kötődésűek körében a középiskolai (2,4%), illetve egyetemi, főiskolai végzettséggel (0,5%) rendelkezők aránya az országos átlag nagyjából tizedére tehető.

11.táblázat A hét éves és idősebb cigány, illetve magyar kötődésűek iskolai végzettsége, (egy megkérdezett több kötődést is vállalhatott!)

	Magyar kötődésű	Cigány kötődésű
Az általános iskola első évfolyamát nem végezte el	1,6	9,8
Legalább általános iskola 8. évfolyam	80,2	48,7
Legalább középiskolai érettségi	32,7	2,4
Egyetem, főiskola oklevéllel	9,8	0,5

A cigányság gazdasági aktivitása jelentősen eltért az országos átlagtól, a munkanélküliség az országos átlag (4%) háromszorosa volt 2001-ben (**12. táblázat**). A romák körében a foglalkoztatottak alacsony részaránya és az eltartottak kiugróan magas hányada együttesen jellemző. A roma kisebbség körében tapasztalható foglalkoztatottsági aránytalanságok is közrejátszanak a társadalom többségi és kisebbségi csoportjai közötti feszültség kialakulásához.

12.táblázat A z össznépeség és a cigány kötődésűek megoszlása gazdasági aktivitás szerint, népszámlálási adatok, 2001

	Össznépeség		Cigány kötődésű	
	<i>fő</i>	<i>%</i>	<i>Fő</i>	<i>%</i>
Foglalkoztatott	3690269	36,2	22179	10,8
Munkanélküli	416210	4,1	24236	11,8
Inaktív kereső	3305541	32,4	58572	28,5
Eltartott	2786295	27,3	100733	49,0
Összesen	1019831	100	20572	100
	5		0	

A háztartás- és családösszetétel, illetve a vegyesházasságok vizsgálatával megállapítható, hogy a cigányság kivételével más kisebbség iránt nem nyilvánul meg előítéletesség sem a többségi társadalom részéről, sem a kisebbségek egymás közti viszonyában. A romák esetében főként a kisebb településeken a homogén házasságban élő házastársak aránya meghaladja 70 százalékot, de gyakran a 90 százalékot is. Hasonló homogenezációs arányok nem jellemzők egyetlen más kisebbségre sem.

A szocio-demográfiai leírás mutatja, hogy a cigányság integrációja a társadalom kiemelt figyelmét, energiáját igényli. A 2008 és 2009 tragikus bűncselekményei pedig a közvéleményt is sokkolták. Nem alakult ki konstruktív közbeszéd a téma vonatkozásában a szakértők, véleményformálók között sem. Az MR1-Kossuth tartalomelemzésének is hasonló volt a tapasztalata. A közzéadás tudósításaiban hivatalosan nem volt szempont az etnikai kötődés jelzése, de gyakorlatilag megtörtént. A csatorna kevésbé volt aktív a szakértői elemzések, helyzetértékelések közvetítésében, viszont az érzékeny témában megnyilvánuló politikusoknak nagy terjedelmet biztosított. A szaktudományi eredményeken alapuló helyzetleírás azért fontos, mert alapvető tévkövetkeztetésektől óvhatja meg a közvéleményt. Az MR1-Kossuth etnikai vonatkozású konfliktus helyzetek bemutatásában való tartózkodása egyúttal kizárja a mértékadó iránymutatás, mintaadás lehetőségét is. A közzéadás szerepe felbecsülhetetlen a krízishelyzet szaktudományi megközelítésen alapuló értelmezésében, mivel a kereskedelmi médiumok többségének az nem a vág profiljába. Erre Such György elnöki pályázata is felhívta a figyelmet. *„A piac nem alkalmas arra, hogy a rádiózás társadalmi és kulturális értékeit megragadja, nem fog olyan programokat kínálni, amelyeket a társadalom mint egész, ideális esetben akarna. (A közzéadási rádiózás értelme és perspektívái, 109).”* A szaktudományi konklúziók megfogalmazása társadalmi kohéziót szolgáló közzéadási feladat, amit a politikai szféra számára biztosított publicitást nem pótol.

Megjegyezzük, hogy Such György elnöki pályázata azt a célt tűzte ki, hogy a Magyar Rádió hírszolgáltatása legyen „*viszonyítási alap más rádióknak*” (Általános alapelvek, 3.) ezt a célkitűzést véleményünk szerint lehetetlen szaktudományi eredmények ismertetése nélkül elérni. Ezért célszerű lehet a roma integráció kérdését a jelenleginél részletesebben kezelni.

A KMSZ jelenlegi szabályait úgy kell értelmezni, hogy a közmédia tartózkodik az etnikai vonatkozás vizsgálatától. Ez pedig a jelenlegi gyakorlat szerint a társadalomtudományi megközelítés mellőzését is eredményezte, ami viszont nem segíti a roma integráció céljait.

„3. 1. A Magyar Rádió Rt. tevékenysége során köteles tiszteletben tartani az Európai Emberi Jogi Egyezményben, a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezményben, a Magyar Köztársaság Alkotmányában és más jogszabályokban foglalt, minden embert megillető szabadságjogokat. Ebben a körben a műsorszámok egyike sem részesíthet hátrányos megkülönböztetésben embereket vagy csoportjaikat fajuk, színük, nemük, nyelvük, vallásuk, politikai vagy más véleményük, nemzeti vagy társadalmi származásuk, vagyoni vagy születési helyzetük alapján. Nem lehet megsérteni a lelkiismereti szabadságot, a becsületet és az emberi méltóságot.” A közszolgálati műsorszolgáltatás alapvető feladatai. XVI. „A műsorkészítés során – a műfaji sajátosságokat figyelembe véve – különös gondot kell fordítani a személyiségi jogok és az emberi jogok tiszteletben tartására, az egyes közösségek érzékenységére.” Szakmai, magatartási, etikai szabályok

XVI. Az emberek és csoportjaik megnevezésénél nem használhatók olyan, a nemzeti és etnikai hovatartozásra, bőrszínre, vallásra, nemre, életkorra, testi és lelki állapotra, eltérő szexuális magatartásra vonatkozó kifejezések, amelyeket az érintettek sértőnek találhatnak. Szakmai, magatartási, etikai szabályok.

A Magyar Rádió KMSZ-ének kiegészítésére javasolt témák jelenlegi szabályozása

Népességfogyás, család, gyerekvállalás

A KMSZ nagy terjedelemben foglalkozik a gyermekek és fiatalok szocializációjának feladataival: „*testi, szellemi és erkölcsi fejlődés, szociális, kulturális és erkölcsi jólét előmozdítása*”, ide számítva a tájékoztató, szolgáltató, sport és művészeti és ismeretterjesztő műsorszámokat is. Ugyanakkor népességfogyás, család, gyerekvállalás társadalmi vonatkozásait nem érinti. Szintén mellőzi a témát Such György elnöki pályázat is.

A hazai cégek helyzete, a piaci folyamatok, a bemutatása (nemzeti tulajdon védelme és gyarapítása)

A KMSZ előírja, hogy a Magyar Rádió műsorszámaiban tájékoztasson az ország gazdasági életének eseményeiről, folyamatairól. A hazai tulajdonú gazdasági szervezetek jelentőségének, illetve problémáinak bemutatásáról azonban konkrétan nincs szó. Nem érinti ezt a témát Such György elnöki pályázat sem.

Környezetvédelem és fenntartható fejlődés

A Magyar Rádió a műsorszolgáltatás során gondoskodik a természeti és az épített környezet, Magyarország és a világ természeti értékeinek bemutatásáról, az emberi környezetet károsító tényezők megismertetéséről. Such György elnöki pályázatában kiemelte, hogy a Magyar Rádióknak elkötelezettnek kell lennie a természeti környezet megóvása iránt.

Társadalmi, nemzeti kohézió erősítése

A Magyar Rádió KMSZ-e részletekbe menően foglalkozik a magyar kultúra értékeinek bemutatásával, történelmi ismertek terjesztésével és a nemzeti hagyományok ápolásával, a nemzeti önazonosság megőrzésével. Ugyanakkor a határon túli magyar közösségek szerepét kizárólag kulturális összefüggésben értelmezi. A Magyar Rádió vonatkozó teljesítményét Such György elnöki pályázatában kritikusan ítélte meg: *"Egyetértek azokkal, akik szerint a közszolgálati rádió*

A roma integráció

nemzeti funkcióját is korszerűtlenül tölti be. Továbbra is folytatja a nemzetállami rádiózás jól megszokott gyakorlatát, ahelyett, hogy felismerné, e tekintetben a kulturális állampolgárság értelmezési kerete, a kisebbségi sorban élő magyarok társadalmi valóságának megjelenítése sokkal adekvátabb stratégia lenne.” Sem a KMSZ, sem az elnöki pályázat nem tér ki a roma közösség integrációjának fontosságára. A KMSZ etnikai vonatkozásban a faji alapú bemutatás tiltására tér ki.

ⁱ „Sztereotípa az emberek egész csoportjára vonatkozó, a személyiségvonások vagy fizikai megkülönböztető jegyek alapján alkotott következtetés-csomag.” Atkinson és szerzőtársai: Pszichológia Osiris 2003. 251. o.

ⁱⁱ We aim to reflect fully and fairly all of the United Kingdom's people and cultures in our services. Content may reflect the prejudice and disadvantage which exists in our society but we should not perpetuate it. in BBC Editorial Guidelines, Harm and offence, Portray

ⁱⁱⁱ „Sztereotípa az emberek egész csoportjára vonatkozó, a személyiségvonások vagy fizikai megkülönböztető jegyek alapján alkotott következtetés-csomag.” Atkinson és szerzőtársai: Pszichológia Osiris 2003. 251. o.

^{iv} >„A kommunista rendszer rendőrsége napi rendszerességgel használta a cigánybűnözés fogalmát, és erre vonatkozó statisztikák is készültek akkoriban 1971-től 1988-ig. Ezek nem voltak tekintettel emberi, kisebbségi jogokra, adatvédelmére: kizárólag etnikai alapon folyt az adatgyűjtés - olvasható Póczik Szilveszter történész és kriminológus tanulmányában. A bűnüldözésben használt "cigánybűnözés" fogalma durván túlhangsúlyozta az etnikai tartalmakat - állapítja meg a szerző. A 60-as évek közepétől a kutatás előterében a romák cselekményei álltak. A kriminalisztikában már korábban ismert volt, hogy a cigányok elkövetési módjai mutatnak bizonyos minőségi és mennyiségi jellegzetességeket. Az adatok elemzése arra utalt, hogy a cigány bűnelkövetők 70-80 százaléka egy kriminális szubkultúrából kerül ki, és ezt támasztotta alá a visszaesők rendkívül magas aránya is. A kutatási eredmények utaltak a családi szervezettségre is, továbbá a női, gyermek- és fiatalok elkövetők emelkedő arányára. Egyes becslések 1990 előtt a börtönnépességben a romák arányát 40-60 százalékra, a fiatalok szabadságvesztésre elítéltek arányát 60-70 százalékra tették.

Családi körülmények:

A tapasztalatok szerint a romák főleg vagyoni elleni és erőszakos bűncselekményeket - zsebtolvajlás, besurranásos lopás, kisstílusú rablások, lakás- és üzletbetörések, autófeltörés, gyermekek kifizetése, markecolás - követték el. Ez a szubkultúra vagy a családi körülmények miatt kapta utánpótlását vagy alkalmi elkövetőként az állami gondozásba, a zárt, félig zárt intézetekbe kerülők közül. Az intézeti környezet, a pályakezdési esélyek hiánya kézenfekvővé tette a normaszegést és a hasonló sorsúakhoz való csatlakozást. Egyes elemzők igen magasra taksálták a cigányság körében a szemérem elleni vétségek arányát is, ezekben az esetekben az áldozatok nagyobb része szintén cigány nő. A 70-es, majd a 80-as évek erőteljes kritikai tendenciái a halmozottan hátrányos helyzet, majd a társadalmi beilleszkedési zavarok kutatásaiban összegződtek - idézi fel a korábbi kutatási irányokat Póczik Szilveszter. Mint tanulmányában írja: a regionális kutatások kimutatták, hogy a cigány elkövetők aránya Budapest és Pest megye mellett Borsodban, Nógrádban, Szabolcsban, Hajdú-Biharban, Somogyban és Baranyában feltűnően magas. Úgy tűnt, a cigányok bűnözése elsősorban szociális helyzetük kiegyensúlyozatlan változásaiból, főként az integrációs és normakonfliktusokból fakad. A téma egyik ismerője kimutatta, hogy a cigányság bűnözése arányaiban nem tér el lényegesen a velük azonos nívón élő nem cigány rétegektől. < Póczik Szilveszterrel, az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársával készített interjú, <http://www.inforadio.hu/hir/belfold/hir-256976>

„A >cigánybűnözés< fogalma hivatalosan nem létezik Magyarországon, a kifejezés használatát tiltják a rendőrségnél, ott nem készülhet ugyanis a bűnelkövetőkről etnikai alapú statisztika. A >cigánybűnözés< fogalmának a tudományban és a kriminológiában nincs helye, viszont a társadalmi vitában van” <http://www.inforadio.hu/hir/belfold/hir-256749>

^v „We should avoid offensive or stereotypical assumptions and people should only be described in terms of their disability, age, sexual orientation and so on when clearly editorially justified” in BBC Editorial Guidelines, Harm and offence, Portray

^{vi} We aim to reflect fully and fairly all of the United Kingdom's people and cultures in our services. Content may reflect the prejudice and disadvantage which exists in our society but we should not perpetuate it. in BBC Editorial Guidelines, Harm and offence, Portray